

Bіснік

5 / 2001

Національного Банку України

Хроніка
становлення
банківської
системи
України:
пером та
об'єктивом

ВІСНИК
НБУ

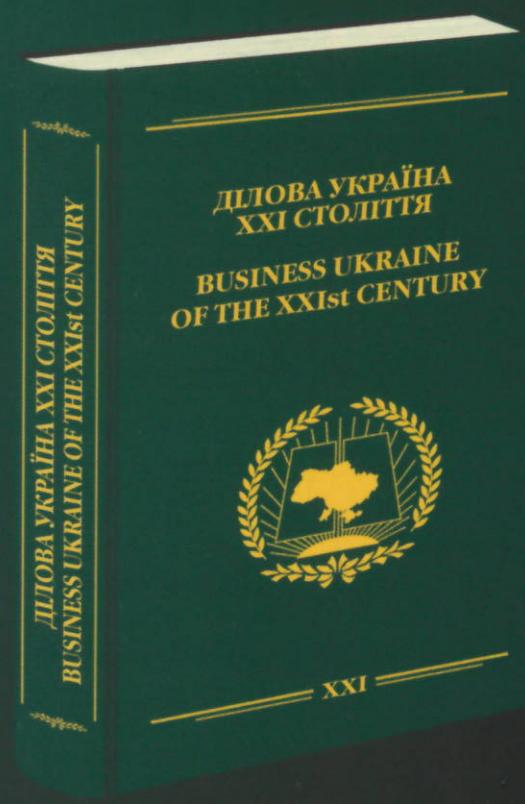
ДІЛОВА УКРАЇНА ХХІ СТОЛІТТЯ

Видавничий центр «ДОН-97»

за підтримки Кабінету Міністрів України,
Українського союзу промисловців і підприємців,
спілок, об'єднань та ділових кіл України започаткував
іміджевий альманах з компакт-диском «Ділова Україна ХХІ століття»

Характеристика альманаху

- Тираж – 5000 прим.
- Формат видання – А4
- Обкладинка – тверда з золотим тисненням
- Мови видання – українська та англійська
- Місткість CD-ROM – 600 МБ

Структура альманаху

1. Офіційний розділ.
2. Спонсорський розділ.
3. Презентаційний розділ.
4. Галузевий розділ:
  - агропромисловий комплекс
  - промисловий комплекс
  - паливно-енергетичний комплекс
  - освіта і наука
  - охорона здоров'я
  - транспортний комплекс
  - банківська, фінансова та страхова діяльність
  - туристичний комплекс
  - будівельний комплекс
  - послуги
5. Рекламний розділ.
6. Інформаційний розділ.

Запрошуємо Вас до участі в новому широкомасштабному проекті
«Ділова Україна ХХІ століття»

Наша адреса: 01024, Україна, м. Київ, вул. Лютеранська, 20
тел./факс: + 38 (044) 228-15-49, 229-34-94

Редакційна колегія:
СЕНИЦ П.М. (голова)
БОНДАР В.О.
ВОРОНОВА Л.В.
ГАЙДАР Є.Т.
ГЕЄЦЬ В.М.
ГРЕБЕНІК Н.І.
ГРУШКО В.І.

ДОМБРОВСЬКИЙ Марек
ІЛАРІОНОВ А.М.
КАНДІВКА О.М.
КІРЄЄВ О.І.
КРАВЕЦЬ В.М.
КРОТОК В.Л.
ЛІСИЦЬКИЙ В.І.
МАТВІЄНКО В.П.
МОРОЗ А.М.
ОСАДЕЦЬ С.С.
ПАТРИКАЦЬ Л.М.

(зав. редакцією — головний редактор)
РАЕВСЬКИЙ К.Е.
САВЛУК М.І.

СТЕПАНЕНКО А.І.
ФЕДОСОВ В.М.
ЧЕРНИК І.П.
ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією
періодичних видань НБУ

Головний редактор
ПАТРИКАЦЬ Л.М.

Заступник головного редактора
КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики
та банківського нагляду

Редактор відділу ПАПУША А.В.

Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків
та інформаційно-програмного забезпечення

Редактор відділу КОМПАНІЄЦЬ С.О.

Відділ валютного регулювання
та міжнародних банківських зв'язків

Редактор відділу БАКУН О.В.

Відділ економіки, законодавчого
забезпечення та комерційних банків

Редактор відділу В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.

Головний художник КОЗИЦЬКА С.Г.

Літературний редактор КУХАРЧУК М.В.

Відділ реклами і розповсюдження

Редактор відділу ФЕСЕНКО Н.М.

Дизайнер ХОМЕНКО Ф.М.

Коректори

СІЛЬВЕРСТОВА А.І., ГОРБАНЬ Н.В.

Оператор ЛІТВІНОВА Н.В.

Фото НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С., ХМАРА В.П.

Черговий редактор ПАПУША А.В.

Четверта сторінка обкладинки:

фото Голяк Т.І.

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна
тел./факс: (044) 264-96-25
тел.: (044) 267-39-44
E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України
09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Журнал рекомендовано до друку
Вченюю радою Київського національного
економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною
комісією України визнано фаховими

Передплатний індекс "Вісника НБУ"
та додатка "Законодавчі і нормативні акти
з банківської діяльністю" 74132

Дизайн

Редакція періодичних видань НБУ
Надруковано з готового оригінал-макета
Інженерно-технічним центром НБУ

Формат 60 × 90 / 8. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 8.0. Умовн. фарбовід. 114.4.
Обл.-вид. арк. 2.86

При передруку матеріалів, опублікованих у
журналі, посилання на "Вісник Національного
банку України" обов'язкове. Редакція може
публікувати матеріали порядку обговорення,
не поділяючи думку автора. Відповідальність
за точність викладених фактів несе автор,
а за зміст рекламних матеріалів —
рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2001

Вісник

5 / 2001

Національного банку України

Шомісячний науково-практичний журнал Національного банку України
Видається з березня 1995 року

№ 5 (63) ◆ Травень 2001 р.
Номер підписано до друку редакцією
періодичних видань НБУ 26.04.2001 р.

Зміст

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

- А.Гальчинський Найвищий пріоритет — грошова стабільність 2
Л.Воронова, А.Мороз, М.Пуховкіна, М.Савлук Національний банк України 6

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ

- А.Савченко, В.Кравець Розвиток платіжної системи України за десятиріччя 10

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

- С.Михайличенко Основні тенденції валютного ринку України на початку 2001 р. 13
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним
банком України один раз на місяць (за березень 2001 року) 19
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним
банком України щоденно (за березень 2001 року) 20

КОМЕРЦІЙНИЙ БАНКИ

- Д. Гладких Динаміка цінової структури банківських послуг 22
С.Аржевітін Формування банківського менеджменту в Україні 24
Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій,
на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України 28
Перелік операцій, які підлягають ліцензуванню Національним банком України 38
Банки, вилучені з Реєстру банків, їх філій та представництв,
валютних бірж (1991—2001 рр.) 39
І.Волошин Обчислення ліміту кредитування за допомогою
VaR-технології та з урахуванням часової структури ліміту 41
Динаміка фінансового стану банків України за березень 2001 р. 44
В.Хвостик Удосконалення оцінки ліквідності комерційного банку 45

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

- А.Криклій Підготовка кадрів для банківської системи не
обмежується вузівською програмою 47

МАКРОЕКОНОМІКА

- А.Папуша "Огляд економіки та фінансів" 49
А.Скрипник Про співвідношення неоподаткованого
мінімуму та ставки на прибуток громадян України 50

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

- В.Галасюк, В.Галасюк Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? 54
Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у березні 2001 р. 56

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

- І.Волошик Розрахунок фінансового результату валютних
операцій комерційного банку 57

ФОНДОВИЙ РИНОК

- Ринок державних цінних паперів України у березні 2001 р. 59

ПРЕС-СЛУЖБА НБУ ПОВІДОМЛЯє

- Про кодовані рахунки фізичних осіб в іноземній валюті та національній валютах України 60
Звинувачення, пред'явлені Володимиру Бондарю, — необґрунтовані 60
У грошовому обігу Англії сталися зміни 61

НУМІЗМАТИКА І БОНИСТИКА

- Про введення в обіг ювілейних монет "10-річчя Національного банку України" 61
Гордість і слава України 62
Р.Чайковський Монета як мистецький твір 62

АНОТАЦІЇ 64

До 10-річчя НБУ /

Найвищий пріоритет – грошова стабільність

Законом “Про Національний банк України” чітко визначено структуру керівних органів центрального банку країни: ними є Правління та Рада НБУ. Про передумови створення Ради, завдання, які вона вирішує, проблеми економічного розвитку країни, засади грошово-кредитної політики розповідає керівник Ради НБУ.

**Сила будь-якої держави,
її міжнародний авторитет
визначаються не кількістю гармат і
численністю солдатів, а насамперед
стійкістю її грошової одиниці.**

Граф С.Ю. Вітте (1849–1915)

КЕРІВНІ ОРГАНЫ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ

У країнах із переходіною економікою по-різному підходять до формування персонального складу органів, які відповідають за грошово-кредитну політику. Скажімо, у Польщі, Румунії, Болгарії, Словенії, Естонії поширене практика, коли частину такого органу складають афілійовані члени (не постійні працівники центрального банку). Подібний підхід дає змогу залучити до розробки монетарної політики найдосвідченіших фахівців, змінити принцип колегіальності й обмежити можливості формування окремих груп інтересів. Це підвищує якість аналізу впливу грошово-кредитної політики на соціально-економічний розвиток у цілому та ефективність рішень, що приймаються, зокрема.

У законодавстві ряду країн стосовно центральних банків передбачено створення, поряд із основними керівними, додаткових консультивативних і дорадчих органів. Наприклад, при Центральному банку Росії діє Національна банківська рада, до складу якої входять представники Державної Думи, Президента, уряду Російської Федерації, Центрального банку Росії, кредитних організацій, експерти. Національна банківська рада дає експертну оцінку з питань удосконалення банківської системи, висновки щодо проекту основних засад грошово-кредитної політики, політики валютного контролю, проектів законодавчих і нормативних актів у сфері банківської справи тощо. У Словаччині існує Експертна ра-

да на чолі з Головою Національного банку країни, до складу якої входять позаштатні фахівці з питань грошово-кредитної та фінансової діяльності. Досвід залучення до роботи центрального банку консультивативних та дорадчих органів мають також Польща та деякі інші країни.

Рада Національного банку України – конституційний орган. На період її формування згідно з указом Президента України була створена як консультивативно-дорадчий орган Тимчасова рада Національного банку України. До її складу входили віце-прем'єр-міністр України, Голова НБУ, заступник Глави Адміністрації Президента України, міністр економіки, міністр фінансів та Голова Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності. Проте фактично цей орган через різні обставини так і не приступив до роботи.

ФУНКЦІЇ РАДИ НБУ

Рада НБУ остаточно сформовано наприкінці 2000 року. Відтоді й розпочалася її діяльність, яка за своїм характером є швидше стимулюючою, ніж контролюючою. Вона спрямована насамперед на забезпечення реальної, не декларативної незалежності НБУ, на підвищення ефективності його роботи. До прийняття Закону “Про Національний банк України” весь комплекс повноважень, які належать тепер Раді НБУ, виконувала Верховна Рада України. Нині згідно із чинним законодавством Рада НБУ лише інформує Верховну Раду про Основні засади грошово-кредитної політики.

Як відомо, Рада НБУ складається із 15 осіб, визнаних фахівців фінансової та грошово-кредитної сфери. По сім членів Ради призначають відповідно Президент і Верховна Рада України. Голова Національного банку входить до складу Ради на строк здійснення ним повноважень за посадою.

Анатолій Гальчинський

Голова Ради Національного
банку України. Професор

Діяльність Ради здійснюється у формі засідань, порядок скликання і проведення яких встановлюється Регламентом Ради НБУ. Перше засідання, на якому було обрано Голову Ради НБУ, відбулося 19 жовтня 2000 року за участь Президента і Голови Верховної Ради України. Участь перших керівних осіб держави у засіданні Ради свідчить про значимість, яка надається її роботі. Згідно із законодавством засідання Ради мають проходити не рідше одного разу на квартал. Але фактично вони відбуваються щомісяця – до цього спонукає необхідність вирішення таких нагальних питань, як затвердження кошторису доходів і витрат НБУ та Тимчасового положення про порядок розробки “Основних засад грошово-кредитної політики України”. Тимчасове положення – це нормативно-методологічний документ, що, зокрема, визначає, на основі яких інформаційних джерел розробляються Основні засади грошово-кредитної політики, визначає їхню структуру і зміст, порядок підготовки аналітичних та інших матеріалів для їх розробки, механізми відповідного контролю.

Серед повноважень Ради НБУ – щорічна розробка Основних засад грошово-кредитної політики та контроль за їх виконанням; аналіз впливу грошово-кредитної політики України на стан соціально-економічного розвитку країни; затвердження кошторису доходів і витрат Національного банку України; визначення аудиторської компанії для проведення зовнішньої аудиторської перевірки НБУ, розгляд аудиторського висновку та затвердження бухгалтерського балансу Національного банку; затвердження звіту про виконання кошторису НБУ та розподіл прибутку за звітний бюджетний рік; оцінка діяльності Правління Національного банку щодо втілення Основних засад грошово-креди-

дитної політики; затвердження кількісного та персонального складу Правління Національного банку.

Рада НБУ має право вносити рекомендації Кабінету Міністрів України та Правлінню НБУ стосовно прогнозування макропоказників економічного і соціального розвитку, здійснення заходів монетарного й регулятивного характеру, політики курсоутворення та валютного регулювання, удосконалення платіжної системи, впливу політики державних запозичень і податкової політики на стан грошово-кредитної сфери України.

Щоб забезпечити виконання Основних засад грошово-кредитної політики, Рада має право застосувати відкладальне вето щодо рішень Правління Національного банку з питань диверсифікації активів НБУ та їх ліквідності; лімітів позабалансових зобов'язань; формування резервів, покриття фінансових ризиків; порядку відрахувань доходів до державного бюджету України; мінімального розміру золотовалютних резервів; з інших питань, віднесеніх до її компетенції.

ВЗАЄМОДІЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ ТА УРЯДУ

Стосовно практики відносин між центральним банком та урядом у країнах із переходною економікою хотілося б зауважити три основні сфери їх взаємодії. Перша — **участь центрального банку в розробці економічної політики уряду**. Здавалося б, така постановка питання суперечить принципу політичної незалежності центрального банку від органів державної влади. Один із високопоставлених чиновників Бундесбанку на моє запитання, чому німецький центральний банк не переїздить до Берліна — урядової столиці ФРН, відповів буквально так: чим далі Бундесбанк від уряду, тим краще. Справді, відносини між урядом та центральним банком, як правило, обмежуються взаємними консультаціями. Проте у законодавстві ряду країн із переходною економікою передбачено безпосередню участь центральних банків у розробці економічної політики уряду та взаємну координацію дій. Про це, зокрема, йдеться у Законі “Про Центральний банк Російської Федерації”. Рада з монетарних питань Національного банку Польщі бере участь у розробці фінансових програм уряду, а також дає офіційну оцінку його економічної політики. В Угорщині уряд робить офіційний висновок щодо широчінних зasad монетарної політики, перш ніж вони подаються до парламенту.

Друга сфера — **фінансові відносини з урядом**. Дуже важливим положенням За-

кону “Про Національний банк України” є заборона надавати прямі кредити на фінансування витрат державного бюджету. Хоча в нас воно ще реалізується не повною мірою.

Заборона кредитувати уряд — одна з головних вимог нормативно-правової конвергенції до країн-кандидатів на вступ до ЄС. Як виняток, законами про центральні банки деяких держав центробанкам дозволяється надавати короткострокові кредити лише на цілі касового обслуговування бюджету, обмежуючи розмір позички певним відсотком від дохідної частини. Такий підхід дає центральному банку змогу гнучкіше формувати відносини з урядом. З одного боку, не порушується принцип політичної недоторканності центробанку. З другого — є коректний з правової точки зору інструмент підтримки державної економічної політики, коли це не загрожує грошової стабільноті.

Третя важлива сфера взаємодії центрального банку та уряду — **питання розподілу прибутку центрального банку**. В Законі “Про Національний банк України” зазначено, що позитивна різниця між кошторисними доходами і витратами вноситься до державного бюджету України. Це нормальним, оскільки Національний банк є об'єктом права державної власності. Хоча одержання прибутку й не є метою діяльності центробанку, джерелами такого прибутку є сенсораж, відсотки за його валютними депозитами у закордонних банках, відсотки за кредитами, наданими комерційним банкам тощо. Згідно з міжнародною практикою до внесення балансового прибутку в бюджет, після покриття збитків, певний його відсоток, величина якого визначається в законі про центральний банк, перераховується до резервного та/або статутного капіталу, а також спеціальних фондів центрального банку — наприклад, фонду покриття фінансових ризиків, фонду розвитку, фонду економічних досліджень. Порядок формування таких фондів Національним банком України визначається у спеціальних положеннях і належить до компетенції Ради.

Ці та інші питання є для Ради Національного банку України предметом поглиблого вивчення. Вважаю заслугою Ради те, що нинішнього року нам вдалося упередити хаос, який мав місце у відносинах уряду та НБУ у цьому питанні раніше.

ПРОБЛЕМИ БАГАТОВЕКТОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Нова Україна проголосила курс на європейську інтеграцію, обмінний курс гривні все ще орієнтовано відносно долара США, тоді як переважна більшість країн Центральної та Східної Європи —

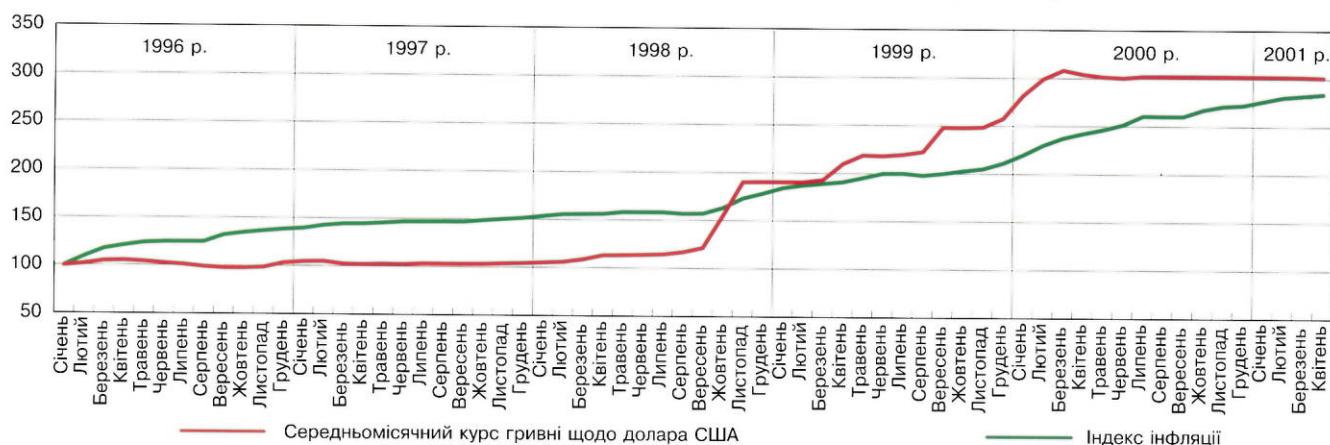
кандидатів на вступ до Європейського Союзу вже переорієнтували обмінні курси своїх національних валют щодо євро. Це пояснюється тим, що в загальній структурі українського експорту частка ЄС становить лише близько 15%, на відміну від країн Центральної та Східної Європи, де вона у середньому перевищує 60%. Крім того, у валютній структурі розрахунків за вітчизняний експорт та імпорт товарів і послуг на долар США припадає 71.8%. Слід враховувати, що позиції долара на світових валютних ринках останнім часом лишаються міцними. Однак у перспективі співвідношення долар — євро може змінитися на користь грошової одиниці Європейського валютного союзу. Глибоко переконаний, що у зв'язку з уведенням євро із 1 січня 2002 р. у готівковий обіг валютна позиція євро зміцнюватиметься. Тож динаміку обмінного курсу гривні необхідно відстежувати також і щодо євро. Адекватнією має стати валютна політика і стосовно російського рубля, з огляду на зміщення валютної позиції грошової одиниці нашого північного сусіда у перспективі. Загалом валютна політика НБУ має стати гнучкішою та диверсифікованою. Рішуче виступаю за її подальшу лібералізацію.

З іншого боку, подальша ревальвація обмінного курсу гривні при традиційно низких темпах інфляції у головних торговельних партнерів України, насамперед Росії (20.8%), ЄС (2.0%) і США (3.4%), призведе до погіршення торговельного балансу та зменшення валютної виручки від експорту, зважуючи таким чином можливості НБУ щодо купівлі валют, необхідної для поповнення своїх міжнародних резервів та обслуговування зовнішнього боргу. Інакше кажучи, підтверджується зворотний ефект так званої “Джей-кривої”, коли в результаті ревальвації внутрішня ціна на імпортні товари падає повільніше, ніж зростають ціни на експортні товари, і протягом перших 12 місяців майже не відчувається погіршення торговельного балансу. Проте через рік еластичність експорту й імпорту стрімко зростає, що призводить до погіршення торговельного балансу. Тому потрібно знижувати рівень інфляції і на цій основі зменшувати лаг між валютним курсом та ціновою динамікою. Вважаю за необхідне ще раз наголосити: стабільний валютний курс — це наша стратегічна ціль, яку послідовно проводитиме в життя Рада банку.

ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМИ 2000 РОКУ

Рік, коли було створено Раду НБУ, виявився знаменним: уперше із часу здобуття Україною незалежності

Динаміка валютного курсу та індексу інфляції (грудень 1995 р. = 100%)

досягнуто зростання реального ВВП на 6%. Прикро, що це відбулося на фоні підвищення інфляції до 25.8% замість прогнозованих 18.5 %.

На формування та розвиток інфляційних процесів у 2000 році вплинули випереджаючі темпи зростання грошової маси (на 45.4%) — значно вищі від цільових орієнтирів, визначених Основними засадами грошово-кредитної політики на 2000 рік (прогнозувався приріст грошової маси (М3) на 20%). Внаслідок цього витратні чинники формування споживчих цін проявилися сповна, особливо щодо товарів продовольчої групи. Загалом зростання цін на товари продовольчої групи становило 14.9 відсоткового пункту в індексі інфляції за рік. Із цими процесами збіглися в часі заходи щодо підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги до рівня повного відшкодування їх вартості населенням. Разом із подорожчанням послуг транспорту і зв'язку це додало до загального індексу інфляції 5.9 відсоткового пункту.

Серед чинників підвищеного попиту на гроті у минулому році слід виділити такі, як зростання економічної активності, припинення практики взаємозаліків у розрахунках із бюджетом, скорочення обсягу бартерних операцій та суттєве підвищення рівня грошових розрахунків, збільшення надходжень іноземної валюти від експортерів, а також погашення заборгованості із заробітної плати і пенсій.

Упродовж минулого року внаслідок значного зростання доходів суб'єктів економіки спостерігалося стрімке збільшення (на 73.6%) залишків коштів на рахунках юридичних осіб у національній валюті. Зростали також гривневі накопичення фізичних осіб (на 53.6%), що свідчить про реальне нарощування кредитних ресурсів банківської системи. Цьому сприяло зменшення питомої ваги готівки у грошовій масі з 43.4 до 40% у грудні 2000 року. Попри високу її част-

ку рівень монетизації української економіки залишається дуже низьким — 15.5%. Тоді як, наприклад, у країнах Європейського валютного союзу він становить близько 80%, а вага готівки у грошовій масі — 7%.

Суттєве зменшення 2000 року облікової ставки Національного банку (із 45 до 27%) створило умови для зниження вартості кредитів — із 49.7% на початку року до 37% у грудні. Торік також було знижено із 17 до 15% норму обов'язкового резервування.

Відтак відчутно зросли обсяги кредитних вкладень в економіку, зокрема у національній валюті темп їх зростання становив 79%.

Разом із тим, додаткової уваги потребує проблема надлишкової ліквідності банківської системи, внаслідок якої кредитні ресурси залишаються незадіяними. Це пов'язано з тим, що банки з пересторогою ставляться до реального сектора економіки, позаяк обсяг сумнівної заборгованості зростає, а кредити повертаються несвоєчасно. Потребують вивчення шляхів подальшого зниження ставок рефінансування і норм обов'язкового резервування, а також зменшення розриву між депозитними та кредитними ставками кредитних організацій. Для НБУ це сьогодні проблема номер один.

Інша проблема полягає в тому, що за відсутності повноцінного фондового ринку суттєво обмежені можливості НБУ щодо стерилізації грошової маси. Основними стерилізаційними інструментами торік були депозитні сертифікати Національного банку та ОВДП. Завдяки їх застосуванню грошову масу нейтралізовано на суму 922 млн. гривень, що становить близько 20% чистої кредитної емісії у 2000 році. Досягти більшого не вдалося через низьку довіру до уряду та НБУ в 1997 — 1998 рр., а також допущені помилки.

Загалом слід зазначити, що лише шляхом розвитку реального сектора економіки Україна може і повинна ство-

рити дієздатний фінансовий сектор і на цій основі підвищити рівень капіталізації комерційних банків, який у нас чи не найнижчий у Європі. Капітал для заощаджень є. Слід лише навчитися інституціонально каналізувати його і скріювати у потрібному напрямі. На жаль, саме ця взаємозалежність осмислена далеко не повною мірою.

ДЕВАЛЬВАЦІЯ ГРИВНІ ТА ІНФЛЯЦІЯ

Завдяки сприятливій для традиційних товарів українського експорту кон'юнктурі на світових ринках, нарощуванню обсягів виробництва в експортно-орієнтованих галузях зовнішньоекономічна діяльність нашої країни суттєво поліпшилась. У 2000 році сальдо зовнішньоторговельного обороту було позитивним і становило 2.7 млрд. доларів США, а зовнішньоекономічний оборот України товарами та послугами — 33.4 млрд. доларів, або на 18.5% більше порівняно з оборотом попереднього року.

Великою мірою саме завдяки успіхам у зовнішній торгівлі 2000 року обмінний курс гривні залишився стабільним — девальвація за рік становила всього 4.2%. Реальний же обмінний курс гривні зріс на 17.2%. Крім зростання обсягів експортних надходжень, стабільність валютного курсу забезпечили такі чинники, як адекватна ситуація система валутного регулювання, збільшення надходжень від приватизації, помірний попит на валютні кошти, реструктуризація урядом зовнішнього боргу, зменшення обсягу бартерних операцій, бездефіцитний бюджет, а також те, що вдалося не допустити дестабілізації ринку нафтопродуктів. Стабільність на валютному ринку дала змогу Національному банку України більш як на 45% збільшити обсяги своїх валових міжнародних резервів — до 1.5 млрд. доларів США. У цілому на кінець 2001 р. НБУ планує підвищити рівень

чистих міжнародних резервів на -100 млн. доларів (у 2000 р. було -596 млн. доларів).¹ Одним із об'єктивних чинників стабільності валютного курсу гривні є запровадження односторонньої торговельної сесії на міжбанківському валютному ринку. Лібералізація цього ринку гальмується через загрозу дестабілізації гривні внаслідок спекулятивних операцій. Така ситуація, м'яко кажучи, не зовсім адекватна існуючій в Україні системі валютного курсу, оскільки режим вільного плавання переважно використовується як інструмент сприяння лібералізації валутного ринку, а не навпаки.

Слід зазначити, що в довгостроковому періоді внутрішня та зовнішня вартість національної валюти вирівнюються. Так, у 1996—1997 роках рівень інфляції значно перевищував девальвацію гривні. У наступні два роки — навпаки: в 1998-у гривня девальвувала на 80% при інфляції 20%, у 1999-у — на 52% при інфляції 19.2%. Минулого року інфляція знову перевищила девальвацію гривні.

ЗАСАДИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

В Основних засадах грошово-кредитної політики на 2001 рік передбачено комплекс змінних індикаторів фінансової сфери — базових у діяльності Національного банку України з регулювання грошового обігу та кредитування економіки, забезпечення стабільності гривні, цін, підвищення ефективності функціонування банківської системи. Вони підготовлені відповідно до чинного законодавства, вимог, які висуваються у світовому співтоваристві до центральних банків щодо інформаційної відкритості та прозорості їх діяльності в галузі грошово-кредитної політики, а також з урахуванням основних макропоказників економічного і соціального розвитку України.

НБУ ставить за мету досягти дві головні (кінцеві) цілі: з одного боку, — низького і стабільного рівня інфляції, з другого — забезпечити монетарні передумови високого і стабільного реального обсягу виробництва та низького рівня безробіття.

Щоб контролювати виконання Основних засад грошово-кредитної політики на 2001 рік та сприяти забезпечення центральним банком стабільності національної валюти, Рада НБУ започаткувала практику моніторингу квартальних кількісних орієнтирів грошово-кредитної політики. Вони характеризуються, зокрема, динамікою таких показ-

ників, як монетарна база, грошова маса, введення коштів у обіг, облікова ставка, офіційний обмінний курс гривні, чисті міжнародні резерви НБУ. Ці орієнтири можна вважати проміжними цілями грошово-кредитної політики.² Визначаючи структуру монетарних орієнтирів і макроекономічних індикаторів, Рада прагнула забезпечити максимальну прозорість діяльності Національного банку, запобігти неконтрольованому зростанню грошової маси. Крім того, така структура відповідає міжнародним стандартам, насамперед стандартам Європейської системи центральних банків.

На сучасному етапі у світі набуває популярності пряме таргетування інфляції, тобто відмова від традиційної диференціації кінцевої та проміжної цілей. Для цього розробляється спеціальна середньострокова монетарна стратегія, спрямована на суттєве зниження темпів інфляції протягом певного періоду. Так, Національний банк Польщі у своїй 5-річній монетарній стратегії (1999—2003 рр.) ставить за мету знизити інфляцію у 2003 році до 3—4%. Чеський національний банк із 1997 року застосовує стратегію таргетування інфляції та зобов'язується у 2005 році знизити її рівень до 1—3%. У країнах ЄС цінова стабільність вважається досягнутою, коли річне зростання цін не перевищує 2%.

Рада НБУ керується такими завданнями: у 2001 р. знизити інфляцію вдвічі — з 25.8 до 13.6%, а також створити передумови для утримання інфляції у наступні три роки на рівні до 10%.

Зауважимо, що у Польщі, Чехії та країнах Європейського валутного союзу визначення цільового рівня інфляції є прерогативою центральних банків, а не уряду, як це практикується в Україні. Крім того, центральні банки цих країн не фіксують цільовий рівень інфляції, а лише задають його діапазон. Це дає їм змогу проводити гнучкішу політику та зменшувати ризик дискредитації у разі, коли фіксований показник не буде досягнуто. Вибір цільового рівня інфляції передбачає контроль за більшою кількістю індикаторів, ніж при таргетуванні грошових агрегатів, динаміка яких фактично повністю залежить від грошово-кредитної політики центробанку.

Світова практика знає багато шляхів подолання інфляції. З одного боку, розкручування інфляційної спіралі можна зупинити, здійснюючи жорстку монетарну політику. З другого — рівень інфляції можна знизити, застосовуючи особливий режим валутного курсу. Такі країни, як Угорщина, Польща і Латвія стабілізували

внутрішній рівень цін за допомогою режиму повзучої прив'язки своїх національних валют до твердих валют інших країн світу або кошків валют. Болгарія, Литва й Естонія скористалися перевагами режиму валутного правління (currency board). У більшості країн світу (в тому числі й в Україні) право визначати режим валутного курсу належить уряду, тоді як у деяких, скажімо, Чехії та Румунії, — це функція центрального банку. Де-факто аналогічна політика здійснюється і в Україні. Із березня 2000 року валутний курс гривні завдяки сприятливій кон'юнктурі залишається стабільним. Переконаний, що така політика є для нас оптимальною.

ПЕРСПЕКТИВИ І ЗАВДАННЯ

Результати економічної діяльності на початку 2001 року налаштовують на оптимізм. Зокрема, зростання реального ВВП у першому кварталі поточного року щодо відповідного періоду попереднього року становило 7.7%, промислового виробництва — 17.4%. При цьому рівень інфляції у першому кварталі 2001 року дорівнював 2.7% (у першому кварталі 2000 року інфляція становила 10.2%).

За прогнозом економічного розвитку, індекс споживчих цін у 2001 році не перевищуватиме 13.6% (грудень щодо грудня попереднього року) при зростанні реального ВВП на 4% і грошової маси на 19.2%. Отже, основне завдання Ради НБУ у 2001 році — максимально сприяти досягненню прогнозного рівня макроекономічних показників, подальшій стабілізації економіки шляхом неухильного контролю за виконанням Основних засад грошово-кредитної політики.

У Раді Національного банку добре усвідомлюють, що монетарна політика — це не просто накопичення статистичної та фінансової звітності й бухгалтерських проводок, не механізм для "штопання" бюджетних "дірок", а чутливий і тонкий регулятивний інструмент, який потребує поєднання високого професіоналізму з внутрішньою інтуїцією, вмінням прислуховуватися до контрверсійних думок і знаходити оптимальне із соціально-економічної точки зору рішення.

Видатний австрійський учений, фахівець із грошових відносин Й.Шумпетер писав: "У грошовій системі нації відзеркалюються всі її прагнення, вчинки, страждання та сутність, і саме через грошову систему нації здійснюється доленосний вплив на її економічний та суспільний розвиток". У своїй діяльності нам слід керуватися цією формулою видатного вченого ХХ століття.

¹ Чисті міжнародні резерви — це різниця між валовими міжнародними резервами та валовими резервними зобов'язаннями.

² Проміжна ціль — це економічна змінна, яку прагне контролювати центральний банк для досягнення своїх основних (кінцевих) цілей.

Національний банк України

Розкішний подарунок зробив собі до власного 10-річчя Національний банк України. Найближчими днями очікується вихід друком підготовленої з ініціативи НБУ "Енциклопедії банківської справи України" — першого в історії нашої держави наукового довідкового видання про банківську діяльність та банки, побудованого за принципами національної галузевої енциклопедії. Близько 1500 статей енциклопедії становлять цілісне коло систематизованих різномінічних знань про банківську справу в її становленні й розвитку загалом та в конкретно-історичних умовах України зокрема. Видання містить низку додатків та значний ілюстративний матеріал довідкового й історико-пізнавального змісту. Зокрема, на кольорових вкладках уперше подано ілюстровану історію грошового обігу на території України від античних часів до сьогодення.

Анонсуючи вихід "Енциклопедії банківської справи України", передруковуємо з неї статтю про Національний банк України, 10-річчя якого ми відзначаємо.

Національний банк України (НБУ) — центральний банк України, єдиний емісійний центр держави, державний орган грошово-кредитного та валютного регулювання, нагляду за комерційними банками; особливий центральний орган державного управління, юридичний статус, завдання, функції,

власністю, його розмір визначено Законом "Про Національний банк України" в 10 млн. грн. Згідно з Конституцією України (стаття 99) основною функцією діяльності НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці — гривні.

У минулому в рамках Російської імпе-

рії Україна не мала власного центрального банку, хоча вважати одним із попередників НБУ можна Київську контору Державного банку Російської імперії, яка виконувала певні функції центрального банку і була третьою за значенням у Росії. Тривалий час її очолював М.Х.Бунге — відомий учений-економіст, видатний державний діяч останньої чверті XIX століття. З проголошенням УНР у 1917 р. був створений Державний банк УНР, його першим директором став М.Кривецький. Із втратою Україною державності банк продовжував працювати в еміграції; директор банку К.Клепачівський (з 1920 р.) опікувався архівами банку до 1944 р. Під час громадянської війни (1918—1920 рр.) в Україні банківська система не функціонувала. Із запровадженням центральним урядом Радянської Росії нової економічної політики (непу) банки знову почали функціонувати. 12 грудня 1921 р. розпочала діяльність Всеукраїнська контора Держбанку у м. Харкові. Система Держбанку розвивалася в Україні шляхом створення відділень і контор у великих містах та обласних центрах. Після утворення Радянського Союзу ці установи стали філіями Держбанку СРСР, які підпорядковувалися безпосередньо

Будинок Київської контори Держбанку Росії. Головний фасад. Фото зроблено до 1909 р.

повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України "Про Національний банк України" та іншими законами України. Рішення про створення НБУ прийнято (пункт 3 Постанови Верховної Ради України "Про порядок введення в дію Закону України "Про банки і банківську діяльність") 20 березня 1991 р. НБУ є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого Радою НБУ кошторису, однак одержання прибутку не становить мету його діяльності. НБУ є юридичною особою, має відокремлене майно, що належить до державної власності і перебуває у його повному господарському віданні. Статутний капітал НБУ є державною

Будинок Національного банку України. Головний фасад. Сучасний вигляд.

Керуючий Київською конторою Держбанку Росії (у 1862 – 1866 рр.) М. Х. Бунге (1823 – 1895 рр.).

Москви. Тільки у 1955 р. була створена Українська Республіканська контора Держбанку СРСР, яка взяла на себе функції управління регіональними банківськими установами України, але сама підпорядковувалась Держбанкові СРСР. Республіканська контора (з деякими змінами в 1987 р. та в 1990 р., зокрема перейменуванням на Український Республіканський банк) функціонувала до створення НБУ і за своїм статусом мала певні ознаки центрального банку.

Створення НБУ було спричинено розпадом колишнього СРСР і його централізованої банківської системи. Декларація про державний суверенітет України, ухвалена Верховною Радою України в липні 1990 р., проголосила курс на політичну та економічну самостійність України як незалежної держави. Для реалізації цього курсу потрібні були власні банківська система та гроші. Законом “Про банки і банківську діяльність”, прийнятим у березні 1991 р., проголошено створення самостійної дворівневої банківської системи ринкового типу, перший рівень якої становить НБУ, а другий – комерційні банки. Прийнято одночасно постановою Верховної Ради України про порядок введення в дію цього закону передбачалося: ввести в дію вка-

Один з організаторів Державного банку України, а з листопада 1919 року – його директор К. Я. Клепачівський (1887 – 1979 рр.).

заний закон з 1 травня 1991 р.; проголосити власністю України всі філії банків колишнього СРСР, які діяли на території України, включаючи Український Республіканський банк Держбанку СРСР; створити на базі Українського Республіканського банку Держбанку СРСР Національний банк України; розробити до 1 травня 1991 року проект статуту НБУ, визначити структуру та чисельність центрального апарату, мережу установ тощо. Вказаними законодавчими актами були закладені організаційно-правові основи створення і подальшого розвитку НБУ. Формування НБУ в наступні роки відбувалося в надзвичайно складних умовах переходної економіки, побудови принципово нової системи державного управління, докорінної зміні політичної ситуації в країні, нарощання хронічної економічної та фінансової кризи. За таких умов НБУ було дуже складно вирішувати не тільки загальноекономічні та

важливий інструмент цієї політики, як операції на відкритому ринку; розмежування емісійної діяльності НБУ і бюджетного процесу Міністерства фінансів, надання взаємовідносинам цих двох фінансових органів держави чіткої визначеності і прозорості; запровадження традиційного для країн із ринковою економікою механізму обслуговування бюджетного дефіциту через ринок державних цінних паперів, створення депозитарію цих паперів, національної платіжної системи, міжбанківських розрахунків із застосуванням новітніх технологій передавання коштів на основі електронних платежів; запровадження дійового механізму регулювання валютного ринку, що базується на використанні валютних інтервенцій, запровадження валютного ліцензування та валютного контролю, формування золотовалютних резервів, лібералізації валютного ринку України; проведення грошової

1,5 мільярда штук обігових монет, близько 900 тисяч – ювілейних і пам'ятних, 200 тисяч орденів і медалей може випускати за рік Монетний двір НБУ.

політичні завдання, такі як отримання належного центральному банкові статусу і місця в системі державного управління, розробка і реалізація адекватної умовам грошово-кредитної політики, управління грошовим оборотом, регулювання валютного ринку тощо, а й конкретні практичні завдання, пов’язані зі створенням матеріально-технічної бази, формування персоналу, розробкою нормативно-правової бази банківської діяльності. Вирішення цих завдань ускладнювалося ще й тим, що НБУ в своєму розвитку не мав підготовчого періоду і йому доводилося все вирішувати негайно.

Найпомітнішими подіями, що визначили розвиток НБУ як центрального банку держави, були: закріплення за ним права на емісію національних грошей України; розробка теоретично-методологічних зasad грошово-кредитної політики та організаційного механізму її реалізації; у 1995 р. був створений ринок державних цінних паперів і НБУ одержав у своє розпорядження такий

реформи та запровадження гривні в 1996 р.; створення механізму державного нагляду за діяльністю комерційних банків; введення в дію в 1994 р. Банкнотно-монетного двору, спроможного забезпечити власними силами потреби економіки в готівкових грошиах. Визначною віхою в розвитку НБУ стала ухваля ухвалою Верховною Радою України в 1999 р. Закону “Про Національний банк України” (зі змінами і доповненнями у 2000 р.). Цим, по суті, було підведено риску під етапом інституційного становлення НБУ як центрального банку, законодавчо зафіксовано його місце в економічній системі, чітко окреслено статус, функції та механізми управління відповідно до нових умов та перспектив розвитку України. У ході свого становлення НБУ вдалося добитися подолання безпрецедентної гіперінфляції й утримання інфляційного процесу протягом тривалого часу у допустимих параметрах, обмеження впливу на національну економіку та банківську систему обваливальних фінансових криз у

Центральна розрахункова палата НБУ.

1997—1998 рр., які потрясали грошові ринки багатьох країн; забезпечити відносну стабільність національних грошей, практично безперебійне функціонування валютного ринку тощо.

Завдання, які стоять перед НБУ, визнають його роль та місце в економічній системі України. Як і центральні банки інших країн із ринковою економікою, НБУ покликани бути емісійним центром держави, банком банків, банком уряду, органом банківського регулювання і нагляду, органом монетарного та валютного регулювання економіки; здійснюючи відповідний набір конкретних функцій та операцій, впливати на всі сторони економічного життя країни і передусім забезпечувати стабільність національної грошової одиниці. НБУ здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від органів державної влади. Згідно із Законом “Про Національний банк України” органи законодавчої і виконавчої влади не мають права втручатися у виконання Національним банком функцій, передбачених законодавством. Згідно з Конституцією Національному банку надано право законодавчої ініціативи. НБУ підзвітний Президенту та Верховній Раді України, які наділені повноваженнями стосовно призначення та звільнення Голови НБУ і формування Ради НБУ. Голова НБУ інформує Президента та Верховну Раду про діяльність Національного банку та стан грошово-кредитного ринку в державі. Рада НБУ щорічно розробляє відповідно до загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку України основні засади грошово-кредитної політики, подає їх на розгляд Верховній Раді і здійснює контроль за їх реалізацією. НБУ взаємодіє з Кабінетом Міністрів, проводить із ним взаємні консультації з питань грошово-кредитної політики і загальнодержавної економічної політики, підтримує економічну політику уряду, якщо вона не суперечить забезпечення стабільності національної грошо-

вої одиниці. Водночас НБУ заборонено надавати прямі кредити уряду як у національній, так і в іноземній валютах на фінансування дефіциту державного бюджету України. НБУ не відповідає за зобов’язаннями органів державної влади, а органи державної влади не відповідають за зобов’язаннями НБУ, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов’язання. Протягом усього періоду своєї діяльності Національний банк мав нерозподілені прибутки, які згідно із законодавством перераховувалися Міністерству фінансів України і використовувались на фінансування потреб держави.

НБУ видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, у формі постанов Правління НБУ, а також інструкцій, положень, правил. Ці акти є обов’язковими для органів державної влади, банків, підприємств та організацій незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб. Вони підлягають обов’язковій державній реєстрації в Міністерстві юстиції України. Для забезпечення стабільності національної грошової одиниці НБУ як центральний банк держави здійснює регулювання обсягу грошової маси, застосовуючи відповідні інструменти, а саме: визначення та регулювання норм обов’язкових резервів для комерційних банків; процентну політику; рефінансування комерційних банків; операції із цінними паперами на відкритому ринку; депозитну політику; управління золотовалютними резервами; регулювання імпорту й експорту капіталу.

НБУ належить виключне право введення в обіг (емісії) банкнот і монет. Національний банк розробляє дизайн грошових знаків, встановлює номінали, визначає систему захисту, платіжні ознаки. Забезпечення економіки готівковими грошима здійснюється через мережу територіальних управлінь НБУ на замовлення комерційних банків. Національний банк як **емісійний центр країни** має повноваження щодо організації і регулювання готівкового обігу на території України. Він встановлює правила введення в обіг, зберігання, перевезення, інкасації та вилучення готівки з обігу, визначає порядок ведення касових операцій для банків, підприємств та організацій. Виконуючи функцію “**банку банків**”, НБУ виступає для комерційних банків у ролі кредитора останньої інстанції, здійснює кредитування (рефінансування) банків з метою підтримки їх ліквідності шляхом надання ломбардних кредитів, стабілізаційних кредитів, проведення операцій РЕПО.

Як орган банківського регулювання і нагляду НБУ здійснює державну реєстрацію і ліцензування банків, визначає правила, що регламентують їх діяльність, у вигляді інструкцій, положень, рекомендацій,

визначає принципи і стандарти ведення бухгалтерського обліку та звітності в банках. З метою забезпечення фінансової надійності банків НБУ встановлює для них обов’язкові економічні нормативи, що регламентують капітальну базу банків, їх ліквідну позицію, кредитний ризик, ризик інвестування і ризик відкритої валютної позиції. Нагляд за банками НБУ та його установами здійснюють двома методами: безвізійний нагляд; візне інспектування банків. Безвізійний нагляд ґрунтуються на аналізі звітності, що надається установам НБУ на регулярній основі. Інспекційні перевірки банків на місцях проводяться кваліфікованими спеціалістами служби банківського нагляду НБУ. У разі порушення законів чи інших нормативних актів Національний банк може застосовувати до комерційних банків заходи впливу, адекватні допущенному порушенню — аж до реорганізації або ліквідації банку.

Функція НБУ як банку держави полягає в тому, що він зберігає кошти державного бюджету України та позабюджетних фондів, здійснює розрахункове обслуговування центральних органів влади, веде рахунки Державного казначейства, бере участь в обслуговуванні державного боргу шляхом розміщення державних цінних паперів, їх погашення та виплати доходу за ними. НБУ виконує роль фінансового консультанта уряду. Голова НБУ може брати участь у засіданнях Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу. Як головний **орган валютного регулювання і контролю** НБУ видає нормативні акти щодо ведення валютних операцій, визначає структуру валютного ринку України та організовує торгівлю валютними цінностями на ньому, видає ліцензії на проведення операцій із валютними цінностями, здійснює контроль за діяльністю банків та інших установ на

Головне управління НБУ по м. Києву і Київській області.

валютному ринку. З метою забезпечення внутрішньої і зовнішньої стабільності національної грошової одиниці НБУ проводить дисконтну та девізну валютну політику і застосовує в необхідних випадках валютні обмеження. Згідно з основними засадами грошово-кредитної політики НБУ здійснює формування золотовалютних резервів і управлење резервами, складає платіжний баланс, здійснює його аналіз і прогнозування.

НБУ забезпечує безперебійну роботу платіжної системи, встановлює правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб, відіграє провідну роль у процесі створення та впровадження системи електронних платежів (СЕП). Із січня 1994 р. Національний банк України запровадив автоматизовану систему міжбанківських розрахунків з використанням прогресивних комп'ютерних технологій, до якої нині залучена вся банківська система України. Створені регіональні розрахункові палати, що об'єднуються у загальноодержавну мережу розрахункових палат України, на верхньому рівні якої знаходитьсь Центральна розрахункова палата у м. Києві. НБУ організовує та регламентує міжбанківські розрахунки через СЕП, бере участь у здійсненні розрахунків, гарантує надійність і безпеку СЕП, здійснює нагляд над платіжною системою, реалізує програму розвитку національної системи масових електронних платежів.

Одна з важливих функцій НБУ — представляти інтереси України у взаємовідносинах із центральними банками інших держав, з міжнародними фінансовими організаціями. НБУ тісно співробітчує з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та Європейським банком реконструкції і розвитку, Банком міжнародних розрахунків у Базелі, центральними банками Німеччини, Нідерландів, Австрії, Великобританії, Франції, Польщі, Угорщини, Чехії,

Словаччини, Фінляндії, США, а також із провідними комерційними банками Західної Європи та США з питань монетарної політики, організації банківського нагляду, банківської статистики, складання платіжного балансу, впровадження прийнятих у міжнародній практиці систем розрахунків та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, має кореспондентські відносини з понад 40 іноземними банками.

НБУ — інформаційно-аналітичний і статистичний центр грошово-кредитної системи. Він має право безоплатно одержувати інформацію від банків, органів державної влади та суб'єктів господарювання усіх форм власності. Має офіційні видання "Бюлєтень НБУ", "Платіжний баланс України", "Вісник НБУ" та річні звіти НБУ. У листопаді 1998 р. відкрито сторінку НБУ в мережі Інтернет українською мовою, з травня 1999 р. — англійською. Законом "Про Національний банк України" визначено широкий спектр операцій, які здійснює НБУ для забезпечення виконання покладених на нього функцій: відкриває рахунки комерційним банкам, Державному казначейству, міжнародним організаціям і веде ці рахунки; емітує власні цінні папери (депозитні сертифікати), купує та продає державні цінні папери на вторинному ринку з метою регулювання обсягу грошової маси; купує та продає іноземну валюту на фінансових ринках з метою регулювання курсу національної грошової одиниці; купує та продає банківські метали, дорогоцінне каміння, пам'ятні та інвестиційні монети на внутрішньому і зовнішньому ринках без квотування і ліцензування; отримує кредити від МВФ і здійснює погашення кредитів. Операції, які НБУ здійснює з комерційними банками та іншими контрагентами, є для нього передусім інструментами державного регулювання грошового ринку.

Структура та обсяги операцій НБУ мають такий вигляд: згідно з балансом (на 01.01.2000 р.) сукупні зобов'язання і капітал НБУ становили 39.4 млрд. грн., або 31% від ВВП; у складі зобов'язань чільне місце належить рахункам МВФ (63% сукупних зобов'язань); частка готівкових коштів, випущених в обіг, дорівнює 25.6%, коштів банків до запитання — 5.4%. Решту зобов'язань фор-

мують кошти бюджетів усіх рівнів та бюджетних установ, кредитів та інших зачленень. У сукупних активах НБУ основне місце займають кредити, надані комерційним банкам і уряду (27.7%), цінні папери (24.9%), вимоги до МВФ (25.8%) та кошти на депозитах в іноземній валуті (16.5%). Організаційна структура НБУ має функціонально-територіальний характер. Вона складається із центрально-го апарату, який функціонує у м. Києві, територіальних управлінь НБУ в АР Крим, Києві і Київській області та 23 обласних центрах України. В центральному апараті організовано функціональні департаменти, в складі яких створено управління й відділи. Департаменти організовують роботу з питань грошово-кредитної політики, готівково-грошово-го обігу, банківського регулювання і нагляду, валютних операцій, розрахунків, бухгалтерського обліку, звітності, персоналу, фінансів тощо. У регіональних управліннях НБУ структура апарату аналогічна центральному, з певними відмінностями, які випливають зі специфікою їх діяльності. НБУ підпорядковані також ряд установ: Операційне управління, Центральна розрахункова палата, Державна скарбниця, Центральне складище, Банкнотно-монетний двір, Фабрика банкнотного паперу, інженерно-технічний центр, навчальний центр, банківські навчальні заклади (академія в Сумах, інститут у Львові).

Вищим управлінським органом НБУ до 1999 р. було Правління на чолі з Головою Правління (з 1997 р. — Головою НБУ). Першим Головою Правління був Матвієнко В.П. (1991—1992 рр.). У 1992 р. НБУ очолював Гетьман В.П., із січня 1993 р. Головою Правління, а з 1997 р. — Головою НБУ був Ющенко В.А. (у січні 2000 р. призначено Прем'єр-міністром України). Згідно із Законом України "Про Національний банк України" керівними органами НБУ визначено Раду НБУ та Правління НБУ. У січні 2000 р. за поданням Президента України на посаду Голови НБУ був призначений Стельмах В.С.

Література.

1. Дмитрієнко М.Ф., Литвин В.М., Ющенко В.А., Яковлєва Л.В. Гроші в Україні. Факти і документи. — К., 1998.
2. Національний банк і грошово-кредитна політика: Підручник / За ред. Мороза А.М. та Пуховкіної М.Ф. — К., 1999.

 **Лідія Воронова,
Анатолій Мороз,
Майя Пуховкіна,
Михайло Савлук.**

На Фабриці банкнотного паперу НБУ в Малині освоєно випуск паперу для банкнот, паспортів, акцизних марок, нотаріальних бланків, марок гербового збору, лікарняних та залізничних квитків тощо.

До 10-річчя НБУ /**Анатолій Савченко**

Директор департаменту інформатизації
Національного банку України.
Член Правління НБУ

Гостра платіжна криза початку 1990-х років супроводжувалася затримкою платежів (до шести тижнів), прискоренням темпів інфляції, надмірним відверненням коштів підприємств у розрахунки, зростанням неплатежів суб'єктів господарювання, фінансовими втратами внаслідок частих підробок платіжних документів. Це спонукало до пошуку нових форм і методів проведення всіх видів розрахунків. Назріла нагальна необхідність створення платіжної системи, яка б прискорила виконання міжбанківських розрахунків, підвищила їх надійність та безпеку.

Розробляючи наприкінці 1992 року “Концепцію створення системи електронного грошового обігу”, Національний банк України першочерговим завданням визначив побудову та впровадження системи електронних міжбанківських розрахунків, а на другому етапі — системи масових розрахунків населення з використанням пластикових карток.

Враховуючи недостатній рівень інформатизації України, неоднорідність фінансових і технічних можливостей банківських установ та рівень кваліфікації їх персоналу, **систему електронних платежів (СЕП)** створювали фахівці Національного банку. Впроваджено її за короткий час із мінімальними капітальними й експлуатаційними витратами, з використанням наявної технічної платформи телекомунікацій та сучасних програмно-технічних засобів і банківських технологій. Для передачі інформації Національний банк у вересні 1993 року ввів у промислову експлуатацію власну **систему електронної пошти**.

У серпні 1993 року через СЕП у дослідному режимі пройшли перші електронні платежі трьох київських комерційних банків — учасників системи. Із жовтня 1993 року в усіх регіонах України розпочалося її впровадження у промислову експлуатацію. А вже в січні 1994 року сучас-

Розвиток платіжної системи України за десятиріччя

Одним із пріоритетних напрямів діяльності Національного банку України є вдосконалення міжбанківських розрахунків, створення ефективної, надійної та безпечної загальнодержавної платіжної системи.

*Автори публікації зупиняють-
ся на найважливіших етапах
пройденого за десятиліття діяль-
ності НБУ шляху, знайомлять із
планами розвитку безготівкових
розрахунків на найближче май-
бутнє.*

на СЕП почала діяти на повну потужність, забезпечуючи проходження платежів упродовж одного дня. Це дало банкам змогу ефективніше використовувати ресурси, а клієнтам — кошти. Підвищення коефіцієнта обігу коштів зменшило потребу у фізичній кількості грошей і стало одним із основних факторів стримування інфляції. Запровадження СЕП дало змогу Національному банку скасувати використання поштових і телеграфних авіоз у міжбанківських розрахунках на території України.

З огляду на те, що робота в СЕП за консолідованим кореспондентським рахунком сприяє підвищенню ліквідності та прибутковості банку, ефективному використанню грошей, захисту інтересів кредиторів і вкладників, НБУ у 1994 році приступив до розробки моделей обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку. Вже у травні впроваджували першу модель, у вересні — третю, а в квітні 1995 року — другу модель обслуговування консолідованим кореспондентського рахунку. Протягом 1996 року розроблено п'яту, шосту і сьому моделі.

Одними з перших за певними мо-

Віктор Кравець

Директор департаменту платіжних систем
Національного банку України.
Кандидат економічних наук

делями обслуговування консолідованого коррахунку почали працювати учасники СЕП Промінвестбанк, банки “Україна” та “Зевс”. За станом на 1 квітня 2001 року згідно з дозволом Національного банку на роботу в СЕП за тією чи іншою моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку працюють 58 комерційних банків.

Надійність і гнучкість системи електронних платежів сприяла проведенню грошової реформи у вересні 1996 року, коли у зв'язку із запровадженням нової національної валюти обсяг міжбанківських розрахунків подвоївся, а то й потроївся, і висувалися підвищенні вимоги щодо швидкості виконання платежів.

1997 року СЕП реформовано у зв'язку з переходом банківської системи України на світові стандарти бухгалтерського обліку та звітності і з початку 1998 року вона почала працювати поновом.

Національний банк намагається максимально використати можливості системи, дбає про поширення моделей керування ресурсами через консолідовані кореспондентські рахунки, про оптимальне їх використання. Фахівці НБУ підвищують рівень надійності й безпеки виконання платежів, захисту конфіденційної банківської інформації; удосконалюють систему резервування та відновлення діяльності системи електронних платежів у разі порушення її роботи або виникнення надзвичайних ситуацій.

Загальний обсяг виконаних через СЕП платежів зріс із 31 млн. трансакцій на суму 48 млрд. грн. у 1994-му до 106 млн. трансакцій на суму 964 млрд. грн. у 2000 році.

Зважаючи на світові тенденції розвитку платіжних систем, Національний банк створює у рамках СЕП **систему термінових переказів (СТП)**. Відомо, що СЕП функціонує в режимі “оф-лайн”, тобто, з точки зору користувача, виконання йо-

го платежу відбувається упродовж певного проміжку часу (хвилин, годин), а результат оформлено у вигляді окремої технологічної дії. А СТП працює в режимі "он-лайн", тобто, з точки зору користувача, реагує на ініційовану трансакцію практично миттєво (за частки секунди), результат оформляється технологічно як невід'ємна складова самої трансакції, причому між її ініціюванням і отриманням результату не можуть бути виконані дії, що не стосуються цієї трансакції.

Протягом другого півріччя 2000 року в ході тестових випробувань СТП за участю ряду комерційних банків через систему проводилися тільки інформаційні трансакції. Почалася її дослідна експлуатація. Електронний документ з інформацією про переказ банком грошових коштів через СТП прирівнюється до аналогічного документа, за яким перекази проходять через СЕП, а сума відображається і на корпоративних рахунках банків, і на рахунках їхніх клієнтів. СТП упроваджується поетапно водночас із функціонуванням діючої СЕП, що убезпечує від порушень у діяльності банківської системи України.

Участь у новій системі міжбанківських розрахунків нині беруть 11 комерційних банків; серед них — банк "Україна", Ощадбанк, ВАБанк, Укрінбанк та інші.

Наприкінці 2000 року за консолідованим рахунком роботу в СЕП розпочали управління Державного казначейства у Дніпропетровській та Чернігівській областях, а в поточному році — управління в Одеській області.

До середини 1993 року в Україні діяла банківська система касового виконання державного бюджету колишнього СРСР. Доходи, що надходили до держбюджету, акумулювалися на окремих рахунках в установах банків. Із другої половини 1993-го почали фінансувати бюджетні витрати у межах доходів, які реально надійшли до державного бюджету, кредитів, наданих Національним банком Міністерству фінансів, а також інших запозичень уряду. Установи банків здійснювали розмежування загальноодержавних податків та зборів між державним і місцевими бюджетами, кошти державного бюджету розпорошувалися на численних рахунках бюджетних установ, фінансові органи не могли ефективно контролювати їх використання.

Аби підвищити керованість державними фінансами, у 1995 році в Україні створено Державне казначейство України. Рахунки бюджетних установ та організацій у банках закрили, натомість відкрили реєстраційні та спеціальні реєстраційні рахунки в органах Державного казначейства. Облік доходів також перейшов до Державного казначейства, а банки поступово позбулися частини

невластивих їм функцій.

Відповідно до Закону "Про Національний банк України" кошти державного бюджету та позабюджетних фондів повинні зберігатися в НБУ, на рахунках Державного казначейства. Для створення оптимальних умов ефективного управління коштами бюджету та на виконання норм зазначеного закону Національним банком запропоновано систему обслуговування коштів державного бюджету через консолідований рахунок Державного казначейства, що діє на зразок кореспондентського рахунку комерційного банку. Державному казначейству, як фінансовій установі, було надано можливість проводити розрахунки за коштами державного та місцевих бюджетів через СЕП.

З метою створення умов для консолідації рахунків органів Державного казначейства в НБУ на базі внутрішньої платіжної системи казначейства прийнято Постанову Кабінету Міністрів і Національного банку України від 15.09.1999 року № 1721 "Про створення внутрішньої платіжної системи Державного казначейства". На виконання передбачених цим документом заходів внесено зміни й доповнення до нормативно-правових актів НБУ, забезпечені підґрунтя для впровадження консолідованого казначайського рахунку в НБУ та подальшого функціонування Державного казначейства в нових умовах.

Наступним етапом розвитку платіжної системи України стало поступове впровадження безготівкових форм розрахунків населення, зокрема платіжних карток та інших електронних платіжних засобів.

Вітчизняний ринок платіжних карток за короткий час почав набувати рис, притаманних західному картковому бізнесу, головні з яких — різноманітність форм і поширеність. Відтак можна було б говорити про широкі перспективи цієї справи. Втім, навіть побіжний аналіз українського карткового ринку наводить на думку, що подані вітчизняними банками дані про показники, досягнуті в цій сфері діяльності, носять рекламний характер і швидше анонсують проектну потужність їхніх карткових програм. Схоже на те, що превалює прагнення переходити споживача та обійти конкурентів.

Міжнародні експерти зазначають, що в країнах Європейського Союзу обслуговування готівкою щорічно обходиться банкам і компаніям роздрібної торгівлі в 45 млрд. долларів США. Вартість річної підтримки Національним банком готівково-грошового обігу в Україні становить не менше 120 млн. грн.

Отже, за умови зацікавленості держави зниження навіть на 20—25% потреби в готівці за рахунок запровадження кар-

ток може дати близько 25-30 млн. грн. щорічної економії коштів держбюджету.

Нині платіжні системи, засновані на використанні платіжних карток в Україні, можна класифікувати так:

- ◆ міжнародні платіжні системи;
- ◆ внутрішні міжбанківські та локальні системи, впроваджені вітчизняними банками, що ґрунтуються на технологіях, подібних до застосовуваних у міжнародних платіжних системах, та на інших технологіях;
- ◆ Національна система масових електронних платежів (надалі — НСМЕП).

Повноправними членами міжнародних платіжних систем українські банки стали з 1997 року. Нині в нашій країні 22 банки співпрацюють з VISA International та EUROPAY International і близько 50 банків діють на правах агентів. Емітовано більше мільйона карток, розгорнуто інфраструктуру прийому та обробки платежів за ними; до послуг власників карток — понад 500 банкоматів і 10 000 пунктів електронного й ручного обслуговування.

Внутрішні міжбанківські платіжні системи — лише на початковій стадії становлення. Вони організовані за стандартами і правилами міжнародних систем, що гарантує надійність їх роботи і бізнесу. Банки — члени міжнародних систем, використовуючи наявні програмно-технічні рішення, не несуть додаткових витрат і заощаджують на платі за міжнародну торгову марку, а банки, які приєднуються до цих систем, можуть обробляти їхні картки, заробляючи відразу ж на еквайрингу.

Внутрішні локальні монобанківські платіжні системи мають швидше характер систем доступу до рахунку, оскільки сфера використання таких карток як платіжних обмежена. Часто вони не можуть працювати навіть на міжфіліальному рівні. Тому найвірогіднішою є їх міграція або заміна на інші (НСМЕП, внутрішні міжбанківські платіжні системи або міжнародні).

Для організації розрахунків у гривнях за внутрішніми платежами, які виконуються за допомогою карток VISA International, 1998 року в НБУ вперше у світі створено і впроваджено програмно-технічний комплекс ТОПАЗ, що ефективно виконує функції маршрутизації повідомлень, авторизації, клірингу і розрахунків, а також управління ризиками в системі. Розрахунковим банком за внутрішніми платежами системи VISA International є Національний банк, який використовує систему електронних платежів. Комплекс ТОПАЗ і міжбанківський процесинговий центр НБУ дають змогу створювати в Україні внутрішні платіжні системи, використовуючи та

розвиваючи досвід і правила роботи міжнародних систем.

Сьогодні в нашій країні операції за картками міжнародних платіжних систем обробляються за допомогою п'яти процесингових центрів, не рахуючи міжбанківського процесингового центру ТОПАЗ.

За внутрішніми міжбанківськими платежами міжнародної платіжної системи EUROPAY International розрахунковим банком визначено Укрексімбанк.

Загальна кількість карток локальних платіжних систем, призначених для видачі заробітної плати, сягає понад 1 млн. Однак, за невеликим винятком, їх не можна назвати платіжними, оскільки вони реально виконують лише основні банківські функції — видачу та приймання готівки. Застосуванню їх у сфері торгівлі та послуг як засобу платежу підешкоджають такі фактори:

- ◆ відсутність домовленості між банками про взаємний прийом карток;
- ◆ брак інфраструктури (термінального обладнання та якісних каналів зв'язку);
- ◆ висока собівартість операцій і, як наслідок, — вузька сфера застосування;
- ◆ високі ризики;
- ◆ відсутність технологій взаємодії із супутніми системами (торговельними, дисконтними тощо) та відповідної нормативно-правової бази.

З огляду на ці реалії Національний банк України створює НСМЕП, покликану усунути основні перешкоди на шляху впровадження справді масової і саме платіжної системи.

У січні 1997 року прийнято Постанову Правління НБУ № 18 "Про впровадження в Україні Національної системи масових електронних платежів", а 2 червня 1997 року Національний банк України Постановою Правління № 176 "Про подальше розроблення Національної системи масових електронних платежів" узяв на себе розв'язання всіх питань щодо проектування і фінансування робіт із її створення (розрахунки юридичних та фізичних осіб у сferах торгівлі, послуг тощо).

Побудова Національної системи масових електронних платежів в Україні за масштабністю, складністю та витратами значно перевищує діючу СЕП. Тому Національним банком розроблено нову політику, основні положення якої полягають у тому, що:

- ◆ побудова та функціонування НСМЕП засновані на залученні і державних, і недержавних джерел фінансування;
- ◆ НБУ координує виконання всіх робіт із створення НСМЕП, а фінансує виконання лише окремих із них;
- ◆ у роботі над НСМЕП бере участь багато фірм на конкурентній основі;

◆ власниками елементів НСМЕП можуть бути різні суб'єкти господарювання.

Втілення в життя цих положень передбачає, що Національний банк розробляє загальну концепцію НСМЕП, а також силами своїх фахівців — програмно-технічні рішення для верхнього рівня системи (розрахункового банку, процесингового центру, системи безпеки), нормативно-правову базу; фінансує роботи із створення програмного забезпечення смарт-карток; розробляє вимоги для інших елементів системи.

Інші організації запроваджують програмно-технічні комплекси банківського рівня, здійснюють програмне забезпечення терміналів, банкоматів, забезпечують взаємодію торговельних терміналів із торговельними системами. Причому за ними залишається право власності, Національний банк лише контролює виконання вимог специфікацій і дає право на використання цих рішень у НСМЕП.

Основним елементом НСМЕП є картки на інтегральних схемах виробництва фірми "Siemens AG Semiconductors", програмне забезпечення якої розроблене Національним банком разом із ТОВ "Фінтронік".

Структура захисту картки і системи в цілому дає змогу безпечно виконувати платіжні трансакції повністю в режимі "оф-лайн", немає необхідності в електронній або голосовій авторизації кожної операції за карткою, як при роботі з магнітними картками. Контроль інформації в НСМЕП повністю автоматизований і не потребує втручання людини, що гарантує високу надійність її роботи.

Сьогодні можна констатувати, що період ознайомлення банків із технологією НСМЕП близький до завершення.

Більшість користувачів зрозуміла, що платіжна картка — це сучасний технологічний засіб для спрямування банківської інфраструктури на обслуговування приватних осіб. Завдяки об'єднанню з розвинутими банківськими системами та динамічній роботі з клієнтами вона здатна сформувати у населення щоденну потребу в банківських послугах.

За визначенням — це внутрішня багатоетапна платіжна система, в якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки та інші операції здійснюються за допомогою банківських платіжних смарт-карток за технологією, розробленою Національним банком України.

Враховуючи світовий досвід, в Україні має бути емітовано не менше 10 мільйонів платіжних карток НСМЕП, функціонувати щонайменше 100 тисяч місць обслуговування (платіжних терміналів у торгівлі, на транспорті, у сфері послуг, банківських терміналів та

банкоматів у банках).

Згідно з постановою Правління НБУ від 07.09.2000 року № 352 пілотний проект НСМЕП впроваджується у Києві, Харкові та Одесі, а участь у ньому беруть десять комерційних банків цих регіонів, серед яких Мегабанк, Кредитпромбанк, "Хрещатик", "Зевс", банк "Грант", Імексбанк.

У лютому 2001 року розроблена Програма впровадження НСМЕП в УДППЗ "Укрпошта". Оплата послуг, що надаються "Укрпоштою", виконуватиметься із застосуванням платіжних інструментів НСМЕП, що, в свою чергу, має сприяти подальшому розвитку послуг за напрямами:

- ◆ видача готівки;
- ◆ приймання готівки;
- ◆ грошові перекази;
- ◆ виплата пенсій та грошової допомоги;
- ◆ приймання комунальних та інших платежів.

Участь цього підприємства, що має понад 15000 відділень на всій території України, зробить Національну систему масових електронних платежів доступнішою для широких верств населення.

Після завершення пілотного проекту НСМЕП поширюватиметься на інші регіони та впроваджуватиметься у промислову експлуатацію.

Перехід до масових безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карток дасть змогу суттєво зменшити витрати держави на підтримку готівкового обігу, стане додатковим джерелом залучення коштів населення у сферу діяльності банків, а отже, і в нашу економіку, скоротить обсяг випуску паперових грошей, поліпшить культуру обслуговування населення. Безготівкові розрахунки зумовлять зміни в економічному та соціальному житті суспільства. Це стосується банків, торгівлі, сфери послуг (готелі, ательє, перукарні, ремонтні майстерні, автозаправні станції тощо), підприємств зв'язку (пошта, телеграф, телефон), підприємств транспорту (автобусного, залізничного, річкового, морського, повітряного), підприємств громадського харчування (ідаліні, кафе, ресторани), аптек та суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги за готівку.

Також слід зазначити, що Національний банк України постійно веде роботу над удосконаленням своєї нормативно-правової бази з питань регулювання безготівкових розрахунків в економічному обігу України — як на рівні розрахунків банків, так і інших юридичних та фізичних осіб.

Основні тенденції валютного ринку України на початку 2001 р.

У 2000-му та на початку 2001 року ситуація на валютному ринку України порівняно з попередніми роками суттєво стабілізувалася. Причому основні причини, умови та механізми, які впливали на цього торік, збереглися і в першому кварталі нинішнього року. Щоб зрозуміти сучасні процеси і тенденції на вітчизняному валютному ринку, проаналізуємо результати його роботи, особливості економічних процесів, які впливають на його розвиток, та валютно-курсової політики НБУ в 2000 році.

ВІД СТАБІЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТНОГО КУРСУ – ДО ЗРОСТАННЯ ВВП

Минулій, 2000-й, рік розпочався в умовах дій несприятливих факторів, які складно негативно впливали на розвиток ситуації на валютному ринку, а саме:

- ◆ підвищеного попиту на валюту, постійних девальваційних коливань і загальної дестабілізації ринку після бензинової кризи та важких президентських виборів;

- ◆ незначного обсягу міжнародних резервів НБУ: на початок 2000 року – всього близько 1.1 млрд. доларів США, або трохи більше обсягу 3 тижнів імпорту;

- ◆ значних зовнішніх платежів, які, за попередніми даними, мали становити в 2000 р. майже 3 млрд. доларів, що при низьких обсягах резервів загрожувало дефолтом за державним зовнішнім боргом на кшталт російського дефолту в 1998 р.;

- ◆ широкої практики здійснення комерційними банками арбітражних операцій, унаслідок чого навіть за сприятливій ситуації 1999 р. з високим рівнем пропозиції валюти спостерігалися значні курсові коливання і девальваційні тенденції;

- ◆ значних ажіотажних настроїв на початку року і недовіри суспільства що-

до можливості втримання курсової стабільності.

З огляду на негативні фактори на початку 2000 р. верхня межа курсових прогнозів на рік доходила до 12 грн. за долар США.

Однак уряд та НБУ вдалося переламати ситуацію та подолати негативні очікування. Стабільність на валютному ринку в 2000-му та на початку 2001 року було забезпечене завдяки послідовній реалізації відповідної політики та комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на зменшення платежів за зовнішнім державним боргом, зростання виробництва, експорту, приглину валюти з інших джерел, підтримання бездефіцитного бюджету, подолання ажіотажних настроїв та позбавлення банків змоги активно розхитувати курс і дестабілізувати ситуацію. Сприятливими були також зовнішні чинники, зокрема торгова кон'юнктура.

Відтак на ринку сформувалася **низка потужних позитивних факторів, які впливали на ситуацію в 2000 році, забезпечивши нинішню стабілізацію, ці ж фактори продовжують визначати її 2001 року**. Основні риси досягнутої стабілізації:

- ◆ Зменшилося навантаження на резерви НБУ після реструктуризації урядом на початку 2000 р. зовнішнього дер-

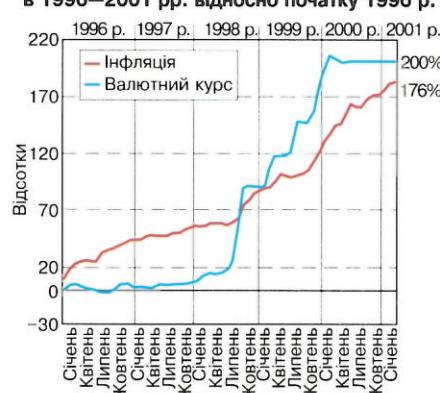

Сергей Михайличенко

Начальник управління прогнозування курсової політики департаменту валютного регулювання Національного банку України.
Кандидат економічних наук

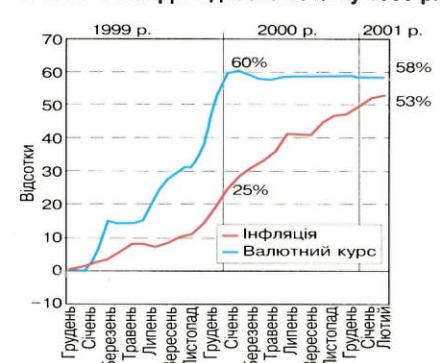
жавного боргу та значного скорочення платежів за ним, що відвернуло загрозу дефолту.

Графік 1. Динаміка зміни інфляції та валютного курсу гривні щодо долара США в 1996–2001 рр. відносно початку 1996 р.

◆ Значно зросла пропозиція валюти – вона постійно перевищувала попит, що давало змогу поповнювати резерви НБУ. До підвищення пропозиції спричинилося поліпшення торговельного та платіжного балансів, збільшення обсягів іноземних інвестицій, прискорення приватизації, поступове зменшення обсягу бартеризаційних операцій та зростання ча-

Графік 2. Динаміка зміни інфляції та валютного курсу гривні щодо долара США в 1999–2001 рр. відносно початку 1999 р.

Таблиця 1. Валютний курс та рівень інфляції у 1997–2000 рр.

Показники	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Курс гривні щодо долара США на кінець періоду	1.899	3.427	5.2163	5.4345
Номінальна девальвація (-), %	-0.5	-80.5	-52.21	-4.18
Реальна девальвація (-), ревальвація (+), відносно внутрішньої інфляції, %	8.7	-50.4	-27.69	17.18
Інфляція, %	10.1	20.0	19.2	25.8

Таблиця 2. Валютний курс та рівень інфляції у перших кварталах 1998–2001 рр.

Показники	I кв. 1998 р.	I кв. 1999 р.	I кв. 2000 р.	I кв. 2001 р.
Курс гривні щодо долара США на кінець періоду	2.0383	3.9356	5.4276	5.4192
Номінальна девальвація (-), ревальвація (+), %	-7.3	-14.8	-4.05	0.28
Реальна девальвація (-), ревальвація (+), відносно внутрішньої інфляції, %	-8.8	-17.7	5.58	2.9
Інфляція, %	1.7	3.54	10.2	2.7

стки грошових розрахунків у економіці.

- ◆ **Запроваджено єдину торговельну сесію**, що фактично унеможливило арбітражні операції комерційних банків, які 1999 року розхитували курс навіть в умовах перевищення пропозиції над попитом (того року НБУ викупив на ринку понад 750 млн. доларів).

◆ **Поліпшилося валютне регулювання**, що сприяло прозорості операцій в інтересах реальної економіки та зміцненню банківської системи.

◆ **Запроваджено плаваючий курс** (із середини лютого 2000 р.), що розвіяло очікування стосовно можливих неадекватних реструктивних дій уряду та НБУ задля утримання стабільності.

◆ **Сприятливо розвивалася макроекономічна ситуація** — зростання виробництва, прийняття бездефіцитного бюджету, фінансова стабільність, незважаючи на прискорення у 2000 р. темпів інфляції.

◆ Завдяки реструктуризації зовнішнього державного боргу, втриманню курсової стабільності, заходам щодо недопущення дестабілізаційних ситуацій (на кшталт бензинової кризи 1999 року) вдалося **подолати ажіотажні настрої та негативні очікування** учасників ринку і населення.

Зазначені фактори і тенденції забезпечили у 2000 р. досягнення всіх цілей

валютно-курсової політики НБУ:

на валютному ринку України замість валютного коридору, який встановлювався упродовж попередніх майже трьох років, запроваджено режим плаваючого курсу гривні;

стабілізовано валютний ринок і курс гривні;

збільшено міжнародні резерви Національного банку.

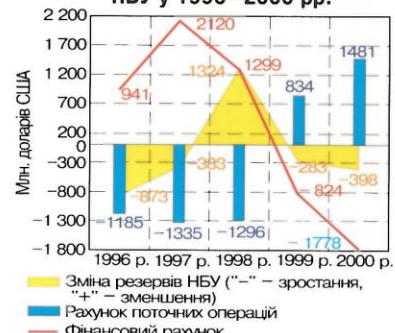
Це позитивно впливало на стан грошово-кредитного ринку, стримувало інфляцію, сприяло зростанню економіки.

Із послабленням тягаря платежів за зовнішнім державним боргом (після його реструктуризації) та ажіотажних настроїв ситуація на валютному ринку визначалася насамперед тенденцією значного перевищення пропозиції валюти над попитом, яка поступово посилювалася в 1999-му і зберігалася в 2000-му та на початку 2001 року. Таке тривале перевищення пропозиції спостерігалося на валютному ринку України вдруге після 1996–1997 років.

У середині 1990-х приплив валюти, перевищення пропозиції над попитом та відповідна стабілізація курсу гривні забезпечувалися випуском Мінфіном короткострокових ОВДП та реалізацією їх нерезидентам для фінансування дефіциту державного бюджету. Це супроводжувалося нарощуванням зовнішнього державного боргу з надзвичайно коротким терміном погашення. Його виплата фактично й була головною причиною знецюврення резервів НБУ в 1998 р., дестабілізації ситуації та загострення її до стрімкої девальвації гривні восени 1998 року, після російської валютно-фінансової кризи.

Приплив валюти, перевищення пропозиції над попитом і стабілізація курсу гривні наприкінці 1990-х років мали зовсім іншу природу та наслідки. Основою цих процесів було зростання виробництва, експорту і позитивного сальдо торговельного балансу, а також поступове збільшення зовнішніх інвестицій, надходжень від

Графік 4. Рахунок поточних операцій і фінансовий рахунок платіжного балансу та зміна міжнародних резервів НБУ у 1996–2000 рр.

приватизації та валютних коштів резидентів, які повертаються до України в умовах проведення урядом політики відмові від бартерних операцій і зростання частки грошових розрахунків, у тому числі з бюджетом. Такий характер припливу валюти не привів до зростання зовнішнього боргу держави, а навпаки, створив умови для нарощування резервів НБУ, сплати зовнішнього державного боргу та зменшення його обсягів (уперше за історію незалежної України) без виникнення нових державних зобов'язань. Саме зазначені джерела дали змогу НБУ викупити в 2000 р. понад 1.6 млрд. доларів надлишкової пропозиції та втримувати стабільність курсу.

Головною компонентою зростання пропозиції в 1999–2000 рр., а також на початку 2001 р. було зростання поточного рахунку платіжного балансу (завдяки позитивному сальдо торговельного балансу) при збільшенні відпливу капіталу (через сплату зовнішнього боргу), що відобразилося у відповідних рахунках платіжного балансу (див. графік 4, табл. 3).

За даними Держкомстату, торговельне сальдо, яке було головним джерелом зростання пропозиції на валютному ринку в останні два роки, в 1999 та 2000 роках значно зросло і становило відповідно 2 335 млн. та 2 742 млн. доларів (див. графік 5). Основними галузями — екс-

Основні позитивні результати валютно-курсової політики НБУ в 2000 р. та на початку 2001 р.

- Забезпечення стабільності валютного ринку та курсу гривні (девальвація за 2000 рік знизилася із 52.2% у 1999 р. до 4.18%; у першому кварталі 2001 р. спостерігається навіть певне змінення курсу — на 0.28%).
- Збільшення обсягу міжнародних резервів НБУ в 2000 р. більш як на 40% — із 1.1 млрд. до 1.5 млрд. доларів — і подальше їх зростання у першому кварталі 2001 р.
- Виконання всіх міжнародних платежів за зобов'язаннями уряду та НБУ (приблизно на 1.6 млрд. у 2000 р. та майже на 500 млн. доларів у першому кварталі 2001 р.) і зменшення зовнішнього державного боргу в 2000 р. приблизно на 2.2 млрд. (із 12.5 млрд. до майже 10.3 млрд.) доларів.
- Сприяння відновленню співпраці з МВФ за програмою EFF і отримання наприкінці 2000 р. після більш як річної перевірки чергового траншу (слід, утім, зазначити, що в першому кварталі 2001 р. через причини, не пов'язані з валютно-курсовою політикою, надання чергових кредитів поки що відкладено).
- Забезпечення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності реального сектора (обсяги експорту товарів у 2000 р. зросли на 25.8%, імпорту — на 17.8%).
- Збільшення обсягів валютного ринку в 2000 р. в 1.5 раза порівняно з 1999 р.
- Підвищення довіри суб'єктів ринку та населення до валютно-курсової політики НБУ і впевненості у стабільності курсу (вклади населення у вільно конвертований валуті зросли 2000 року майже на 50%, а в першому кварталі 2001-го — майже на 7%).

Таблиця 3. Платіжний баланс України

Показники	1996 р.	1997 р.	1999 р.	2000 р.
РАХУНОК ПОТОЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	-1185	-1335	834	1481
у тому числі баланс товарів і послуг	-1122	-1536	997	1406
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ ІЗ КАПІТАЛОМ ТА ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	946	2120	120	-1331
Резервні активи НБУ, (-) — зростання	-873	-383	-283	-398

Примітка. За даними НБУ, баланс товарів та послуг розраховано на основі методології платіжного балансу НБУ, в розрахунок не включені статтю "Помилки та упущення".

Таблиця 4. Реальна зміна обсягів ВВП та промислового виробництва

Показники	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	Відсотки
ВВП	-10	-3	-2.9	-0.4	+6	
Промислове виробництво	-5.1	-0.3	-1	+4	+12.5	

портерами товарів були чорна металургія (45% обсягу експорту), хімічна промисловість (11%), машинобудування та АПК (по 9%) (див. графік 6).

У 1999 р. основною причиною зростання позитивного сальдо торгівельного балансу, очевидно, була значна девальвація обмінного курсу в 1998—1999 роках. Адже зазначене зростання позитивного сальдо відбувалося в умовах падіння виробництва та скорочення загальних обсягів експорту й імпорту і тому зумовлювалося стрімким зниженням прибутковості імпорту та відносним зростанням прибутковості експорту. В 2000 р. все ще тривала позитивна дія попередньої девальвації гривні. До згаданих додалися також фактори зростання виробництва та поліпшення міжнародної кон'юнктури. Це мало і зворотний позитивний вплив на прискорення зростання ВВП.

У 2000 р., вперше за час існування України як незалежної держави, збільшився реальний ВВП — на 6% (див. графік 7). Завдяки прискореному зростанню галузей-експортерів обсяги експорту перевищили обсяги імпорту, що спричинилося до значного позитивного сальдо торгівельного балансу та зростання пропозицій на валютному ринку.

Основні фактори зростання ВВП у 2000 році:

— збільшення внутрішнього та інвестиційного попиту як результат послідо-

вної політики уряду та НБУ щодо розширення фінансових ресурсів внутрішнього попиту при бездефіцитному бюджеті та збереженні контролю над інфляцією (хоч вона і прискорилася) та курсом, що забезпечило стабільність і передбачуваність ситуації;

— суттєве зниження у 1998—1999 рр. номінального, а головне — реального ефективного обмінного курсу та значне зростання зовнішнього попиту на товари українського експорту в умовах сприятливої зовнішньої кон'юнктури, в результаті чого:

а) зросло виробництво (передусім і найбільше — в галузях-експортерах);

б) імпорт багатьох товарів став збитковим, що сприяло процесам зростання внутрішнього виробництва імпортозамінних товарів; насамперед це стосується дешевого імпорту товарів легкої та харчової промисловості для населення.

У 2000 році завдяки дії цих факторів:

♦ зросло у реальному вираженні виробництво у галузях-експортерах кінцевого та інвестиційного попиту: у чорній металургії — на 20.7%, кольоровій металургії — на 18.8%, хімічній та нафтотехнічній промисловості — на 5%, деревообробній — на 37.1%, легкій — на 39%, харчової промисловості — на 26.1%, машинобудуванні — на 16.8% (за даними Держкомстату);

♦ на 40% збільшилися грошові доходи населення — із 61.9 млрд. у 1999 р. до 86.8 млрд. грн. у 2000 р., внаслідок чого збільшився і кінцевий попит (у 1999 р. доходи зросли всього на 13.8%);

♦ виробництво товарів народного споживання зросло у реальному вираженні майже на 25% (у 1999 р. — на 7.2%), що пояснюється як зменшенням відносної прибутковості їх імпорту після девальвації гривні, так і збільшенням внутрішнього кінцевого попиту;

♦ значно зросли внутрішній інвестиційний попит — інвестиції в основний капітал у реальному вираженні зросли на 11.2%, тоді як у 1999 р. — лише на 0.4%;

♦ скоротилося виробництво в імпор-

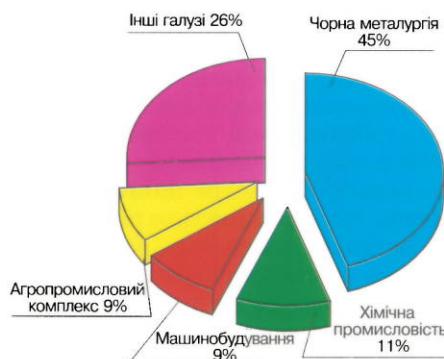
тозалежних галузях: у паливній промисловості — на 4.1%, в електроенергетиці — на 2.9%. (Визначальним фактором було зростання цін на нафту).

Найбільший внесок у приріст валового випуску продукції у 2000 р. дали саме експортно-орієнтовані галузі й галузі, які випускають товари народного споживання: приріст продукції лише чотирьох галузей — чорної металургії, хімічної, харчової промисловості та машинобудування — становив 67% від загального приrostу ВВП. Зокрема, чорна металургія забезпечила 31% усього приrostу (див. графік 8).

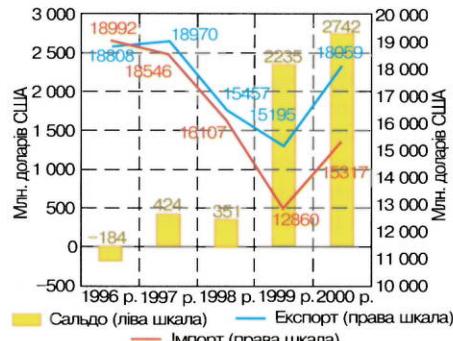
Аналіз свідчить: саме економічна політика уряду та НБУ, попередня девальвація курсу гривні, а також сприятлива зовнішня кон'юнктура сприяли прискореному збільшенню експорту порівняно з імпортом, що стимулювало загальноекономічне зростання. Це й забезпечило рекордне позитивне сальдо торгівельного балансу та значний приплів іноземної валюти, що стало одним із головних факторів зростання пропозиції на валютному ринку, викупу Національним банком значних обсягів валюти, збільшення його резервів і стабільності валютного ринку та обмінного курсу.

Однак значний приплів валюти у 2000 р. зумовив не лише стабілізацію валютного ринку, а й значною мірою впливав на ситуацію на грошовому ринку: понад 90% кредитної емісії 2000 року було здійснено шляхом купівлі іноземної валюти у резерви НБУ, що спричинило прискорене збільшення грошової бази та грошової маси. Тільки фактор економічного зростання та відповідне підвищення попиту на гроші не дали перетворитися значні кредитні емісії в інфляційний сплеск. Свідченням тому — вибуховий злет обсягів кредитування, які зросли у 2000 р. на 62% (!). Причому йдеться не про директивні кредити, які здебільшого не повертаються кредиторам, а про власні рішення комерційних банків, які вони приймають з урахуванням платоспроможності клієнтів. При цьому частка прострочених,

Графік 6. Структура експорту товарів за 2000 р.

Графік 5. Торговельний баланс у 1996—2000 рр.

Примітка. За даними Держкомстату.

пролонгованих та сумнівних кредитів у загальному обсязі суттєво знизилася: з 34% у 1998 р., до 29% — у 1999 р. і менш як 20% — у 2000 р.

Фактори макроекономічного оздоровлення та економічного зростання сприяли підвищенню рівня монетизації (із 13.6% у 1998 р. до 15.5% у 2000 р.), зниженню рівня додаризації (із 25.1% у 1999 р. до 23.2% у 2000 р.), зниженню швидкості обертання грошової маси (із 7.35 у 1998 р. до 6.5 у 2000 р.) та зростанню грошового мультиплікатора (із 1.83 у 1998 р. до 1.91 у 2000 р.).

При цьому в суспільстві зростала довіра до банківського сектора — обсяг грошових вкладів у національній валюті збільшився в 2000 р. на 53.6%, тоді як у 1999 р. — на 18.9%, а в 1998 — всього на 7.9%. Приближно такою ж є динаміка зростання вкладів у іноземній валюті, обсяг яких у 2000 р. збільшився майже на 50%.

ПЕРШИЙ КВАРТАЛ 2001 РОКУ

Аналогічні тенденції спостерігаються на грошовому ринку і в першому кварталі 2001 р. Кошти надходили в обіг у результаті купівлі валюти в резерви НБУ (за перший квартал він викупив понад 385 млн. доларів), прискорено зростали обсяги кредитів у національній валюті (за січень — березень вони збільшилися на 18%), рівень монетизації за цей період підвищився до 15.65, доларизації — знизився до 22.77, швидкість обертання грошової маси зменшилася до 6.39, а грошовий мультиплікатор зріс до 1.97. Обсяг депозитів населення в національній валюті збільшився майже на 15%, а в іноземній — приблизно на 7%.

Незважаючи на таке зростання обсягів кредитної емісії та кредитування у національній валюті, НБУ не допустив значного збільшення грошової бази та грошової маси. Якщо у 2000 р. середньомісячні темпи зростання грошової маси становили приблизно 3.2%, то у першому кварталі 2001 р. вони знизилися до 0.9%. Причому грошова маса протягом січня — лютого не перевищувала рівня кінця минулого року. А грошова база не лише не зростала, а, навпаки, за результатами першого кварталу 2001 р. скоротилася приблизно на 35 млн. грн. З огляду на прискорене збільшення обсягу грошової бази і грошової маси в 2000 р. зміна їх динаміки у першому кварталі 2001 р. — це позитивна тенденція, яку вкрай важливо підтримувати впродовж усього року, оскільки необхідно стримувати інфляцію навіть за умов очікуваного (за прогнозами Мінекономіки) високого позитивного сальдо торговельного балансу та продов-

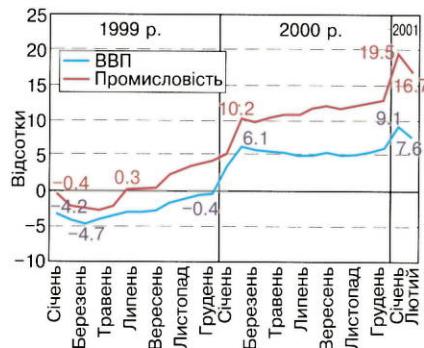
ження купівлі валюти в резерви НБУ. Отже, саме проблема стерилізації гривневої емісії, яка виникає при купівлі валюти в резерви НБУ, і буде для Національного банку однією з найважливіших у 2001 р.

Щоб вирішити цю проблему, необхідно вжити ефективних заходів щодо управління гривневою ліквідністю банків та пропозицією валюти. НБУ слід і надалі максимально активно використовувати депозитні сертифікати та операції на відкритому ринку, стимулювати банківські вклади за рахунок удосконалення їх страхування та підвищення надійності банківської системи, а також застосовувати інші заходи.

Ще одним сектором, який має пряме відношення до цієї проблеми, є державні фінанси. Посилення припливу валюти завдяки збільшенню позитивного торговельного сальдо, тобто за рахунок експортної виручки, є безпосереднім результатом зростання виробництва на підприємствах-експортерах. Це збільшує як їхні прибутки, так і витрати, що в свою чергу підвищує попит в економіці та відповідно стимулює зростання загального виробництва. Тому внаслідок збільшення валютної виручки зростають також загальні прибутки в економіці (причому додаткова гривнева маса з'являється саме в результаті продажу валютної виручки), що веде до зростання доходів бюджету з перевищением щодо попередньо запланованих обсягів, а також щодо витрат (у рамках попередньо складеного бюджету). Це перевищенння акумулюється на рахунках комерційних банків і створює так зване грошове нависання невикористаної гривневої ліквідності, загрожуючи зростанням грошової маси та інфляції.

Так, в умовах розширення виробництва та збільшення валютної виручки при запланованому бездефіцитному бюджеті його профіцит у 2000 р. становив 1.2 млрд. грн., а за два місяці 2001 р. — 1.8 млрд. грн. (див. графіки 9, 10). Відповідно високими темпами зростають обсяги коштів на рахунках уряду в банківській системі та НБУ, а також надлишкова гривнева ліквідність банків (перевищенння залишків на коррахунках над обов'язковими резервами), що утворилася наприкінці 2000 р. і зберігається на початку 2001 р. Саме ці кошти уряду та відповідна надлишкова гривнева ліквідність є інфляційним нависанням гривневої маси. При цьому, маючи значні залишки на рахунках, уряд допускає значні коливання, здійснюючи витрати бюджету. Приміром, лише у грудні 2000 р. залишки на рахунках уряду скоротилися більш як на 1 млрд. грн. після значних майже одномоментних

Графік 7. Зміни реальних обсягів ВВП і продукції промисловості (наростаючим підсумком до відповідного періоду попереднього року) в 1999—2001 рр.

витрат бюджету наприкінці року, що також несе значну інфляційну загрозу для економіки (див. графік 10).

Таким чином, зазначені кошти на рахунках уряду, зважаючи на їх обсяг та природу (вони є профіцитом бюджету і прямим результатом зростання виробництва та припливу валюти), утворюють надлишкову гривневу ліквідність банків. Отож вони можуть і повинні стати об'єктом управління як один із головних факторів вирішення проблеми зайвої гривневої ліквідності на етапі значного припливу іноземної валюти.

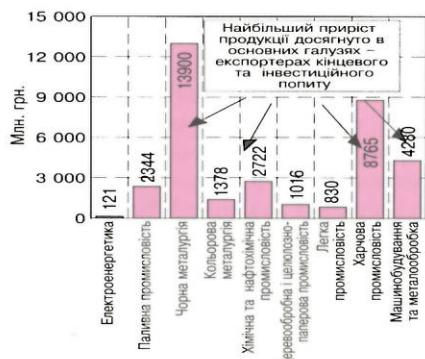
У зв'язку із цим уряд міг би реалізувати такі заходи щодо зниження інфляційного тиску вказаних коштів:

- ◆ дострокова сплата урядом боргу перед НБУ в іноземній валюті шляхом купівлі в останнього валюти за рахунок гривневих коштів профіциту бюджету;
- ◆ тимчасове акумулювання на окремому банківському рахунку всіх валютних надходжень уряду (від міжнародних фінансових організацій, іноземних держав та від приватизації нерезидентами) без конвертування їх у гривні й без створення при цьому додаткової гривневої ліквідності та здійснення ним із цього рахунку зовнішніх виплат уряду; в разі профіциту бюджету ці надходження слід використовувати для дострокової сплати певних зовнішніх боргів чи дострокової сплати боргу уряду перед НБУ в іноземній валюті;

◆ встановлення порядку, згідно з яким не допускається зміна місячного обсягу витрат бюджету більш як на 10% щодо попереднього місяця. Це дало б змогу уникнути значних викидів у економіку додаткових гривневих ресурсів.

Ці та інші заходи уряду в поєднанні з відповідною політикою НБУ щодо управління ліквідністю могли б створити умови для контролю над зростанням грошової бази та грошової маси і відповідного стримуючого впливу monetарного фактора на інфляцію навіть

Графік 8. Абсолютний приріст вартості обсягів продукції по основних галузях промисловості за 2000 рік

тоді, коли збудуться прогнози Мінекономіки щодо збереження високого рівня позитивного торговельного сальдо, а Національний банк продовжуватиме активно купувати надлишкову пропозицію валюти для поповнення резервів. Попередні розрахунки свідчать, що спільними діями уряду та НБУ, спрямованими на підтримання контролю над ліквідністю банків, можна реально забезпечити заплановані НБУ помірні темпи зростання грошової бази та грошової маси, а також досягти запланованого урядом на 2001 р. рівня інфляції — 13.6%.

Необхідно приділяти посилену увагу управлінню урядовими коштами на рахунках у банківській системі як одному з важливих інструментів управління ліквідністю, тим більше, що в умовах профіциту бюджету та значних залишків на рахунках уряду важко розвивати ринок державних цінних паперів (через недоцільність нових запозичень і сплати процентів за ними), які водночас є інструментом монетарної політики для управління грошовою базою через операції на відкритому ринку. Крім того, розвиток ринку державних цінних паперів стримується невизначеністю у виборі справедливого та обґрунтованого рівня їх дохідності, оскільки на початку 2001 року відбувається складний процес зниження інфляції (див. таблицю 2) — її заплановано скоротити практично вдвічі (з 25.8% у 2000 р. до 13.6% у 2001 р.), що спричинить суттєве зниження всіх видів процентних ставок, у тому числі й дохідності цінних паперів. Скажімо, облікова ставка НБУ з 27% на початку 2001 р. знижена на початку квітня до 21%, а середні ставки за комерційними кредитами комерційних банків за цей же період знизилася з 37 до 33% при збереженні ставки міжбанківських кредитів на рівні від 3 до 5%. Однак навіть за цих складних умов і Міністерство фінансів, і Національний банк докладають кон-

кретних зусиль для розвитку ринку державних цінних паперів, диверсифіючи їх види та умови обороту. Результати цієї роботи будуть корисними при зменшенні рівня профіциту та виникненні реальної потреби в ринкових за позиченнях для бюджету.

Отже, у 2001 р. завдяки задекларованим урядом та НБУ заходам складаються такі умови для проведення валютно-курсової політики:

- ◆ рівень пропозиції на валютному ринку залишається високим — за рахунок значного позитивного сальдо торговельного балансу, збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій та надходжень від приватизації, що передбачено в урядових прогнозах та програмах;

- ◆ триває співробітництво із міжнародними фінансовими організаціями, хоча надходження кредитів дещо затримується через причини, не пов'язані з валютно-курсовою чи грошово-кредитною політикою;

- ◆ здійснюються платежі за зовнішнім державним боргом в обсягах, передбачених державним бюджетом та угодами з МВФ;

- ◆ виконується бездефіцитний бюджет; для його фінансування кредити НБУ не використовуються;

- ◆ уряд поки що раціонально, без надмірного прискорення використовує кошти, які акумулюються на його рахунках як профіцит бюджету, що дає змогу підтримувати монетарну стабільність з одночасним високим рівнем викупу валюти в резерви НБУ;

- ◆ НБУ застосовує інструменти монетарної політики для управління банківською ліквідністю та контролю за зростанням грошової бази та грошової маси;

- ◆ з метою запобігання дестабілізації ситуації активно реалізується засоби валютно-курсової політики, зокрема зберігається режим торговельної сесії, розвивається система валютного регулювання.

При виконанні цих умов у 2001 році можна очікувати таких результатів валютно-курсової політики Національного банку (їх можна і доцільно визначити як основні напрями, цілі та пріоритети цієї політики на поточний рік):

- ◆ збереження стабільності та подальший розвиток валютного ринку;

- ◆ підтримання передбачуваної динаміки курсу гривні без його значних коливань;

- ◆ поповнення міжнародних резервів Національного банку;

- ◆ забезпечення виконання закладених до бюджету платежів за зовнішнім державним боргом;

- ◆ збереження сприятливих умов діяльності для реального сектора, банків

та зовнішніх інвесторів на валютному ринку України;

- ◆ позитивний стабілізуючий вплив валютно-курсової політики на економічне зростання та інфляцію;

- ◆ збереження довіри економічних суб'єктів і населення до валютно-курсової політики та стабільності валутного ринку.

ДОВГОСТРОКОВІ ПРИОРИТЕТИ

3 азначені вище умови та результати реалізації валютно-курсової політики мають короткотерміновий характер — у межах приблизно 2001 року. Щодо віддаленішої перспективи, то насамперед слід визначитись із джерелами попиту і пропозиції на валюту, від яких значною мірою й залежатимуть стан валютного ринку і його стабільність, динаміка резервів НБУ, можливості обслуговування державного зовнішнього боргу, а отже, і вплив валютно-курсової політики на економіку.

По-перше, розглянемо проблему попиту в середньостроковій перспективі. Попит у цьому аспекті можна поділити на дві складові:

- 1) попит держави для обслуговування зовнішнього державного боргу;

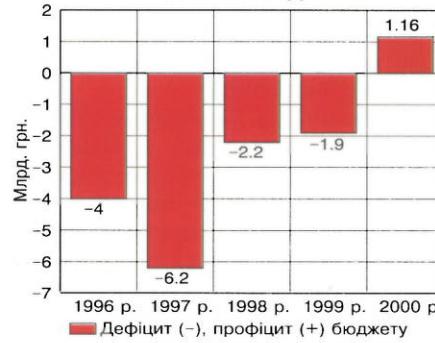
- 2) попит економіки для забезпечення економічного зростання.

Попит держави визначається розмірами та умовами обслуговування зовнішнього державного боргу, який на кінець 2000 р. становив 10.3 млрд. доларів, а основні виплати щодо нього припадають на 7 найближчих років.

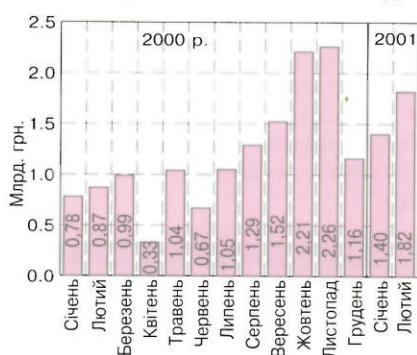
Попит економіки визначається значними темпами економічного зростання, закладеними у державні програми, тож, очевидно, збільшуватиметься на рівні запланованих середньорічних приблизно 5%.

По-друге, розглянемо проблему пропозиції у середньостроковій перспективі. Пропозицію можна поділити на три складові:

Графік 9. Обсяги дефіциту (профіциту) консолідованого бюджету в 1996–2000 рр.

Графік 10. Профіцит консолідованиого бюджету по місяцях 2000–2001 рр.

1) надходження держави, одержані від міжнародних фінансових організацій, та комерційні запозичення;

2) позитивне сальдо торговельного балансу;

3) різni види іноземних інвестицій в економіку.

Зрозуміло, нині не варто розраховувати на суттєве зростання надходжень від міжнародних фінансових організацій та комерційних запозичень, тому що, по-перше, це збільшує і без того важкий для обслуговування зовнішньої державний борг, а по-друге, Україна має вкрай низький міжнародний кредитний рейтинг і поки що не може розраховувати на прийнятні умови зовнішніх комерційних запозичень.

Нарощування позитивного сальдо торговельного балансу — найдоцільніший шлях збільшення валютних надходжень. Однак буде дуже важко зберігати високі темпи зростання експорту на рівні 2000 р. при його досить нерациональній структурі, коли переважає продукція першої переробки, а частка наукової продукції є низькою, та плинній кон'юнктурі на товари українського експорту. Завдання ускладнюється тим, що темпи його зростання повинні перевищувати темпи зростання імпорту, який в умовах розвитку економіки, очевидно, збільшуватиметься дуже швидко.

Нарощування іноземних інвестицій різних видів у економіку України — найперспективніший напрям збільшення припливу валюти з огляду на нинішній надто низький обсяг таких надходжень. Поки що в Україні вкрай мало зроблено для стимулювання зовнішніх інвестицій.

Таким чином, утримання стабільності валютного ринку й обмінного курсу гривні з одночасним нарощуванням резервів Національного банку для забезпечення потреб держави та економіки у валюті в середньостроковій перспективі в умовах невпинного зростання попиту на валюту визначатиметься політикою уряду та

НБУ щодо забезпечення відповідного рівня пропозиції. Аналіз складових пропозиції свідчить: щоб підтримати її високий рівень у середньостроковій перспективі, уряд має зосередитися на таких заходах:

- ◆ стимулювання розвитку експорту;
- ◆ проведення структурної політики для розвитку науково-виробництв, які мають високий попит на міжнародних ринках;
- ◆ здійснення політики розвитку імпортозамінних виробництв для обмеження імпорту за рахунок розвитку власної промисловості;
- ◆ стимулювання прямих зовнішніх інвестицій;
- ◆ прискорення програми приватизації;
- ◆ запровадження ефективної системи управління державним зовнішнім боргом;
- ◆ поглиблення співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями.

Аби реалізувати відповідну валютно-курсову та монетарну політику і належним чином впливати на середньострокові тенденції, Національному банку України необхідно:

- ◆ підтримувати стабільність реального обмінного обмінного курсу;
- ◆ забезпечувати стабільність внутрішнього валютного та грошового ринку;
- ◆ розвивати систему валютного регулювання, щоб створити суб'єктам ринкових відносин, у тому числі зовнішнім інвесторам, сприятливі умови для роботи на валютному ринку;
- ◆ підтримувати поступове, рівномірне зростання грошової бази та грошової маси, сприяти зниженню процентних ставок і довготермінового кредитування з метою збереження фінансової стабільності та створення сприятливих умов для піднесення економіки.

Зазначені заходи та напрями політики мають загальний характер, їх слід конкретизувати у відповідних рішеннях і документах уряду та НБУ. Зволікання з їх реалізацією призведе до того, що період високого припливу валюти, зростання виробництва, бездефіцитного бюджету та фінансової стабільності може закінчитися з негативними для економіки результатами, схожими на ті, якими закінчився попередній період курсової стабільності у 1996—1997 роках, тобто неможливістю обслуговування зовнішнього державного боргу, курсовим провалом, зниженням обсягів виробництва, порушенням фінансової стабільності та погіршенням життєвого рівня населення.

Національний банк буде свою валютно-курсовою політику саме з огляду

на те, що стабільність необхідно підтримувати не лише в короткотерміновій — у межах 2001 року, а й у більш віддаленій перспективі. Про це свідчать значенні вище умови (які поки що фактично дотримуються) і цілі та пріоритети цієї політики на 2001 рік. Їх досягнення у створених умовах — справа цілком реальна. Ці умови та заходи стосуються трьох останніх запропонованих напрямів політики НБУ, важливих для середньострокової перспективи, а саме:

- забезпечення стабільності внутрішнього валютного та грошового ринку;
- розвитку системи валютного регулювання для створення суб'єктам ринкових відносин, у тому числі зовнішнім інвесторам, сприятливих умов роботи на валютному ринку;
- підтримання поступового, рівномірного зростання грошової бази та грошової маси, сприяння зниженню процентних ставок і довготермінового кредитування з метою збереження фінансової стабільності та створення сприятливих умов для зростання економіки.

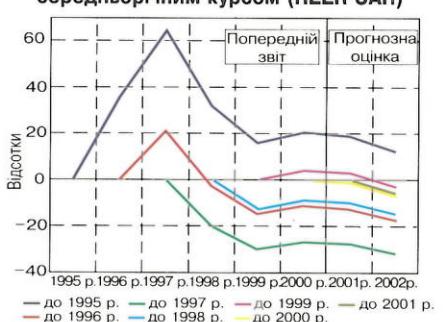
Однак на сучасному етапі ще одним із важливих пріоритетів валютно-курсової політики НБУ є підтримання стабільності реального ефективного обмінного курсу (РЕОК). Розглянемо це поняття детальніше.

Реальний ефективний обмінний курс

— це показник, який використовується для визначення загальних зовнішньоторговельних умов та міжнародної конкурентоспроможності економіки країни шляхом розрахунку рівня закордонних цін внутрішніх товарів у країнах — основних торговельних партнерах з урахуванням зміни номінального обмінного курсу, а також зміни внутрішніх та зовнішніх цін. Індекс РЕОК обчислюється на певну дату відносно базового періоду, причому:

— зростання індексу РЕОК відображає зростання цін вітчизняних товарів за кордоном і свідчить про погіршення зовнішньоторговельних умов та падіння

Графік 11. Реальний ефективний обмінний курс гривні щодо долара США в 1996—2002 рр. (розраховано за середньорічним курсом (REER UAH))

конкурентоспроможності країни;

— зменшення індексу РЕОК відображає зменшення ціни вітчизняних товарів за кордоном і свідчить про поліпшення зовнішньоторговельних умов та зростання конкурентоспроможності країни.

Для розрахунку РЕОК гривні (див. графік 11) використовувалась інформація про курс гривні щодо валют 11 країн — основних торговельних партнерів України та рівень інфляції у цих країнах.

У 2000 р. рівень середньорічного РЕОК гривні (розрахунки здійснювалися за середньорічними показниками) поступово підвищувався і, за попередніми оцінками, його зростання становило 4.1% відносно 1999 р., що свідчить про певне погіршення конкурентоспроможності українського експорту.

Зростання РЕОК у 2000 р. відбулося після його значного зниження протягом двох попередніх років (у 1999 р. порівняно з 1998 р. РЕОК знизився на 12.4%, а в 1998 р. порівняно з 1997 р. — на

19.8%). Саме це стало однією з важливих причин поліпшення конкурентоспроможності українських товарів, зростання експорту, формування додатного сальдо торговельного балансу та зростання пропозиції на валютному ринку. Одночасно таке зниження РЕОК погіршило умови імпорту і сприяло процесам імпортозаміщення та розвитку в Україні відповідних виробництв, особливо в галузях, пов'язаних із кінцевим попитом населення, — харчовій та легкій промисловості.

Підвищення РЕОК у 2000 році є результатом значного зростання припливу валюти і номінальної стабільності курсу при збільшенні середньорічної інфляції. У позитивному плані на запобігання подальшого зростання РЕОК вплинула політика НБУ щодо недопущення номінальної ревальвації, а також те, що девальвація середньорічного курсу гривні щодо долара в 2000 р. становила 31.6% (середньорічний курс змінився з 4.13 у 1999 р. до 5.44 гривні за долар США в 2000 р.) при середньорічній інфляції 25.8%.

За умов збереження високого позитивного сальдо торговельного балансу на початку 2001 р. і тиску на номінальну ревальвацію Національний банк продовжує протидіяти значному номінальному зміненню курсу, що могло б погіршити РЕОК та зовнішньоторговельні умови для українських підприємств. Проводячи таку політику, НБУ керується попередніми прогнозами щодо подальшої динаміки РЕОК (див. графік 11) та необхідністю підтримувати його стабільність упродовж наступних двох років.

Отже, в умовах збільшення припливу валюти та зростання виробництва Національний банк спрямовує свою політику не лише на досягнення короткотермінових цілей, а й робить усе можливе для забезпечення стабільності і сприятливих умов для економічного розвитку країни в середньостроковій перспективі. Якщо цю політику підтримає відповідними діями уряд, позитивні тенденції, які склалися на валютному ринку, буде збережено.

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за березень 2001 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 болгарських левів	253.0083	19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	55.8346
2	986 BRL	100 бразильських реалів	265.5319	20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	50.5005
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	98.3853	21	554 NZD	100 новозеландських доларів	235.7987
4	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	4.2740	22	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.9981
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.7268	23	604 PEN	100 перуанських нових сол	153.6685
6	381 GEL	100 грузинських лари	261.0000	24	408 KPW	100 північнокорейських вон	246.7636
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	69.3481	25	642 ROL	10000 румунських лейів	2.0415
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	139.7626	26	682 SAR	100 саудівських ріялів	144.7526
9	218 ECS	1000 еквадорських сукре	5428.8000	27	760 SYP	100 сирійських фунтів	10.1473
10	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	131.3208	28	705 SIT	100 словенських толарів	2.3138
11	356 INR	1000 індійських рупій	116.5104	29	901 TWD	100 нових тайванських доларів	16.7781
12	364 IRR	1000 іранських ріалів	3.1066	30	991 TJS	1 сомоні Республіки Таджикистан	2.3101
13	368 IQD	100 іракських динарів	1737.7721	31	952 XOF	1000 франків КФА	7.5172
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.0589	32	152 CLP	1000 чилійських песо	9.5034
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1770.0685	33	191 HRK	100 хорватських кун	63.7827
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.5851	34	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	65.5858
17	434 LYD	100 лівійських динарів	1006.6382	35	255	100 доларів США за розр. із Індією	434.3040
18	470 MTL	100 мальтійських лір	1222.2136				

* Курс встановлено з 01.03.2001 року.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо іноземної валюти Національним банком України

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	01.03.2001 р.	02.03.2001 р.	03.03.2001 р.	04.03.2001 р.	05.03.2001 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	285.9416	286.6399	286.4144	286.4144	286.4144
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	36.4838	36.5666	36.9354	36.9354	36.9354
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	786.0148	787.1835	799.6261	799.6261	799.6261
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	11.8294	11.8294	11.8287	11.8287	11.8287
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	124.4494	124.7320	125.9900	125.9900	125.9900
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0434	0.0434	0.0433	0.0433	0.0433
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	14.7330	14.7665	14.9154	14.9154	14.9154
8	208 DKK	100 данських крон	67.2680	67.4225	68.0779	68.0779	68.0779
9	840 USD	100 доларів США	542.8500	542.8500	542.8200	542.8200	542.8200
10	233 EEK	100 естонських крон	32.0854	32.1583	32.4826	32.4826	32.4826
11	352 ISK	100 ісландських крон	6.2982	6.3085	6.3506	6.3506	6.3506
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	637.4437	638.8911	645.3347	645.3347	645.3347
13	724 ESP	1000 іспанських песет	30.1725	30.2410	30.5460	30.5460	30.5460
14	380 ITL	10000 італійських лір	25.9276	25.9864	26.2485	26.2485	26.2485
15	124 CAD	100 канадських доларів	354.7648	352.5311	350.8023	350.8023	350.8023
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.7361	3.7361	3.7359	3.7359	3.7359
17	428 LVL	100 латвійських латів	874.1546	875.5645	875.5161	875.5161	875.5161
18	440 LTL	100 литовських літів	135.7125	135.7125	135.7050	135.7050	135.7050
19	498 MDL	100 молдовських лейів	42.8649	42.6601	42.6578	42.6578	42.6578
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	227.8102	228.3275	230.6303	230.6303	230.6303
21	280 DEM	100 німецьких марок	256.6827	257.2655	259.8602	259.8602	259.8602
22	578 NOK	100 норвезьких крон	60.8961	61.1234	61.8337	61.8337	61.8337
23	985 PLN	100 польських злотих	134.3505	134.9228	136.5986	136.5986	136.5986
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.5041	2.5098	2.5351	2.5351	2.5351
25	810 RUR	10 російських рублів	1.8968	1.8968	1.8947	1.8947	1.8947
26	702 SGD	100 сінгапурських доларів	311.4122	311.0005	310.5667	310.5667	310.5667
27	703 SKK	100 словацьких крон	11.4637	11.4918	11.5918	11.5918	11.5918
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0539	0.0568	0.0578	0.0578	0.0578
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.4394	10.4394	10.4388	10.4388	10.4388
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	18.8576	18.8848	19.0739	19.0739	19.0739
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	1.6226	1.6226	1.6225	1.6225	1.6225
32	246 FIM	100 фінських марок	84.4350	84.6267	85.4802	85.4802	85.4802
33	250 FRF	100 французьких франків	76.5336	76.7074	77.4810	77.4810	77.4810
34	203 CZK	100 чеських крон	14.4919	14.4959	14.5841	14.5841	14.5841
35	752 SEK	100 шведських крон	55.4188	55.6128	56.2153	56.2153	56.2153
36	756 CHF	100 швейцарських франків	325.6537	326.4990	330.4782	330.4782	330.4782
37	392 JPY	1000 японських єн	46.2912	46.2811	45.5618	45.5618	45.5618
38	978 EUR	100 євро	502.0277	503.1677	508.2424	508.2424	508.2424
39	960 XDR	100 СПЗ	701.6204	702.2457	704.2184	704.2184	704.2184

1	036 AUD	100 австралійських доларів	16.03.2001 р.	17.03.2001 р.	18.03.2001 р.	19.03.2001 р.	20.03.2001 р.	21.03.2001 р.
1	040 ATS	100 австрійських шилінгів	267.6283	267.6641	267.6641	271.4077	270.0717	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	35.6953	35.2313	35.2313	35.4242	35.5188	
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	781.5086	775.5450	775.5450	774.7112	774.1940	
4	056 BEF	1000 бельгійських франків	11.7984	11.7973	11.7973	11.7973	11.7973	
5	974 BYR	10 білоруських рублів	121.7599	120.1771	120.1771	120.1771	120.8353	121.1576
6	300 GRD	1000 грецьких драхм	0.0426	0.0426	0.0426	0.0426	0.0425	0.0426
7	208 DKK	100 датських крон	14.4146	14.2272	14.2272	14.2272	14.3052	14.3433
8	840 USD	100 доларів США	541.9000	541.8500	541.8500	541.8500	541.8500	541.8500
10	233 EEK	100 естонських крон	31.3920	30.9839	30.9839	30.9839	31.1536	31.2367
11	352 ISK	100 ісландських крон	6.1861	6.1335	6.1335	6.1335	6.1578	6.1711
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	623.6676	615.5604	615.5604	615.9316	620.5828	
13	724 ESP	1000 іспанських песет	29.5204	29.1367	29.1367	29.2962	29.3744	
14	380 ITL	10000 італійських лір	25.3672	25.0375	25.0375	25.1746	25.2418	
15	124 CAD	100 канадських доларів	347.6137	346.0831	346.0831	345.7570	346.1393	
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.7257	3.7253	3.7253	3.7253	3.7253	
17	428 LVL	100 латвійських латів	869.8234	869.7432	869.7432	869.7432	869.0794	
18	440 LTL	100 литовських літів	135.4750	135.4625	135.4625	135.4625	135.4625	
19	498 MDL	100 молдовських лейів	42.3234	42.3970	42.3970	42.3195	42.3449	
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	222.8869	219.9896	219.9896	221.1944	221.7845	
21	280 DEM	100 німецьких марок	251.1354	247.8708	247.8708	249.8932	249.8932	
22	578 NOK	100 норвезьких крон	60.0205	59.3418	59.3418	60.0084	60.1426	
23	985 PLN	100 польських злотих	132.7975	131.0890	131.0890	130.9465	131.7631	
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.4500	2.4181	2.4181	2.4314	2.4379	
25	810 RUR	10 російських рублів	1.8908	1.8906	1.8906	1.8913	1.8933	
26	702 SGD	100 сінгапурських доларів	306.1635	304.9781	304.9781	306.9187	305.4488	
27	703 SKK	100 словацьких крон	11.2385	11.0904	11.0904	11.1447	11.1885	
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0528	0.0535	0.0535	0.0529	0.0557	
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.4212	10.4202	10.4202	10.4202	10.4202	
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	18.4279	18.1904	18.1904	18.2901	18.3444	
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	1.6052	1.6050	1.6050	1.6050	1.5976	
32	246 FIM	100 фінських марок	82.6102	81.5364	81.5364	81.9829	82.2016	
33	250 FRF	100 французьких франків	74.8796	73.9062	73.9062	74.3110	74.5093	
34	203 CZK	100 чеських крон	14.2111	14.0455	14.0455	14.1032	14.1204	
35	752 SEK	100 шведських крон	53.6983	53.0118	53.0118	53.3471	53.4502	
36	756 CHF	100 швейцарських франків	319.2163	315.4768	315.4768	317.4731	319.0682	
37	392 JPY	1000 японських єн	44.4384	44.1323	44.1323	44.3821	44.1747	
38	978 EUR	100 євро	491.1782	484.7932	484.7932	487.4483	488.7487	
39	960 XDR	100 СПЗ	692.7267	688.3135	688.3135	689.8014	689.7135	

ІМНІХ ВАЛЮТ, ЯКІЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ЩОДЕННО (за березень 2001 року)

Офіційний курс

06.03.2001 р.	07.03.2001 р.	08.03.2001 р.	09.03.2001 р.	10.03.2001 р.	11.03.2001 р.	12.03.2001 р.	13.03.2001 р.	14.03.2001 р.	15.03.2001 р.
283.5277	281.0444	278.2555	278.2555	278.2555	278.2555	277.7443	275.3204	272.6444	270.6258
36.7012	36.5656	36.6760	36.6760	36.6760	36.6760	36.8730	36.5212	36.2455	36.1600
797.8192	795.7517	793.7592	793.7592	793.7592	793.7592	796.0203	793.1540	786.5453	789.2966
11.8270	11.8163	11.8163	11.8163	11.8163	11.8163	11.8163	11.8109	11.8006	11.7984
125.1911	124.7286	125.1049	125.1049	125.1049	125.1049	125.7770	124.5770	123.6365	123.3450
0.0432	0.0432	0.0432	0.0432	0.0432	0.0432	0.0432	0.0430	0.0428	0.0427
14.8208	14.7661	14.8106	14.8106	14.8106	14.8106	14.8902	14.7481	14.6368	14.6023
67.6498	67.4189	67.6250	67.6250	67.6250	67.6250	67.9756	67.3189	66.8098	66.6398
542.7400	542.2500	542.2500	542.2500	542.2500	542.2500	542.2500	542.0000	542.0000	541.9000
32.2766	32.1574	32.2544	32.2544	32.2544	32.2544	32.4277	32.1183	31.8758	31.8007
6.3262	6.3036	6.3068	6.3068	6.3068	6.3068	6.3328	6.2881	6.2523	6.2478
641.2426	638.8735	640.8014	640.8014	640.8014	640.8014	644.2439	638.0972	633.2798	631.7869
30.3523	30.2402	30.3314	30.3314	30.3314	30.3314	30.4944	30.2034	29.9754	29.9047
26.0821	25.9857	26.0641	26.0641	26.0641	26.0641	26.2042	25.9541	25.7582	25.6975
351.6360	351.5116	350.5885	350.5885	350.5885	350.5885	350.8147	350.0086	349.0925	350.3539
3.7340	3.7307	3.7307	3.7307	3.7307	3.7307	3.7307	3.7264	3.7264	3.7257
875.3871	874.5968	878.8493	878.8493	878.8493	878.8493	878.8493	878.4441	878.4441	869.8234
135.6850	135.5625	135.5625	135.5625	135.5625	135.5625	135.5625	135.5000	135.5000	135.4750
42.6515	43.1645	43.1645	43.1645	43.1645	43.1645	43.1645	42.2724	42.3312	42.3234
229.1679	228.3212	229.0102	229.0102	229.0102	229.0102	230.2405	228.0438	226.3222	225.7886
258.2124	257.2584	258.0347	258.0347	258.0347	258.0347	259.4210	256.9458	255.0060	254.4048
61.3931	61.1254	61.4293	61.4293	61.4293	61.4293	61.8232	61.1217	60.5681	60.5835
135.9883	136.1568	137.1317	137.1317	137.1317	137.1317	136.4594	135.8333	133.2127	132.8064
2.5190	2.5097	2.5173	2.5173	2.5173	2.5173	2.5308	2.5067	2.4877	2.4819
1.8937	1.8940	1.8947	1.8947	1.8947	1.8947	1.8905	1.8918	1.8908	1.8908
309.5621	309.1955	308.6302	308.6302	308.6302	308.6302	308.7400	307.9304	308.0025	307.4662
11.5039	11.4786	11.5109	11.5109	11.5109	11.5109	11.6085	11.5054	11.4000	11.3775
0.0594	0.0613	0.0573	0.0573	0.0573	0.0573	0.0588	0.0584	0.0575	0.0549
10.4373	10.4279	10.4279	10.4279	10.4279	10.4279	10.4279	10.4231	10.4231	10.4212
18.9622	18.8992	18.9513	18.9513	18.9513	18.9513	19.0581	18.8748	18.7239	18.6713
1.6152	1.6137	1.6137	1.6137	1.6137	1.6137	1.6137	1.6055	1.6055	1.6052
84.9382	84.6244	84.8797	84.8797	84.8797	84.8797	85.3357	84.5216	83.8835	83.6857
76.9897	76.7053	76.9368	76.9368	76.9368	76.9368	77.3501	76.6121	76.0337	75.8545
14.4643	14.4638	14.4655	14.4655	14.4655	14.4655	14.6588	14.5118	14.3980	14.3774
55.7029	55.6913	55.7402	55.7402	55.7402	55.7402	55.8423	55.1469	54.3536	54.2036
328.4467	327.2971	328.3061	328.3061	328.3061	328.3061	328.8078	326.0510	324.4103	323.9194
45.4399	45.7870	45.3108	45.3108	45.3108	45.3108	45.4197	45.0953	45.2297	45.2092
505.0196	503.1538	504.6721	504.6721	504.6721	504.6721	507.3833	502.5424	498.7484	497.5726
702.0825	701.4251	701.3734	701.3734	701.3734	701.3734	702.4309	699.5805	698.0147	696.7194
22.03.2001 р.	23.03.2001 р.	24.03.2001 р.	25.03.2001 р.	26.03.2001 р.	27.03.2001 р.	28.03.2001 р.	29.03.2001 р.	30.03.2001 р.	31.03.2001 р.
269.7597	265.6990	266.8622	266.8622	267.8523	269.5989	267.9311	267.0182	263.5884	
35.3993	34.9997	35.1354	35.1354	35.1840	35.2555	34.8906	34.8145	34.7829	
774.0429	769.7076	772.5699	772.5699	776.9908	777.4468	775.1141	779.2083	772.9712	
11.7969	11.7962	11.7982	11.7982	11.7982	11.7988	11.7988	11.7988	11.7681	
120.7502	119.3870	119.8501	119.8501	120.0159	120.2598	119.0151	118.7552	118.6477	
0.0425	0.0421	0.0418	0.0418	0.0418	0.0412	0.0412	0.0412	0.0412	
14.2951	14.1337	14.1885	14.1885	14.2082	14.2370	14.0897	14.0589	14.0462	
65.2615	64.5083	64.7603	64.7603	64.8542	64.9982	64.3315	64.1936	64.1355	
541.8300	541.8000	541.8900	541.8900	541.8500	541.9200	541.8800	541.9200	541.9200	
31.1317	30.7802	30.8996	30.8996	30.9424	31.0053	30.6843	30.6173	30.5896	
6.1589	6.1125	6.1184	6.1184	6.1098	6.0317	5.9522	5.9740	5.9206	
618.4960	611.5135	613.8857	613.8857	614.7348	615.9840	609.6085	608.2773	607.7268	
29.2756	28.9451	29.0574	29.0574	29.0976	29.1567	28.8549	28.7919	28.7659	
25.1569	24.8729	24.9694	24.9694	25.0039	25.0547	24.7954	24.7412	24.7189	
344.5361	344.6197	346.0061	346.0061	347.0061	347.4622	344.5322	345.0427	344.2346	
3.7252	3.7250	3.7256	3.7256	3.7253	3.7258	3.7255	3.7258	3.7258	
865.5431	865.4952	865.6390	865.6390	858.7163	858.8273	861.4944	861.5580	861.5580	
135.4575	135.4500	135.4725	135.4725	135.4625	135.4800	135.4700	135.4800	135.4800	
42.4329	42.3602	42.3673	42.3673	42.3641	42.2553	42.2387	42.1469	42.1793	
221.0387	218.5433	219.3911	219.3911	219.6945	220.1409	217.8625	217.3867	217.1900	
249.0529	246.2412	247.1965	247.1965	247.5384	248.0414	245.4741	244.9381	244.7164	
59.9625	59.3367	59.7952	59.7952	59.8964	60.0033	59.4117	59.3995	59.4047	
131.7711	130.4282	131.1579	131.1579	131.6608	131.7593	131.7596	132.4936	132.7225	
2.4297	2.4022	2.4116	2.4116	2.4149	2.4198	2.3948	2.3895	2.3874	
1.8912	1.8839	1.8842	1.8842	1.8840	1.8863	1.8841	1.8843	1.8856	
303.8331	302.8969	303.6899	303.6899	303.6899	302.2116	301.8272	301.5739	301.0667	300.4732
11.1611	11.0465	11.0856	11.0856	11.0856	11.1085	11.1485	11.0081	10.9800	10.9618
0.0553	0.0548	0.0543	0.0543	0.0543	0.0550	0.0562	0.0545	0.0497	0.0532
10.4198	10.4192	10.4210	10.4210	10.4210	10.4202	10.4215	10.4208	10.4215	10.4215
18.2766	18.0661	18.1362	18.1362	18.1362	18.1599	18.1989	17.9983	17.9604	17.9448
1.5976	1.5975	1.5977	1.5977	1.5977	1.5940	1.5942	1.5942	1.5942	1.5942
81.9252	81.0003	81.3145	81.3145	81.3145	81.4270	81.5925	80.7480	80.5717	80.4987
74.2587	73.4204	73.7052	73.7052	73.7052	73.8071	73.9571	73.1916	73.0318	72.9657
14.0986	13.9888	14.0598	14.0598	14.0598	14.1150	14.1507	13.9606	13.8978	13.8523
53.0182	52.1258	52.6471	52.6471	52.6471	52.9813	53.1879	52.5406	52.1083	52.2686
317.5806	315.1253	315.6043	315.6043	315.6043	315.8553	316.1053	313.7125	313.5602	313.4200
43.7847	43.6831	44.0764	44.0764	44.0764	43.9810	44.0384	44.5326	43.9663	43.2205
487.1052	481.6060	483.4743	483.4743	483.4743	484.1430	485.1268	480.1057	479.0573	478.6237
688.0189	685.7004	687.6611	687.6611	687.6611	687.4873	688.4697	687.1270	683.1719	686.5343

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Доходи і витрати /

Динаміка цінової структури банківських послуг

У статті аналізується структура доходів і витрат комерційних банків України за період із 1998 по 2000 рр. Простежуються основні тенденції динаміки цін на банківські послуги.

Aналіз структури доходів, одержаних комерційними банками протягом 1998—2000 рр. (див. таблицю 1), дає підстави виділити такі основні тенденції у її динаміці:

- ◆ питома вага процентних доходів на початку періоду була незначною, у подальшому цей показник істотно зрос;
- ◆ комісійні та інші операційні доходи, навпаки, на початку періоду були значними, а в подальшому суттєво зменшилися.

Як вихідні дані для цього аналізу використано звіт про прибутки та збитки кожного банку (так звана форма № 2) і структуру доходів та витрат комерційних банків (форма № 1-06) за 1998—2000 рр., консолідованих по банківській системі (за винятком НБУ).

умов) спричиняє поступове зменшення значення цього показника.

В умовах низької інфляції комерційні банки змущені переглядати процентні ставки за наданими кредитами, шукати нових клієнтів, розширювати асортимент послуг, знижувати їх ціни, що, врешті-решт, призводить до зростання питомої ваги комісійних та інших операційних доходів.

Унаслідок жорстких антиінфляційних заходів держави динаміка рівня цін споживчого ринку в другій половині 1990-х років поступово, але неухильно уповільнювалася, що стало позитивним чинником зниження процентних ставок на ринку кредитних ресурсів — із 700—800% річних у 1993 р. до 30—40% у першій половині 1998 р.

Таблиця 1. Структура доходів банківського сектора в 1998—2000 рр.

Показники	1998 р.		1999 р.		2000 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Процентні доходи	3746	66	3911	56	5 423	63
Комісійні доходи	1100	19	1620	23	2 029	23
Інші операційні доходи	860	15	1393	20	1 218	14
Разом	5706	100	6923	100	8 669	100

Зазначені вище тенденції протилежного спрямування (питома вага процентних доходів спочатку зменшується, потім зростає за рахунок коливання питомої ваги комісійних та інших операційних доходів) є непрямими ознаками позитивних зрушень в українській економіці впродовж 1998—1999 рр. і зростання грошової маси та інфляції протягом 1999—2000 рр. (див. таблиці 2 і 3).

Зазначимо: велика питома вага процентних доходів банків у їх загальній сумі є передусім наслідком високого рівня інфляції, що провокує зростання процентних ставок. І навпаки, зниження рівня інфляції (за інших незмінних

Унаслідок валютно-фінансової кризи у серпні 1998 р. темпи інфляції знову прискорилися, сягнувши за 2000 р. майже 26%.

Зростання темпів інфляції протягом 1998—2000 рр. супроводжувалося збільшенням обсягу грошової маси ($M3$) із 15.7 млрд. грн. до 32.1 млрд. грн. (тобто вдвічі), що, у свою чергу, стало фактором розширення кредитного портфеля комерційних банків та обсягу залучених коштів відповідно з 8.9 млрд. грн. до 19.1 млрд. грн. та з 8.3 млрд. грн. до 18.6 млрд. грн. (див. таблицю 4).

Зрозуміло, значне (більш як у два рази) зростання кредитного портфеля та обсягу залучених коштів суттєво вплинуло на рівень як процентних доходів, так

і процентних витрат комерційних банків.

Ціна будь-якого товару чи послуги (незалежно від ринкової моделі) формується під впливом багатьох чинників, провідними серед яких є платоспроможний попит і пропозиція. Попит формує обсяг грошової маси, швидкість грошового обігу, параметри державної політики доходів, пропозицію значною мірою — витрати економічних суб'єктів.

Незважаючи на розвиток конкурентних відносин та численність методів ціноутворення, найпопулярнішими в Україні залишаються найпростіші з них, тобто ті, що формують ціну на основі фактичних витрат. Тому для дослідження процесу ціноутворення нам не обйтися без аналізу структури витрат.

Як відомо, ринок банківських послуг — це специфічний вид ринку, на якому купуються і продаються кредитні ресурси та банківські послуги. Формування банківською установовою оптимальної ціни на них є досить складним завданням, адже вартість окремої операції (наприклад, виконання платіжного доручення), окрім прямих операційних витрат, має включати певну частку витрат на оренду, охорону, заробітну плату тощо. До цієї суми, яку умовно можна назвати собівартістю банківської операції, банк має додавати певну суму прибутку. Однак на практиці формування цін на банківські послуги відбувається значною мірою емпірично, з урахуванням багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Отже, з огляду на складність визначення ціни тих чи інших послуг на рівні окремого банку, структуру ціни банківських послуг доцільно розглядати на макрорівні, тобто на рівні валових доходів і витрат усього банківського сектора економіки, умовно взявши за ціну послуг валові доходи комерційних банків (див. таблицю 5 і графік).

Аналіз цінової структури банківських послуг у 1998—2000 рр. дає підстави для таких висновків:

◆ питома вага процентних витрат (основної складової собівартості кредитних ресурсів і банківських послуг) у ціновій структурі впродовж 1998—1999 рр. зменшилася з 34 до 32%. Така зміна є закономірним наслідком поступового зниження ціни кредитних ресурсів, яке спо-

Таблиця 2. Динаміка інфляції у 1991—2000 рр.²

Показник	1991 р.	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Зростання індексу цін споживчого ринку, %	290.0	2 000.0	10 156.0	401.0	181.7	39.7	10.1	20.0	19.2	25.8

Таблиця 3. Динаміка грошової маси в 1995—2000 рр.²

Показник	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Грошова маса ($M3$) на кінець періоду, млн. грн.	6 930	9 364	12 541	15 705	22 070	32 084

¹ За даними Держкомстату України.

² http://www.bank.gov.ua/STATIST/MONEY/_mon92-2000.htm.

Таблиця 4. Кредитний портфель і залучені кошти комерційних банків у 1998–2000 рр.³

Показники	1998 р.	1999 р.	2000 р.
Кредити, надані комерційними банками у національній та вільно конвертований валютах (разом) на кінець періоду, млн. грн.	8 855	11 783	19 121
Кошти на рахунках підприємств, організацій і населення в комерційних банках у національній та вільно конвертований валютах (разом) на кінець періоду, млн. грн.	8 278	12 156	18 585

Таблиця 5. Структура ціни банківських послуг у 1998–2000 рр.

Показники	1998 р.		1999 р.		2000 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Ціна (або валовий дохід)	5 706	100	6 923	100	8 669	100
у тому числі:						
процентні витрати	1 962	34	2 243	32	3 316	39
комісійні витрати	333	6	575	8	543	6
інші банківські операційні витрати	170	3	254	4	409	5
інші небанківські операційні витрати	1 696	30	1 995	29	2 585	30
відрахування у резерви та списання сумнівних активів	729	13	1 057	15	1 444	17
непередбачені витрати	75	1	25	0	20	0
податок на прибуток	293	5	261	4	226	3
чистий прибуток	449	8	513	7	-30	-0.3

Таблиця 6. Податки та інші обов'язкові платежі банківського сектора в 1998–2000 рр.

Статті витрат	1998 р., млн. грн.	Питома вага у сумі валового доходу, %	1999 р., млн. грн.	Питома вага у сумі валового доходу, %	2000 р., млн. грн.	Питома вага у сумі валового доходу, %
Внески на державне соціальне страхування	136	2.4	172	2.5	217	2.5
Інші обов'язкові нарахування на заробітну плату	81	1.4	2	0.0	2	0.0
Податок на додану вартість	3	0.1	5	0.1	14	0.2
Податок на землю	3	0.1	4	0.1	7	0.1
Інші податки та обов'язкові платежі, крім податку на прибуток	183	3.2	254	3.7	160	1.8
Податок на прибуток	293	5.1	261	3.8	226	2.6
Разом	699	12.3	699	10.1	627	7.2

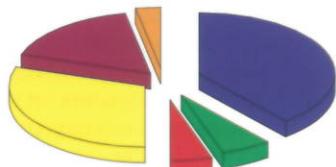
стерігалося паралельно з обмеженням рівня інфляції у попередні роки. Проте, зауважимо, у 2000 р. водночас зі зростанням інфляції та грошової маси значення цього показника збільшилося до 39%;

◆ інші небанківські операційні витрати (утримання персоналу, амортизація, охорона, ремонтні, господарські, транспортні витрати тощо) є ще однією важливою статтею витрат комерційних банків, питома вага якої у ціновій структурі коливається в межах від 29 до 30%;

◆ відрахування у резерви, обсяг яких стабільно зростав (із 13% у 1998 р. до 17% у 2000 р.), є третьою за розміром складовою ціни банківських послуг; її абсолютно й відносне зростання свідчить про усвідомлення керівництвом як Національного банку, так і комерційних банківських установ стратегічної необхідності зміщення надійності банківської системи;

◆ комісійні витрати протягом 1998–

Структура ціни банківських послуг у 2000 р.

- Відрахування у резерви та списання сумнівних активів, 17%
- Інші небанківські операційні витрати, 30%
- Інші банківські операційні витрати, 5%
- Комісійні витрати, 6%
- Процентні витрати, 39%
- Податок на прибуток, 3%

2000 рр. коливалися в межах від 6 до 8%;

◆ інші банківські операційні витрати (до складу яких входять насамперед орендні та лізингові платежі) протягом 1998–2000 рр. зросли із 3 до 5%;

◆ вплив непередбачених витрат на цінову структуру був незначним; питома вага цієї статті прямує до 0, принаймні не перевищує 1%;

◆ **питома вага балансового прибутку в ціновій структурі банківських послуг у 1998 р. становила 13%, у 1999 р. вона зменшилася до 11%, а в 2000 р. – до 2%,** що є відображенням закономірного процесу досягнення паритетності норми прибутку різних секторів економіки (якщо реч, якщо економіка в цілому практиче зі збитками або принаймні без значних прибутків, то банківський сектор не може дуже довго утримувати високі темпи зростання).

Що ж до чистого прибутку банківського сектора економіки, то його обсяг у сумі 449 млн. грн. у 1998 р. та 513 млн. грн. у 1999 р. забезпечив **рентабельність банківської системи** (відношення чистого прибутку до валових витрат) **на рівні 8.5% у 1998 р. та 8.0% у 1999 р.** Однак через сумарні збитки банківського сектора у 2000 р. показник рентабельності **набув від'ємного значення.**

Серед найважливіших показників економічного здоров'я держави – частка заробітної плати в ціні товару. Нагадаємо теоретичний принцип, яким керуються аналітики: чим більшою в ціні товару є питома вага заробітної

плати і прибутку, тим вищий рівень сукупного платоспроможного попиту, що є позитивним фактором економічного зростання. І навпаки: незначна питома вага заробітної плати і прибутку на фоні домінування у ціновій структурі показників матеріальних витрат і різноманітних податків є непрямим свідченням витратного характеру економіки.

Основна і долаткова **заробітна плата** (разом із матеріальною допомогою) у **банківському секторі економіки** дорівнювала 508 млн. грн. у 1998 р., 558 млн. грн. у 1999 р. та 778 млн. грн. у 2000 р., що **становить від 8 до 9%** валового доходу, інакше кажучи — **ціни банківських послуг.**

Низький (порівняно з іншими секторами української економіки) рівень залишкового показника не є аномалією, хоча в економічно розвинутих країнах частка заробітної плати у структурі ціни все ж значно вища і становить для окремих товарів до 50%.

Одним із визначальних факторів ціни товару чи послуг є сукупний розмір податкового навантаження на підприємство. За 1998–2000 рр. банківський сектор економіки, згідно зі звітними даними, сплатив до бюджетів різних рівнів та позабюджетних фондів такі суми (див. таблицю 6).

Отже, **податкова складова ціни банківських послуг із 1998 р. по 2000 р. зменилася з 12 до 7%.** Невелике (порівняно з іншими секторами економіки) значення цього показника пояснюється тим, що банківські операції не

³ <http://www.bank.gov.ua/STATIST/index.htm>.

входять до бази оподаткування ПДВ.

У разі застосування витратного механізму ціноутворення, який переважно і використовується в Україні, основним напрямом оптимізації ціни банківських послуг та кредитних ресурсів є зниження про-

центних витрат комерційних банків.

На мою думку, найефективнішим способом довгострокового зменшення процентних витрат комерційних банків може бути уповільнення темпів інфляції, що сприятиме зниженню процентних ставок на ринку строкових де-

позитів і міжбанківських кредитів.

Дмитро Гладких,

заступник начальника відділу економічного аналізу Пятої київської філії АПБ "Авал", постійний позаштатний оглядач кредитного ринку "Вісника НБУ". Кандидат економічних наук.

До 10-річчя НБУ /

Формування банківського менеджменту в Україні

Ефективне управління банком – неабияке мистецтво. Десятилітнє функціонування вітчизняної банківської системи красномовно підтверджує сказане, висвітлює певні тенденції та закономірності в цій справі. Автор публікації простежує етапи становлення банківського менеджменту в Україні, аналізує його розвиток та вплив на діяльність банків.

Еволюцію будь-якої справи найкраще простежити, умовно розмежувавши її на часові етапи.

ПОЧАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ (1988–1991 РОКИ)

На цьому етапі запис новостворених банків вівся в московській книзі реєстрації у Держбанку СРСР. Водночас в Україні продовжували функціонувати "старі" установи з державним статусом: Український республіканський банк Промбудбанк СРСР (Промінвестбанк), Укржитлосоцбанк (нині Укрсоцбанк), Ощадбанк, АК агропромбанк "Україна", Укргексімбанк. Це були часи, коли нові банки формувалися за галузевим (міністерським) принципом. Так, Держпостач УРСР започаткував Укрпостачбанк, зареестрований в СРСР у 1990 році за № 461 (його правонаступником став банк "АЖІО"). Аналогічно були пов'язані Мінмонтаж УРСР та Мінмонтажспецбанк, Мінбудматеріалів та Будмбанк, Мінбуд та Укрбудбанк (правонаступник — банк "Відродження"), Мінлегпром та Легбанк, Мінліггосп та Лісбанк, Міншляхбуд та Шляхбанк (правонаступник — "Трансбанк"). За змішаним принципом (коли участь у заснованні банків брали державні та кооперативні установи) формувалися Українбанк, Градобанк, Перкомбанк, Народний банк, "Українська фінансова група" та інші. Їх акціонерами здебільшого ставали держава в особі господарських підприємств, колгоспи, держфонди, Компартія України. Працювали в нашій країні також філії московських Інкомбанку та Востокінвестбанку. Загалом у вітчизняній банківській системі з'явилося 45 нових установ.

У цей період практично ще не існувало законодавчої бази, не склалася систе-

ма регулювання діяльності банків. Вони працювали за єдиним нормативом — не допустити "червоного сальдо". Будь-які платежі та активні операції виконувалися у межах коштів на коррахунку. Новостворені українські комерційні банки переймали досвід московських, які років на два випереджали їх у розвитку. Керівники банків терпляче очікували прийому в чиновників різних інстанцій, прагнучи вирішити питання оренди приміщень, шукали нових акціонерів, боролися за депозити, за клієнтів. Усі потерпали від вірусу "чеченських авізо", за допомогою яких викрадалися значні кошти з рахунків. Це врешті переросло у державну проблему.

До новостворюваних установ прийшли банкіри-новатори, яких надихали ідеї розвитку банківської системи в Україні, банкіри-кооператори, котрі з'явилися на хвилі кооперативного руху в СРСР, та банкіри—"невдахи", що, не зумівши реалізувати свій потенціал у державних банках, потрапили до неперспективного кадрового резерву.

Тоді ще й гадки не мали про комп'ютерне, технічне і технологічне забезпечення. Валютні операції здійснювалися тільки через філії Зовнішекономбанку (в усій Україні було трохи більше сотні фахівців цієї справи). Кредитування залишалося практично єдиною статтею доходу банків, лише невеликі кошти отримували від гарантій та розрахунково-касового обслуговування.

Банківський менеджмент на цьому етапі — хаотичний, невизначенний, "вседозволений" та "універсальний". Операції не ліцензувалися, інструментарій НБУ (політика мінімальних резервів, нормативи ліквідності та платоспроможності, вимоги до статутних фондів і капіталу банків, рефінансування тощо) ще не розроблявся.

Станіслав Аржевітін

Голова Ради Асоціації українських банків, голова правління акціонерного банку "АЖІО". Кандидат економічних наук

ІНФЛЯЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ (1992–1996 РОКИ)

На цьому етапі розвитку української банківської системи банки можна розподілити на такі групи: галузеві, незалежні, банки "трьох акціонерів" ("кишенькові"), постдержавні, іноземні.

Акціонерами комерційних банків здебільшого стають малі та спільні підприємства, акціонерні товариства, самі працівники банків, фізичні особи, частка яких поступово збільшується. Покуди ще тримають акції держава і держфонди, та поступово вони виходять (чи їх "витискають") зі статутних фондів, адже акціонери цієї групи стають дедалі вимогливішими та примхливішими, їхні інтереси вступають у суперечність із інтересами банку.

Банківська система активно розвивається. Вона шороку поповнюється трьома-п'ятьма тисячами нових працівників. Як правило, приходять кадри з номенклатури КПУ та ЛКСМУ, безробітні чиновники—"невдахи". Їх старий (щоб не сказати застарілий) досвід поєднується з "новим", набутим працівниками банків під час стажування чи навчання за кордоном та в міжнародних навчальних агенціях у Києві.

НБУ активно використовує зарубіжний досвід, запроваджує класичні інструменти грошово-кредитної політики.

Розвивається база технічного, програмного та інформаційного забезпечення банків, вони починають застосовувати спрощені системи електронно-

го обліку й розрахунків, такі як "Операційний день банку", СВІФТ.

Комерційні банки виходять на валютний ринок, налагоджують кореспондентські відносини з іноземними банками, оскільки НБУ вже надає ліцензії на здійснення валютних операцій. У 1994 році їх мали 115 банків, у 1995-му — 134, у 1996-му — 145.

Поступово розширяється ринок банківських послуг, збільшується дохід від некредитних операцій — близько сорока відсотків надходить від розрахунково-касового обслуговування клієнтів, лізингу, обміну валют, надання гарантій, продажу чи емісії цінних паперів тощо. Фінансове планування поки що не має сенсу, оскільки інфляція сягає десяти тисяч процентів на рік. Відтак деякі банки орієнтують політику кредитування на інфляційну спіраль. На цих же засадах ґрутувалася і депозитна політика, розрахована на "неосвічених" вкладників, адже ніякі проценти за вкладами не покривали збитків від знецінення грошей. Окремі агенти фінансового ринку, особливо трасти, обіцяли своїм вкладникам 3650% річних, але це ледь перекривало третину рівня інфляції. У комерційних банках процентні ставки сягали 1500% річних.

Прямі податки до держбюджету, пла-тежі до різних фондів (чорнобильського, інноваційного, на утримання доріг тощо) та соціальні податки поглинили понад 70% прибутку. За таких обставин підприємці почали переходити у "тіньовий" сектор бізнесу, а комерційні банки надавали перевагу формуванню доходів через підприємства-супутники, здійснюючи капіталізацію шляхом вливання додаткових коштів у статутні фонди. В економіці країни склалася ситуація, коли 60—70% розрахунків проводилися як бартерні операції, а 40—50% — готівкою у "тіньовому" секторі. Внаслідок грошова маса збільшилась у дванадцять — п'ятнадцять разів. Державі було надто дорого обслуговувати такі кошти.

Інфляційні процеси створювали враження легкого заробляння грошей, і на цьому підґрунті формувалася політика "імперських" амбіцій — розвитку мережі філій під гаслом: "Кожному місту — філію банку!" Призупинення інфляції викликало лавиноподібний процес закриття та перепродажу філій різних банків по всій Україні і навіть спровокувало банкротство банків, які ще недавно входили до першої десятки.

Комерційні банки шукали власних шляхів: одні пішли на замаскований союз із тіньовим бізнесом, інші пов'язали долю з процесами приватизації у державі та зі сталими розрахунками (наприклад, банк "Аval" став поштово-пенсійним). Незначна частина банків (близько 15%),

аби диверсифікувати ризики, вдосконалювала менеджмент та дедалі більше універсалізувала свою діяльність.

Бартеризація української економіки ускладнила діяльність комерційних банків. Кровоносні судини банківської системи дедалі слабшали, грошей надходило все менше, знижалася ефективність роботи банків — вони вже не могли належним чином впливати на регулювання грошових потоків, ресурсів, а відтак — і поліпшувати економічну ситуацію в державі.

Наприкінці цього періоду НБУ запровадив ще один інструмент впливу на формування і розвиток банківської системи: кожному банку надавалася генеральна ліцензія на здійснення певних операцій. Регламентуючим фактором ліцензування став статутний фонд банку. Наприклад, акціонерний банк "АЖІО", сплачений та зареєстрований статутний фонд якого становив понад 3 млн. ЕКЮ, одержав 2 липня 1996 року генеральну ліцензію № 4 на право ведення тридцяти операцій із тридцяти семи. На банківському ринку України запозичений закордонний менеджмент почали демонструвати банки з іноземним капіталом.

АДАПТАЦІЙНИЙ (ПЕРЕХІДНИЙ) МЕНЕДЖМЕНТ (1996—1997 РОКИ)

На новому етапі перед банківською системою постали нові проблеми. У 1997 році ключовими були такі питання:

1. Переход до системного контролю з боку НБУ за ліквідністю комерційних банків та новий порядок регулювання їх діяльності (інструкція № 10).

2. Реформування бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів (МСБО).

3. Відхід уряду від прямої емісії грошей (випуск цінних паперів, кошти від реалізації яких спрямовувалися в економіку через комерційні банки, валютні зобов'язання уряду).

4. Публікація у пресі, зокрема у "Віснику НБУ", рейтингів, де були названі банки:

- які порушують вимоги НБУ, але не загрожують інтересам клієнтів;
- які порушують вимоги НБУ та загрожують інтересам клієнтів;
- банкрути.

5. Формування бази даних про "поганих" позичальників.

6. Адаптація до умов стабілізації темпів інфляції на рівні нижче 3% на місяць.

7. Реформування банківського оподаткування.

8. Завершення формування страхових, резервних і статутних фондів (та виконання інших вимог).

9. Санация та "русифікація" банків, посилення ролі іноземних банків.

10. Реорганізація фінансового сектора економіки за підтримки Світового банку.

11. Відновлення довіри населення до комерційних банків.

12. "Розгул" інсайдерів (картоптика).

Зниження темпів інфляції спричинилося до різкого зменшення доходів банківської системи. В усіх банках розпочалися процеси:

- активнішого кредитування працюючого виробництва та скорочення міжбанківського кредитування, викликане зменшенням доходів за всіма видами активних операцій; згортання обсягів операцій з ОВДП, які поступово втрачали привабливість;

- зростання попиту на довгострокові кредитні ресурси, для задоволення якого доводилося збільшувати зобов'язання банку і, відповідно, витрати на їх обслуговування;

- падіння процентних ставок, яке спонукало переорієнтувати фінансову стратегію на збільшення короткострокових зобов'язань (до запитання). Після падіння процентних ставок необхідно було подбати про збільшення строкових зобов'язань.

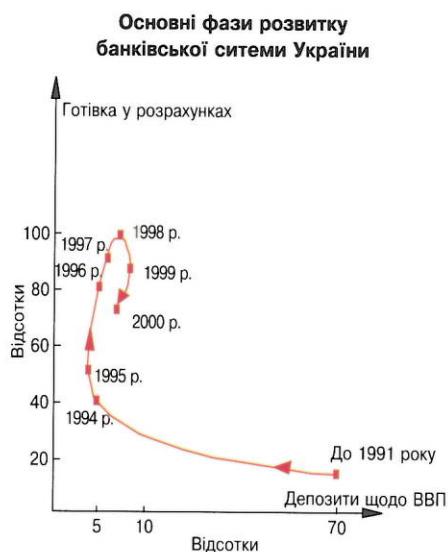
Усі ці зміни істотно вплинули на структуру балансу, стратегію розвитку банків. На цьому етапі вони зіткнулися зі зменшенням валових доходів і зростанням витрат на організаційні заходи, пов'язані з побудовою нової інфраструктури балансів. Збільшилося навантаження на підрозділи банків, які безпосередньо обслуговували клієнтів. Природне прагнення зменшити витрати на обслуговування спонукало банки перекласти частину витрат на плечі клієнтів та до дебетових "ям".

Банківську діяльність в умовах стабілізації ускладнювала конкуренція з боку змінливих небанківських фінансових посередників: спостерігався значний відлив грошових коштів на позабанківські фінансові ринки, у цінні папери. Ці зміни змушували шукати нові шляхи вдосконалення інфраструктури установи. Банки, які застягли в цьому перехідному менеджменті більш ніж на рік-півтора, майже автоматично ставали проблемними.

КЛАСИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ (ІЗ 1998 РОКУ)

В умовах певної стабілізації економічної ситуації в Україні, зважаючи на грошово-кредитну політику НБУ та ключові питання, які мали бути вирішенні у 1998 році, банки переходято до класично-го менеджменту. Основу діяльності банків тепер становить політика чотирьох "К": капітал, клієнти, каталог (технології послуг), кадри.

Упродовж 1997 року Нацбанк намагався дотримуватися курсу на підтримку стабільності грошового ринку України,

оперуючи такими інструментами, як облікова ставка НБУ, обов'язкове резервування залучених коштів, створення резерву за активними операціями банку, рефінансування НБУ для підтримки ліквідності комерційних банків, державні цінні папери як регулятор грошово-кредитного ринку, валютні інтервенції НБУ.

Результати 1997 року за рядом позицій можна було вважати задовільними: рівень інфляції за рік становив 10.1%; приріст грошової маси — 25% на рік; чиста емісія — близько 2 млрд. гривень; обсяг кредитних грошей — 8.7 млрд. гривень.

Протягом 1998 і наступних років вітчизняна банківська система вирішувала такі головні завдання:

1. **Запровадження міжнародного плану рахунків бухгалтерського обліку.** У 1997 році "АЖІО" та ще ряд пілотних банків розпочали підготовчу роботу — вивчали нову систему обліку та її програмне забезпечення, аби із 1 січня 1998 року першими серед українських банків запрацювати по-новому. Протягом року перейти на цю систему мали всі інші банки. Необхідно було також уドосконалити та синхронізувати з новим планом рахунків програмне забезпечення системи електронних розрахунків "клієнт — банк".

2. **Реорганізація банківської системи — ліквідація безперспективних, злиття дрібних банків та утворення великих фінансових установ, активна санація.**

3. **Обслуговування державного бюджету — реалізація облігацій державної внутрішньої позики та налагодження їх обігу.**

4. **Докорінна зміна характеру відносин між клієнтами і банками.** Своєго часу клієнти вибирали банк; тепер же банки, особливо "незалежні", шукають клієнтуру — підвищують якість обслуговування, створюють спеціальні структурні підрозділи, покликані привабити

та залучити клієнтів і вести цю роботу в майбутньому.

5. **Удосконалення банківського менеджменту, пошук шляхів підвищення якості менеджерських рішень.** У банку "АЖІО", наприклад, для ефективнішого використання наявних ресурсів створено казначейство, для поліпшення обслуговування клієнтів — головне операційне управління.

6. **Відновлення довіри клієнтів до банків.** Банкрутство деяких банків, діяльність трастів, знецінення заощаджень населення — все це підірвало довіру юридичних і фізичних осіб до фінансових структур. Тепер лише копітка тривала праця могла відновити її.

7. **Перевірка діяльності українських банків найавторитетнішими міжнародними аудиторськими фірмами.** Це створювало засади для співпраці з міжнародними інституціями — Європейським банком реконструкції та розвитку, Німецько-українським фондом, створеним під егідою уряду Німеччини, фондом "Євразія", заснованим Агенцією США з міжнародного розвитку (USAID). Завдяки співробітництву із цими організаціями в Україні розпочато активну підтримку малого та середнього бізнесу довгостроковими кредитами, наданими на вигідних для позичальника умовах.

8. **Взаємодія з керівними та контролюючими органами.** За діючою системою визначає умови діяльності комерційних банків та контролює їх Національний банк України. Його інструктивні та нормативні документи є обов'язковими для виконання. Зокрема, економічна діяльність банків контролюється за 24 показниками.

За тим, як комерційні банки дотримуються податкового законодавства, наглядає Державна податкова адміністрація, її місцеві відділення і Податкова поліція. Як емітентів цінних паперів банки контролюють Міністерство фінансів та Державна комісія із цінних паперів та фондового ринку. Наприклад, за звітом Ревізійної комісії, у банку "АЖІО" протягом 1999 року різні контролюючі державні органи провели 45 перевірок.

9. **Формування резервів на можливі втрати за активними операціями та за залученими коштами.** Введено порядок оцінки наданих банком кредитів. Фахівці стверджують, що система розподілу кредитів за категоріями є недосконалою, хоча в цілому дає змогу достовірно оцінити стан кредитів і застрахувати банк від великих втрат у разі їх неповернення.

Динаміку діяльності українських банків, основні фази розвитку банківської системи протягом перших десяти років її існування добре видно на графіку.

Зрозуміло, не варто було очікувати,

що протягом перших десяти років нам вдасться вирішити всі проблеми становлення та розвитку банківської системи України, розв'язати всі питання законодавчого, нормативного, організаційного характеру і на цих засадах забезпечити її функціонування у повну силу.

Найгостріші проблеми, що значною мірою впливають на діяльність українських банків (див. схему) банкірам ще належить розв'язати, щоб банківська система України стала справді "кровоносною системою" економіки країни та забезпечувала її повноцінне функціонування.

***

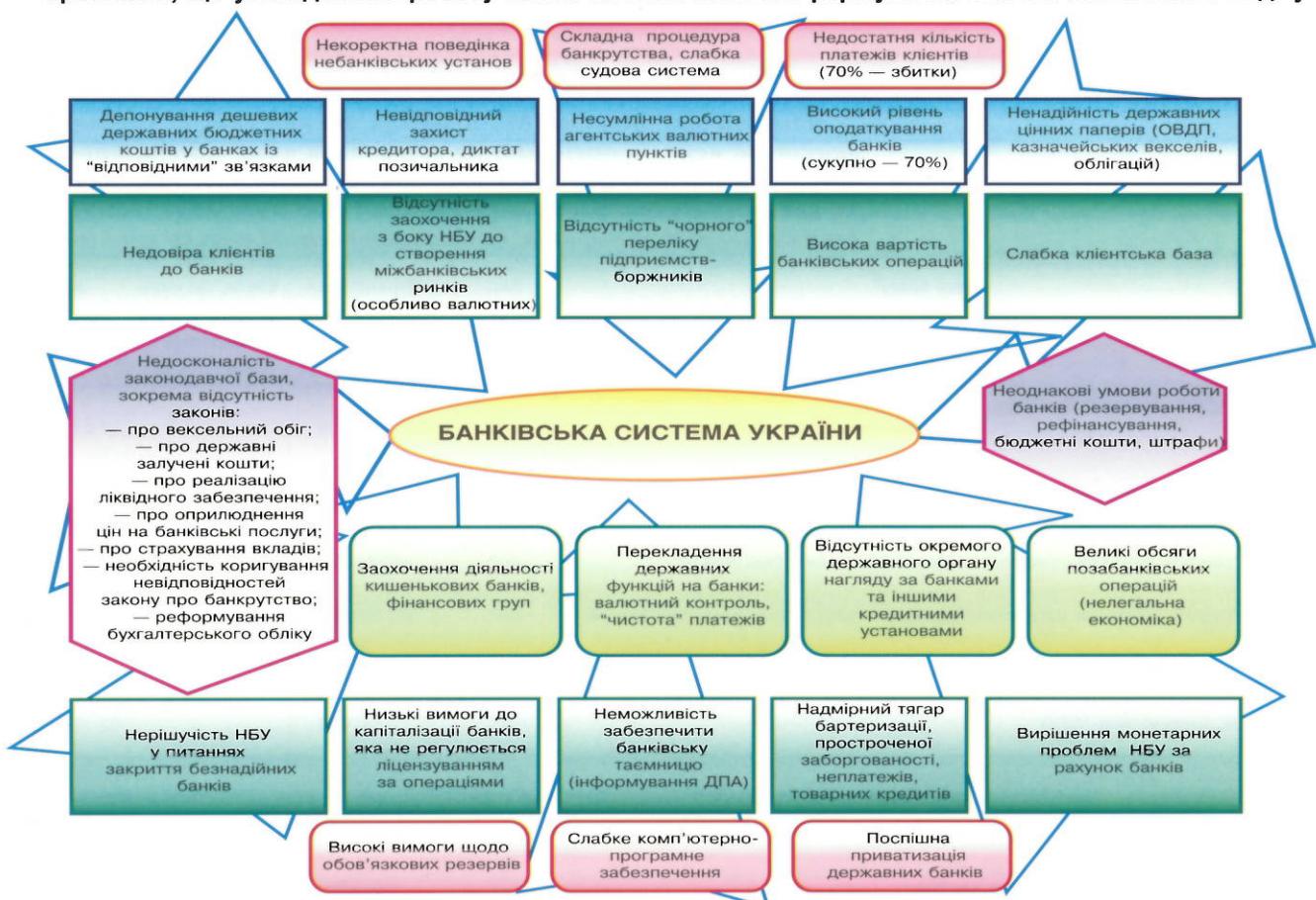
Нині більшість банків є універсальними. Вони надають найповніший спектр послуг, прагнучи задоволити потреби якомога ширшого кола клієнтів: приватних підприємств, великих і малих фірм та підприємств, фізичних осіб, державних установ. Усі вони, дбаючи про власні інтереси, висувають певні вимоги до банку. Щоб організувати роботу відповідно до їхніх потреб, підвищити якість обслуговування, банк повинен оцінити економічну значущість клієнтів та класифікувати їх. Існують різні методики, але найлогічнішою, на нашу думку, є оцінка за рівнем принесеного клієнтом прибутку. Маючи уявлення про своїх клієнтів, можна допомогти їм вирішити проблеми, оптимізувати прибуток банку, регулюючи тарифи та використовуючи потенціал клієнтури та ринку.

Структурний підрозділ центрально-го офісу банку з питань обслуговування та консультування клієнтів розробляє стратегію розвитку цього напряму діяльності, здійснює маркетинг і контролює результати практичних заходів, організує та підтримує цю роботу у філіях.

Важливо надавати клієнтам професійні консультації з фінансових питань. Це допоможе їм укласти більше угод за прийнятними умовами, значно зекономити час і кошти на утримання персоналу, звести до мінімуму кількість помилкових рішень. Для банку ж це — нові послуги та додатковий дохід. Такі роз'яснення доречні стосовно прямих інвестицій клієнта (за умови його повної чи часткової участі у проекті), кредитування, розрахунків, управління активами, сплати податків. Консультанти допоможуть вивчити ринок чи його окремі сегменти, оцінити і проаналізувати позиції підприємства на ринку, підготувати клієнта до переговорів із контрагентами.

Досвід свідчить, що установа, яка прагне стати "домашнім банком" для всіх клієнтів, урешті-решт виходить на нові сегменти ринку та збільшує свою частку на вже освоєних його ділянках.

Проблеми, що ускладнюють роботу банків та впливають на формування їхнього негативного іміджу

ПОДПИСКА

*на любой срок
во всех почтовых отделениях страны*

Деловая Украина **61410** для предприятий
33669 для частных лиц
(в два раза дешевле)

Виздательство
по т/ф 517 73 66
(доставка почтой)

Деловая Украина – это обновленная газета деловых кругов Украины. Распространяется в Украине, России, Казахстане, Германии, Австрии, Нидерландах, Польше, Болгарии, Австралии. Насчитывают предприниматели, директора и главные специалисты крупных предприятий, представители малого и среднего бизнеса. К мнению авторов публикаций прислушиваются финансисты, экономисты.

Основная тематика издания: бизнес и власть, приватизация, налоговая политика. Газета является официальным печатным органом Госкомиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, а также официальным изданием Украинской фондовой биржи.

На наших страницах вы найдете консультации специалистов по финансовым и правовым вопросам.

Знакомство с практикой предпринимательства – начинающим свой бизнес. Опыт социологов и психологов поможет вам наладить контакты даже с налоговой полицией.

Поскольку не бизнесом единим жив человек, мы предложим вам рецепты отличного настроения.

В прибыльном деле – здоровый дух!

И наконец, газета с удовольствием разместит вашу рекламу.
Справки по т/ф (044) 517-73-55, 517-68-45.

Офіційний список комерційних на здійснення яких комерційні банки

Двічі на рік "Вісник НБУ" публікує повний список українських банків та перелік операцій, на здійснення яких комерційні банки одержали ліцензію НБУ. Ця публікація збіглася у часі з відзначенням 10-річчя Національного банку України. Про його роль у створенні банківської системи країни, у підтриманні стабільності національної

№ п/п	Назва банку ²	Вид товариства	Зареєстрова-ний статутний капітал, грн.	Банки, що пере-бувають у стадії ліквідації (реорганізації)	Дата реєстрації банку	Номе...
м. Київ і Київська область						
1	Акціонерний комерційний агропромисловий банк "Україна"	БАТ	70 338 850		27.09.1991 р.	2
2	Акціонерно-комерційний банк соціального розвитку "Укрсоцбанк"	БАТ	48 600 500		27.09.1991 р.	3
3	"Відкрите акціонерне товариство "Державний ощадний банк України"	ДЕР	100 000 000		31.12.1991 р.	4
4	Відкрите акціонерне товариство "Державний експортно-імпортний банк України"	ДЕР	108 000 000		23.01.1992 р.	5
5	Акціонерне товариство "Український інноваційний банк"	БАТ	20 000 000		02.10.1991 р.	9
6	Акціонерний банк "АЖІО"	БАТ	10 581 000		02.10.1991 р.	11
7	Акціонерний комерційний банк "Народний банк"	БАТ	28 000 000		07.10.1991 р.	15
8	Акціонерний комерційний банк "Персональний комп'ютер"	БАТ	15 000 000		07.10.1991 р.	16
9	Акціонерний комерційний банк "Легбанк"	БАТ	8 000 000		08.10.1991 р.	17
10	Акціонерний банк "БРОКБІЗНЕСБАНК"	БАТ	16 922 260		07.10.1991 р.	18
11	Акціонерний комерційний банк "Корал-Банк"	БАТ	7 958 790		08.10.1991 р.	19
12	Акціонерний банк "Інко"	БАТ	1 000 000		08.10.1991 р.	20
13	Акціонерний комерційний Український банк "Відродження"	БАТ	682 537	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.10.1991 р.	21
14	Акціонерний комерційний банк "Трансбанк"	БАТ	20 084 000		09.10.1991 р.	22
15	Акціонерне товариство "Градобанк"	БАТ	96 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.10.1991 р.	23
16	Акціонерний банк "Банк регіонального розвитку"	БАТ	14 102 500		14.10.1991 р.	29
17	Київо-Печерський акціонерний комерційний банк	БАТ	7 000 000		15.10.1991 р.	33
18	Комерційний банк "Фінанси та Кредит"	ТОВ	20 000 000		30.10.1991 р.	63
19	Акціонерний банк "Енергобанк"	БАТ	14 450 840		31.10.1991 р.	68
20	Акціонерний комерційний банк "Київ-Приват"	БАТ	7 500 000		31.10.1991 р.	69
21	Комерційний банк "Кредитно-фінансова спілка "Експобанк"	ТОВ	10 500 000		26.12.1991 р.	75
22	Акціонерний банк "Старокиївський банк"	ЗАТ	6 000 000		31.12.1991 р.	79
23	Акціонерний банк "Олімпійська Україна"	БАТ	13 550 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.01.1992 р.	81
24	Акціонерний банк "Український Професійний Банк"	БАТ	16 000 000		30.01.1992 р.	83
25	Акціонерний комерційний банк "Альянс"	БАТ	16 500 000		10.03.1992 р.	89
26	Акціонерний комерційний банк "Інтербанк"	БАТ	23 000 000		23.03.1992 р.	93
27	Акціонерний поштово-пенсійний банк "Аvaly"	БАТ	120 000 000		27.03.1992 р.	94
28	Акціонерний комерційний банк "Славутич"	БАТ	13 170 317		16.05.1992 р.	110
29	Відкрите акціонерне товариство Всеукраїнський Акціонерний Банк	БАТ	30 008 205		02.07.1992 р.	120

¹ Перелік операцій, які підлягають ліцензуванню НБУ, опубліковано на сторінці 38 — 39.

² Назви банків подано за орфографією статутів. Нагадаємо, що на відхилення написання назв банків від норм правопису української мови вказано у статті Н. Сологуб "Правопис назв українських банків", яку опубліковано в № 2 (2001 р.) "Віснику НБУ".

банків України та перелік операцій, отримали ліцензію Національного банку України¹

За станом на 1 квітня 2001 р.

валюти йдеться у цьому номері журналу. Ми ж лише побажаємо вітчизняним банкам високих показників діяльності, передусім – збільшення капіталів, зростання прибутків, змінення надійності, що буде запорукою довговічного іх перебування у престижному переліку банківських установ України.

Юридична адреса	Номер ліцензії	Дата отримання ліцензії	Операції, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію НБУ ³
м. Київ, пров. Рильський, 10	3	19.01.1999 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 6,13 до 31.05.2001 р.; обмежено операції 5,8; обмежено операцію 14 до 31.05.2001 р.
м. Київ, вул. Ковпака, 29	5	16.12.1999 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, вул. Госпітальна, 12	148	31.07.2000 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,29,30; операції 27,29 – лише для фізичних осіб
м. Київ, вул. Горького, 127	2	02.10.2000 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, вул. Інститутська, 12-а; керівництво – вул. Смирнова-Ласточкина, 10-а	23	31.07.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, вул. Червоноармійська, 10	4	21.04.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, вул. Велика Житомирська, 24	144	19.12.2000 р.	1,3,4,8,9,10,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,27,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 3 до 01.07.2001 р.
м. Київ, вул. П.Сагайдачного, 17	27	23.06.1998 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операції 5,8
м. Київ, вул. Жилянська, 27	45	10.07.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 5,18,23 до 20.11.2001 р.; обмежено операції 17,20
м. Київ, просп. Перемоги, 41	138	11.07.2000 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 6
м. Київ, вул. Стельмаха, 10-а	180	22.12.2000 р.	1,4,8,9,12,15,16,19,26,30
м. Київ, вул. Мечникова, 18	—	—	—
м. Київ, вул. М. Коцюбинського, 7-а	—	—	—
м. Київ, вул. Фізкультури, 9	33	30.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, вул. Анрі Барбюса, 9-а	—	—	—
м. Київ, вул. Дегтярівська, 8-а	107	27.07.2000 р.	1,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,28,29,30
м. Київ, вул. І.Кудрі, 32	—	—	—
м. Київ, вул. Артема, 60	28	01.09.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 3
м. Київ, вул. Лютеранська, 9/9	46	31.10.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, пров. Рильський, 10	38	08.06.2000 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Володарського, 2/4	15	03.07.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Микільсько-Ботанічна, 6/8	130	23.06.1998 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,26,29,30; обмежено операції 8,11,13,17,18,20,21,29
м. Київ, вул. Володимирська, 60 (кореспонденція – вул. Червоноармійська, готель "Спорт")	—	—	—
м. Київ, вул. Марини Раскової, 15	132	22.06.2000 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Київ, просп. Відрядний, 73 (пошта – просп. Оболонський, 26)	97	23.06.1998 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 5 до 20.11.2001 р.; обмежено операцію 8
м. Київ, вул. Індустріальна, 27	102	15.06.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Лескова, 9	10	22.05.2000 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Фрунзе, 47	60	25.05.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 17,18 до 20.04.2001 р.; обмежено операції 5,20
м. Київ, вул. Зоологічна, 5	35	20.01.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30

³ Банки, у яких обмежено операцію 5, не мають права відкривати нові "Ностро"-рахунки.

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

30	Акціонерний комерційний банк "Інтерконтинентбанк"	BAT	18 365 000		16.07.1992 р.	124
31	Український акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк	ZAT	200 175 000		26.08.1992 р.	125
32	Український кредитний банк	ZAT	26 815 775		30.10.1992 р.	127
33	Акціонерний комерційний банк "Мрія"	BAT	13 544 467		11.11.1992 р.	128
34	Акціонерний комерційний банк "Український кредитно-торговий банк"	BAT	11 017 500		10.12.1992 р.	133
35	Банк "Український капітал"	BAT	14 284 750		25.12.1992 р.	138
36	Акціонерний комерційний банк "ПРАВЕКС-БАНК"	BAT	60 000 000		29.12.1992 р.	139
37	Комерційний банк "Стоік"	TOB	26 240 000		13.01.1993 р.	142
38	Акціонерний банк "Аллонж"	BAT	50 000 000		29.01.1993 р.	148
39	Акціонерне товариство "ІНДУСТРІАЛЬНО- ЕКСПОРТНИЙ БАНК"	BAT	20 000 000		10.02.1993 р.	149
40	Акціонерний комерційний "Торгово-Промисловий банк"	BAT	4 869 500	Банк перебуває у стадії ліквідації	18.03.1993 р.	155
41	Закрите акціонерне товариство "Альфа-Банк"	ZAT	73 000 000		24.03.1993 р.	158
42	Міжнародний акціонерний комерційний банк "Християнський банк"	BAT	50 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	01.04.1993 р.	160
43	ТОВ "Український промисловий банк"	TOB	24 900 000		21.04.1993 р.	164
44	Акціонерний комерційний банк харчової промисловості України "Укрхарчопромбанк" АК	BAT	2 960 155	Банк перебуває у стадії ліквідації	28.04.1993 р.	165
45	Акціонерний банк "ДАМИНА-БАНК"	ZAT	200 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	05.05.1993 р.	166
46	Комерційний акціонерний банк "ДЕНДІ"	BAT	6 874 871	Банк перебуває у стадії ліквідації	14.05.1993 р.	167
47	Акціонерний Комерційний Банк Розвитку Малого та Середнього Бізнесу "Антарес"	BAT	13 000 000		18.05.1993 р.	168
48	Акціонерне товариство "КРЕДІ ЛЮНЕ УКРАЇНА"	ZAT	22 261 000		19.05.1993 р.	169
49	Акціонерний комерційний банк "Київ"	BAT	30 000 000		19.05.1993 р.	171
50	"Комерційний банк "Хрестатик"	TOB	21 500 000		19.05.1993 р.	172
51	Державно-акціонерний спеціалізований імпортно-експортний банк України "УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК"	BAT	25 000 000		11.06.1993 р.	175
52	Акціонерний комерційний банк "Аркада"	BAT	34 744 042		23.06.1993 р.	177
53	Акціонерний банк "Укргазбанк"	BAT	36 567 571		21.07.1993 р.	183
54	Іпотечний комерційний акціонерний банк	BAT	2 350 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	10.08.1993 р.	189
55	Акціонерний комерційний банк "Східно-Європейський банк"	BAT	27 500 000		27.08.1993 р.	195
56	Акціонерний банк "ЛАНБАНК"	BAT	150 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.09.1993 р.	197
57	Фермерський земельний акціонерний банк	BAT	7 355 590		21.09.1993 р.	198
58	Акціонерний банк "Зевс"	BAT	30 600 000		29.09.1993 р.	199
59	Акціонерний Банк "СТОЛИЧНИЙ"	ZAT	5 635 000		22.10.1993 р.	202
60	Акціонерний банк "Укоопспілка"	BAT	9 583 100		25.10.1993 р.	204
61	Акціонерний комерційний банк "Надра"	BAT	33 700 000		26.10.1993 р.	205
62	Акціонерний банк "Національні інвестиції"	ZAT	15 000 000		09.11.1993 р.	210
63	Акціонерний банк "Діамант"	ZAT	50 000 000		17.11.1993 р.	212
64	Акціонерний комерційний банк "Юнекс"	BAT	11 560 766		03.12.1993 р.	216
65	Акціонерний банк "META-БАНК"	ZAT	2 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	03.12.1993 р.	217
66	Товариство з обмеженою відповідальністю "Комерційний Індустріальний Банк"	TOB	25 082 166		03.12.1993 р.	219
67	Акціонерний банк "Синтез"	BAT	26 000 000		24.12.1993 р.	221
68	Акціонерний банк "Авторитет"	BAT	26 000 000		24.12.1993 р.	222
69	Акціонерний банк "Оболонь"	BAT	1 860 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	26.01.1994 р.	227
70	Акціонерний комерційний банк "ОЛБанк"	ZAT	7 783 600		26.01.1994 р.	228
71	Акціонерний комерційний банк "Форум"	BAT	32 203 500		31.01.1994 р.	231
72	Відкрите акціонерне товариство "Міжнародний комерційний банк"	BAT	21 041 000		31.01.1994 р.	234
73	Акціонерне товариство "Банк Велес"	BAT	15 000 000		18.03.1994 р.	239
74	Акціонерний комерційний банк "Росток Банк"	ZAT	8 542 270		25.03.1994 р.	240

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

м. Миколаїв, вул. Р.Люксембург, 52	—	—	—
м. Одеса, просп. Адміральський, 33-а	159	07.12.2000 р.	1,2,3,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 17,18,20 до 20.11.2001 р.
м. Одеса, вул. Пушкінська, 10	129	15.09.2000 р.	1,2,4,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,26,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 11,17,18,22 до 20.11.2001 р.; обмежено операції 13,21
м. Одеса, вул. Єврейська, 4	—	—	—
м. Одеса, вул. Велика Арнаутська, 2-б	98	24.05.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Одеса, просп. Академіка Глушка, 13	143	23.06.1998 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,26,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 17,18,20 до 20.11.2001 р.; на операцію 13 — до 01.07.2001 р.; обмежено операції 8,9
м. Одеса, вул. Фонтанська Дорога, 11	194	19.04.2000 р.	1,4,8,9,10,12,16,19,26
Одеська обл., м. Іллічівськ, вул. Леніна, 28	66	06.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Одеса, Французький Бульвар, 10	65	24.05.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Одеса, просп. Т.Шевченка, 4	121	21.03.2001 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 17,18,20 до 20.11.2001 р.
м. Одеса, вул. Прохорівська, 45	—	—	—
м. Одеса, просп. Т.Шевченка, 8-а	157	30.11.2000 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30
м. Полтава, вул. Паризької Комуни, 40-а	73	29.08.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Леніна, 18/14	142	06.06.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Київська, 8	147	06.06.2000 р.	1,2,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
Рівненська обл., с. Зоря, вул. Сморжівська, 45	—	—	—
м. Рівне, вул. Кавказька, 9-а	—	—	—
м. Суми, вул. Кірова, 4	—	—	—
м. Тернопіль, вул. Білецька, 1-а	92	28.12.2000 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Харків, просп. Московський, 60	75	15.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Харків, вул. Артема, 30	163	26.03.2001 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Харків, вул. Дарвіна, 4	32	12.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 20.07.2001 р.; обмежено операцію 5
м. Харків, просп. Леніна, 60-а	20	27.07.1999 р.	1,2,3,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 20.07.2001 р.; обмежено операції 8,13
м. Харків, вул. Чернишевського, 4	49	01.08.2000 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Харків, вул. Данилевського, 19	6	04.01.2001 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Харків, вул. Сумська, 88	34	29.05.2000 р.	1,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,21,26,27,28,29,30
м. Харків, вул. Полтавський Шлях, 123	165	07.02.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Харків, вул. Римарська, 32	37	23.06.1998 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операції 5,8
м. Харків, вул. Академіка Павлова, 120	—	—	—
м. Харків, Червоношкільна Набережна, 24	90	31.08.2000 р.	1,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 17,18,20 до 20.11.2001 р.
м. Харків, вул. Клочківська, 3	68	15.03.2001 р.	1,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операції 1,5
м. Харків, просп. Леніна, 36	83	11.04.2000 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Херсон, вул. Комкова, 76-а	154	20.06.2000 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
—	—	—	—
—	—	—	—
м. Чернігів, вул. Серьожникова, 6	133	29.05.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Чернігів, вул. Комсомольська, 28	47	23.06.1998 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операції 5,8
м. Чернігів, вул. Т.Шевченка, 103	—	—	—
м. Чернігів, вул. Леніна, 32	—	—	—
м. Чернігів, вул. Київська, 3	152	07.02.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Чернівці, вул. Шкільна, 1	175	22.06.2000 р.	1,4,8,9,10,12,26,28,30; зупинено дію ліцензії на операцію 28 до 20.07.2001 р.

Перелік операцій, які підлягають ліцензуванню Національним банком України

За станом на 1 квітня 2001 р.

№ операції	Назва операції	Кількість банків, які одержали ліцензію на проведення операції
1	Касове обслуговування клієнтів <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i>	153 5
2	Перевезення грошово-валютних цінностей та інкасація грошових коштів	58
3	Відповідальне збереження цінностей клієнтів банку <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	106 4 6
4	Ведення рахунків клієнтів (резидентів) у грошовій одиниці України	154
5	Відкриття та ведення рахунків банків-кореспондентів (резидентів) у грошовій одиниці України <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено та зупинено водночас</i>	111 52 4 4
6	Проведення операцій з касового виконання Державного бюджету України, в тому числі ведення бюджетних рахунків клієнтів та рахунків державних позабюджетних фондів <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	7 1 1
7	Проведення операцій з касового виконання місцевого бюджету, ведення бюджетних рахунків клієнтів та рахунків місцевих позабюджетних фондів <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i>	59 1
8	Залучення і розміщення кредитів та депозитів на міжбанківському ринку <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i>	153 21
9	Кредитування юридичних і фізичних осіб та фінансовий лізинг <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	154 1 1
10	Факторинг	144
11	Вкладення коштів у статутні фонди інших юридичних осіб <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	134 1 5
12	Залучення депозитів юридичних осіб <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	154 1
13	Залучення депозитів фізичних осіб <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	137 4 5
14	Емісія цінних паперів <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	130 1 1
15	Ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) у іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	148 1
16	Неторговельні операції з валютними цінностями <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	150 1 1
17	Ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) у іноземній валюті <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	132 2 10
18	Ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України <i>Кількість банків, у яких цю операцію обмежено</i> <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	132 1 11
19	Відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними <i>Кількість банків, у яких цю операцію зупинено</i>	150 1

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

м. Донецьк, Ленінський просп., 4	182	31.05.2000 р.	1,4,5,8,9,10,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Донецьк, просп. Ілліча, 109-а	—	—	—
м. Донецьк, просп. Титова, 8-б	155	29.05.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,27,28,29,30; обмежено операцію 5
Житомирська обл., м. Бердичів, вул. Нізгурецька, 16	—	—	—
м. Ужгород, вул. Волошина, 52	—	—	—
м. Ужгород, вул. Гайди, 10	105	13.07.2000 р.	1,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,26,27,29; зупинено дію ліцензії на операції 17,18 до 20.04.2001 р.
м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 39-д	126	05.06.2000 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Запоріжжя, просп. Леніна, 8	106	09.06.2000 р.	1,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Запоріжжя, вул. Кремлівська, 8	—	—	—
м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 60-б	84	09.06.2000 р.	1,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Запоріжжя, просп. Металургів, 30	69	17.10.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Запоріжжя, вул. Добролюбова, 22	42	21.07.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 3
м. Івано-Франківськ, вул. Василіянок, 48	96	25.05.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 67	101	31.05.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
—	—	—	—
м. Сімферополь, вул. Севастопольська, 4	139	21.06.2000 р.	1,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Феодосія, вул. Р.Люксембург, 4	—	—	—
м. Севастополь, вул. Рєпіна, 1	167	19.03.2001 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Сімферополь, вул. Крілова, 37	—	—	—
м. Сімферополь, вул. Гоголя, 9/16	—	—	—
м. Сімферополь, вул. К.Лібкнхекта, 5	120	21.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Севастополь, пл. Нахімова, 2	187	15.02.2001 р.	1,4,8,9,10,11,12,14,15,16,19,21,22,26,28,29,30
м. Сімферополь, вул. Куйбишева, 60/24	—	—	—
м. Севастополь, вул. Леніна, 25	—	—	—
м. Сімферополь, вул. Більшовицька, 24	164	09.06.2000 р.	1,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 14-а	—	—	—
м. Сімферополь, вул. К.Маркса, 30/9	—	—	—
м. Сімферополь, вул. Самокиша, 30	140	23.06.1998 р.	1,4,8,9,12,13,15,16,19,26,28,30; зупинено дію ліцензії на операції 13,28 до 20.04.2001 р.; обмежено операцію 8
м. Севастополь, вул. Брестська, 18-а	168	09.06.2000 р.	1,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Ялта, вул. Руданського, 8	—	—	—
м. Луганськ, вул. В.В.Шевченка, 18-а	149	28.03.2000 р.	1,4,7,8,9,10,12,13,14,15,16,19,21,22,26,27,28,29,30
м. Луганськ, вул. Радянська, 83	77	04.04.2000 р.	1,3,4,8,9,10,12,15,16,19,26,30
м. Львів, вул. Грабовського, 11	31	26.03.2001 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Львів, вул. Переяславська, 6-а	94	18.01.2001 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Львів, вул. Сербська, 1	54	15.03.2000 р.	1,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,21,26,27,28,29,30
м. Львів, вул. Зелена, 149-а	—	—	—
м. Львів, вул. Сахарова, 78	43	23.06.1998 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операції 5,8

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

Миколаївська область						
156 (1)	Миколаївський Комерційний акціонерний банк розвитку промисловості і соціальної сфери України (Миккомбанк)	BAT	398 003	Банк перебуває у стадії ліквідації	29.04.1992 р.	105
Одеська область						
157 (1)	Закрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Одеса-Банк"	ZAT	15 000 000		17.10.1991 р.	38
158 (2)	Акціонерний комерційний банк "ПОРТО-ФРАНКО"	BAT	9 812 510		17.10.1991 р.	39
159 (3)	Акціонерний комерційний "Генеральний Інвестиційний Банк"	BAT	2 882 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	26.02.1992 р.	87
160 (4)	Акціонерний комерційний банк "Інвестбанк"	ZAT	11 100 000		31.03.1992 р.	95
161 (5)	Комерційний банк "ФЕБ"	TOB	7 500 000		29.01.1993 р.	147
162 (6)	Комерційний банк "Місто Банк"	TOB	10 026 000		23.07.1993 р.	184
163 (7)	Акціонерний комерційний банк "МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК"	BAT	23 816 000		05.11.1993 р.	207
164 (8)	Акціонерний банк "ПІВДЕННИЙ" у вигляді акціонерного товариства закритого типу	ZAT	21 910 000		03.12.1993 р.	218
165 (9)	Акціонерний комерційний банк "Фінбанк"	BAT	16 000 000		24.12.1993 р.	223
166 (10)	Комерційний банк "Контакт Банк"	TOB	22 832 510	Банк перебуває у стадії ліквідації	02.02.1994 р.	238
167 (11)	Акціонерний комерційний банк "ІМЕКСБАНК"	BAT	24 000 000		29.03.1994 р.	241
Полтавська область						
168 (1)	Полтавський акціонерний банк "Полтава-банк"	BAT	19 260 000		16.10.1991 р.	37
169 (2)	Акціонерний комерційний банк "МТ-Банк"	BAT	54 354 020		27.12.1991 р.	77
170 (3)	Акціонерний комерційний банк "АВТОКРАЗБАНК"	BAT	19 260 000		07.07.1993 р.	179
Рівненська область						
171 (1)	Комерційний банк "Зоря"	TOB	2 803 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	27.05.1992 р.	115
172 (2)	Комерційний банк "Княжий"	TOB	6 300 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	08.04.1994 р.	242
Сумська область						
173 (1)	Акціонерний комерційний банк "Слобожанщина"	BAT	7 199 665		06.02.1992 р.	84
Тернопільська область						
174 (1)	Акціонерний банк "Євроцентр"	BAT	55 000 000		20.01.1994 р.	226
Харківська область						
175 (1)	Акціонерний комерційний інноваційний банк "УкрСиббанк"	BAT	90 000 000		28.10.1991 р.	57
176 (2)	Східно-український енергетичний банк "Мегабанк"	BAT	26 572 769		28.10.1991 р.	58
177 (3)	Акціонерний комерційний регіональний банк "Регіон-банк"	ZAT	10 000 000		28.10.1991 р.	59
178 (4)	Акціонерно-комерційний РЕАЛ БАНК	BAT	19 303 600		29.10.1991 р.	60
179 (5)	Харківський акціонерний комерційний Земельний банк	BAT	15 000 000		29.10.1991 р.	61
180 (6)	"Акціонерний Східно-Український Біржовий Банк "Грант"	ZAT	9 000 000		29.10.1991 р.	62
181 (7)	Акціонерний комерційний банк "Базис"	BAT	7 500 000		15.04.1992 р.	103
182 (8)	Акціонерний комерційний банк "Меркурій"	BAT	11 500 000		18.11.1992 р.	129
183 (9)	Акціонерний банк "Приват-Ексел"	BAT	15 111 519		01.12.1992 р.	131
184 (10)	Інвестиційно-комерційний акціонерний банк "Ера"	BAT	6 476 776	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.01.1993 р.	144
185 (11)	Акціонерний комерційний банк "Європейський"	BAT	13 420 940		03.03.1993 р.	152
186 (12)	Акціонерний комерційний банк "Український банк торгового співробітництва"	BAT	18 000 000		23.03.1993 р.	156
187 (13)	Акціонерно-комерційний банк "Золоті ворота"	BAT	24 000 000		18.08.1993 р.	193
Херсонська область						
188 (1)	Акціонерний комерційний банк "ГАРАНТ"	BAT	12 000 000		24.03.1993 р.	157
Хмельницька область						
—	—	—	—	—	—	—
Черкаська область						
—	—	—	—	—	—	—
Чернігівська область						
189 (1)	Акціонерний банк "Приватінвест"	BAT	10 700 000		30.10.1991 р.	64
190 (2)	Комерційний акціонерний банк "Демарк"	BAT	9 345 000		10.07.1992 р.	122
191 (3)	Акціонерний інвестиційний селянський банк "АгроИНВЕСТБанк"	BAT	1 290 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	04.12.1992 р.	132
192 (4)	Акціонерний комерційний "Євробанк"	BAT	6 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.01.1993 р.	145
193 (5)	Акціонерний комерційний банк "ПОЛІКОМБАНК"	ZAT	12 678 000		18.08.1994 р.	249
Чернівецька область						
194 (1)	Комерційний банк "Буковина"	TOB	7 500 000		21.05.1992 р.	114

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

м. Київ, Повітрофлотський просп., 25	89	01.09.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	82	16.05.2000 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 3 до 01.03.2002 р.
м. Київ, просп. Перемоги, 52/2	81	12.06.2000 р.	1,2,3,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Вишгородська, 51/1 (кореспонденція — вул. Прорізна, 6)	57	22.06.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 3 до 01.03.2002 р.
м. Київ, вул. Тургеневська, 52/58	103	26.06.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,21,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, Дніпровська Набережна, 13	24	11.07.2000 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, бул. Л.Українки, 34	—	—	—
м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 52-б	19	28.02.2001 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 3 до 01.10.2001 р.; обмежено операцію 5
м. Київ, вул. Пушкінська, 42/4	40	25.09.2000 р.	1,4,5,8,9,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30
м. Київ, просп. Перемоги, 14	108	06.11.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Київ, просп. Червонозоряній, 132	171	25.12.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,26,27,28,29,30
м. Київ, бул. Дружби Народів, 38	174	19.07.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30; обмежено операцію 3
м. Київ, просп. Червоних Козаків, 6	178	30.03.2001 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Червоноармійська, 34	179	23.06.1998 р.	4,8,9,11,12,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30; обмежено операцію 8
м. Київ, вул. Ярославів Вал, 14-а	185	29.05.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,15,16,17,18,19,20,21,22,23,25,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 25 до 20.11.2001 р.; обмежено операції 5,8
м. Київ, вул. Федорова, 4, корпус 21	183	29.11.2000 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Комінтерну, 28	190	31.07.2000 р.	1,4,8,9,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30
м. Київ, вул. Дмитровська, 18/24	189	07.12.2000 р.	1,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 16 до 27.06.2001 р.
м. Київ, вул. Воровського, 40	191	02.03.2001 р.	1,4,5,8,9,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30
м. Київ, вул. Саксаганського, 115	193	26.10.2000 р.	1,4,5,8,9,10,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30
м. Київ, вул. Боженка, 86	195	29.01.2001 р.	1,4,8,9,11,12,13,14,15,16,19,20,21,22,27
—	—	—	—
м. Луцьк, вул. Коперника, 8	196	06.02.2001 р.	1,4,8,9,10,12,15,16,19,26,30
м. Луцьк, просп. Перемоги, 15	71	23.05.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Луцьк, вул. Данила Галицького, 14	176	07.12.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Дніпропетровськ, вул. Рогальова, 12	44	19.05.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Дніпропетровськ, Набережна Перемоги, 50	22	10.10.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30
м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 93	112	11.08.2000 р.	1,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,29,30
м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 33	88	22.12.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Дніпропетровськ, вул. Леніна, 17	70	04.11.1999 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30; обмежено операцію 8
м. Дніпропетровськ, просп. Кірова, 46/1	166	23.06.1998 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,26,27,28,29,30; обмежено операції 5,8
м. Дніпропетровськ, просп. Пушкіна, 15	113	07.06.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 20.05.2001 р.; обмежено операцію 5
м. Дніпропетровськ, вул. Леніна, 10	160	24.02.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Дніпропетровськ, Набережна ім. Леніна, 29	153	18.10.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Дніпропетровськ, просп. Калініна, 75	—	—	—
м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 39-а	110	29.09.2000 р.	1,4,8,9,10,12,16,19,26,30
Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, просп. К.Маркса, 28	177	07.07.2000 р.	1,4,8,9,12,26,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 28,29 до 20.11.2001 р.
м. Донецьк, просп. Ілліча, 100-а	55	12.06.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 20.11.2001 р.; обмежено операцію 5
м. Донецьк, вул. Артема, 63	18	12.03.1999 р.	1,4,9,12,15,16,19,30; зупинено дію ліцензії на операції 9,12,15,16,19,30 до 01.06.2001 р.
Донецька обл., м. Макіївка, вул. Гаврилова, 3	—	—	—
м. Донецьк, вул. Артема, 110	122	15.06.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
Донецька обл., м. Маріуполь, просп. Леніна, 35	—	—	—
м. Донецьк, вул. Університетська, 2-а	8	07.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30
м. Донецьк, просп. Миру, 59	145	05.06.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30
м. Донецьк, бул. Пушкіна, 20	85	25.05.2000 р.	1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Донецьк, вул. Артема, 125	104	29.12.2000 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

120 (10)	Акціонерно-комерційний "Промекономбанк"	BAT	21 700 019		25.08.1993 р.	194
121 (11)	Комерційний банк "Поліс"	ТОВ	300 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	22.10.1993 р.	203
122 (12)	Акціонерний комерційний банк "Донкредітінвест"	ЗАТ	33 406 377		24.11.1993 р.	214
Житомирська область						
123 (1)	Комерційний банк "AMACKO"	ТОВ	3 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	01.04.1993 р.	161
Закарпатська область						
124 (1)	Закарпатський акціонерний комерційний банк "Лісбанк"	BAT	762 823	Банк перебуває у стадії ліквідації	04.10.1991 р.	14
125 (2)	Комерційний кооперативний інвестиційний банк "Коопінвестбанк"	ТОВ	10 500 000		16.12.1992 р.	135
Запорізька область						
126 (1)	Акціонерний комерційний банк "Індустріалбанк"	BAT	13 411 260		16.10.1991 р.	36
127 (2)	Акціонерний банк "АвтоЗАЗбанк"	BAT	14 101 518		21.10.1991 р.	43
128 (3)	КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК "СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	BAT	24 012 787	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.10.1991 р.	44
129 (4)	Акціонерний банк "Муніципальний"	BAT	11 700 000		21.10.1991 р.	45
130 (5)	Акціонерний банк "Металург"	ЗАТ	11 623 590		12.07.1993 р.	182
131 (6)	Акціонерне товариство "Наш банк"	BAT	16 942 000		17.11.1993 р.	211
Івано-Франківська область						
132 (1)	Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Прикарпаття"	BAT	16 000 000		22.10.1991 р.	46
133 (2)	Акціонерний комерційний банк "Західбудгазбанк"	BAT	7 500 000		22.10.1991 р.	47
Кіровоградська область						
—	—	—	—	—	—	—
АР Крим і м. Севастополь						
134 (1)	Акціонерний комерційний банк "Таврія"	BAT	14 000 000		24.10.1991 р.	51
135 (2)	Азово-Чорноморський комерційний банк "Азчеркомбанк"	ТОВ	100 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	24.10.1991 р.	52
136 (3)	Акціонерний банк "Таврика"	BAT	41 351 500		24.10.1991 р.	53
137 (4)	Комерційний акціонерний банк "Крим-банк"	ЗАТ	1 067 601	Банк перебуває у стадії ліквідації	25.10.1991 р.	54
138 (5)	Акціонерний комерційний банк "Інтерконтбанк"	ЗАТ	2 500 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	13.12.1991 р.	71
139 (6)	"ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК"	BAT	13 365 640		23.12.1991 р.	74
140 (7)	Відкрите акціонерне товариство "TMM-Банк"	BAT	16 000 000		20.01.1992 р.	82
141 (8)	Акціонерний банк "Кримкредит"	ЗАТ	4 180 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.02.1992 р.	86
142 (9)	Кримський Комерційний церковний банк "ККЦБ"	ТОВ	200 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	07.05.1992 р.	108
143 (10)	АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ"	BAT	15 332 000		22.06.1992 р.	118
144 (11)	Акціонерний банк "Абсолют"	ЗАТ	2 430 200	Банк перебуває у стадії ліквідації	26.11.1993 р.	215
145 (12)	Комерційний банк "Крим юрт"	ТОВ	2 126 890	Банк перебуває у стадії ліквідації	20.01.1994 р.	225
146 (13)	Акціонерний Сімферопольський банк "AKCI-банк"	BAT	25 000 227		26.01.1994 р.	229
147 (14)	Акціонерний Банк "Морський"	BAT	14 852 275		17.05.1994 р.	246
148 (15)	Акціонерно-Комерційний Банк "ЯЛТАБАНК"	ЗАТ	2 400 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.07.1996 р.	261
Луганська область						
149 (1)	Акціонерний банк "Український комунальний банк"	BAT	15 000 000		10.08.1993 р.	187
150 (2)	"СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК"	ТОВ	10 000 000		13.09.1995 р.	253
Львівська область						
151 (1)	Акціонерно-комерційний "Електрон Банк"	BAT	12 000 000		10.10.1991 р.	25
152 (2)	Селянський комерційний банк "Дністер"	BAT	22 000 000		14.10.1991 р.	27
153 (3)	Акціонерно-комерційний банк "Львів"	ЗАТ	7 449 208		14.10.1991 р.	28
154 (4)	Комерційний банк "ГАЛС"	ТОВ	604 422	Банк перебуває у стадії ліквідації	14.10.1991 р.	30
155 (5)	"Акціонерне товариство "Західно-Український Комерційний Банк"	BAT	75 086 669		31.03.1992 р.	96

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

м. Київ, вул. Воровського, 22	100	12.08.1999 р.	1,4,8,9,10,11,12,15,16,17,18,19,20,26,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 11,17,18,20 до 20.07.2001 р.; обмежено операцію 8
м. Київ, пров. Шевченка, 12	1	31.07.2000 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, просп. Перемоги, 37	16	09.06.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Гоголівська, 22/24	79	01.03.2001 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Щербакова, 35	25	26.10.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 5,23 до 20.04.2001 р.
м. Київ, просп. Перемоги, 67	26	29.03.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, Кловський узвіз, 9/2	7	04.08.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30
м. Київ, просп. Червонозоряній, 51	72	15.03.2001 р.	1,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Шота Руставелі, 5	181	11.07.2000 р.	1,4,8,9,10,11,12,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Гончара, 41	99	28.02.2001 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Дегтярівська, 8-а	—	—	—
м. Київ, вул. Десятинна, 4/6	61	15.02.2001 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операції 5,8
м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 6	—	—	—
м. Київ, вул. Волоська, 18/17	67	19.12.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Бориса Грінченка, 1	—	—	—
м. Київ, вул. Воровського, 6	—	—	—
м. Київ, вул. Щорса, 15, корпус 1	—	—	—
м. Київ, вул. Лагерна, 38	161	15.06.2000 р.	1,3,4,8,9,10,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 17,18,20 до 20.06.2001 р.
м. Київ, вул. Володимирська, 23-а	111	15.06.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 16/22	14	04.04.2000 р.	1,2,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Хрещатик, 8-а	158	07.12.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Ярославів Вал, 36-а	136	26.12.2000 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,15,16,19,21,26,28,30; зупинено дію ліцензії на операцію 11 до 20.08.2001 р.; обмежено операцію 28 до 20.08.2001 р.
м. Київ, вул. Суворова, 4/6	80	29.03.1999 р.	1,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,26,28,29,30; обмежено операції 7,8
м. Київ, вул. Єреванська, 1 (кореспонденція — вул. Пушкінська, 42/4)	123	04.08.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Межигірська, 83	—	—	—
м. Київ, вул. Патриса Лумумби, 21	51	01.02.2001 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Суворова, 9	—	—	—
м. Київ, вул. Предславинська, 28	109	17.11.2000 р.	1,3,4,8,9,10,12,26,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 28,29 до 20.04.2001 р.; на операцію 3 — до 12.12.2001 р.; обмежено операцію 8
м. Київ, вул. Комінтерну, 15	41	23.06.1998 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операції 5,8
м. Київ, просп. Возз'єднання, 15	114	27.06.2000 р.	1,4,8,9,10,12,26,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 28,29 до 20.11.2001 р.
м. Київ, вул. Хрещатик, 7/11	17	23.06.1998 р.	1,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,21,26,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 11,14,29 до 20.11.2001 р.; обмежено операції 8,13,21
м. Київ, вул. Артема, 15	21	30.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Володимирська, 54	78	09.03.2000 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, Контрактова площа, 10-а	125	07.12.2000 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. Почайнинська, 38/44	56	04.08.1999 р.	1,3,4,8,9,10,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 3,13 до 29.12.2001 р.; на операції 17,18,20,23 — до 01.08.2001 р.; обмежено операцію 8
м. Київ (вул. Мечникова, 18)	—	—	—
м. Київ, вул. Воровського, 6	186	26.10.2000 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30
м. Київ, вул. І.Кудрі, 5	30	25.12.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, вул. Димитрова, 9-а	53	21.12.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 5
м. Київ, Оболонський проспект, 26	—	—	—
м. Київ, вул. Марини Раскової, 19	11	22.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 5,23 до 20.04.2001 р.
м. Київ, бул. Верховної Ради, 7	62	22.06.2000 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30
м. Київ, Контрактова площа, 4	91	13.01.2000 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,20,21,22,26,27,28,29,30; обмежено операцію 3
м. Київ, вул. Анрі Барбюса, 9-а	117	12.07.2000 р.	1,4,8,9,10,11,12,15,16,19,21,26,29,30; зупинено дію ліцензії на операції 11,26,29,30 до 01.09.2001 р.
м. Київ, бул. І.Лепсе, 4	115	04.07.2000 р.	1,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію 13 до 20.04.2001 р.; обмежено операцію 5

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

75	Акціонерний банк "ЕКСПРЕС-БАНК"	BAT	28 324 400		12.04.1994 р.	243
76	Акціонерний комерційний банк "ТК КРЕДИТ"	BAT	21 828 750		28.04.1994 р.	245
77	Акціонерний комерційний банк "Інтеграл"	BAT	24 500 000		30.09.1994 р.	250
78	Акціонерний банк "Еталон"	ZAT	8 100 000		29.06.1995 р.	252
79	Акціонерний комерційний банк "Національний кредит"	ZAT	10 085 250		31.01.1996 р.	255
80	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк "Укргазпромбанк"	BAT	18 200 000		27.03.1996 р.	256
81	"Київський Міжнародний Банк"	ZAT	23 004 250	Банк перебуває у стадії ліквідації	17.04.1996 р.	257
82	Акціонерний банк "Київська Русь"	ZAT	13 030 000		30.05.1996 р.	258
83	Акціонерний Комерційний Банк "Сосієте Женераль Україна"	ZAT	23 311 200		07.06.1996 р.	260
84	Акціонерний комерційний банк "Авіатекбанк"	ZAT	22 965 000		26.09.1996 р.	262
85	Акціонерний банк "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	BAT	29 680 000		30.12.1996 р.	264
86	Відкрите акціонерне товариство "Кредитпромбанк"	TOB	59 000 000		20.05.1997 р.	266
87	Акціонерний Банк "Перший Інвестиційний Банк"	ZAT	15 900 340		20.06.1997 р.	267
88	"Акціонерний Банк Креді Свісс Форст Бостон (Україна)"	ZAT	28 275 000		05.08.1997 р.	268
89	Акціонерний комерційний банк "Банк Австрія Кредитанштальт Україна"	ZAT	21 160 000		02.09.1997 р.	269
90	Акціонерний банк "Андріївський"	ZAT	30 648 000		09.10.1997 р.	270
91	Акціонерний Банк "ІНГ Банк Україна"	ZAT	47 749 875		15.12.1997 р.	271
92	Акціонерний комерційний "Промислово-фінансовий банк"	BAT	27 600 000		29.12.1997 р.	272
93	Акціонерний комерційний банк "Райффайзенбанк Україна"	ZAT	92 668 900		02.03.1998 р.	273
94	Акціонерний комерційний банк "Сітібанк (Україна)"	ZAT	50 000 000		11.05.1998 р.	274
95	Закрите акціонерне товариство "Мікрофінансовий Банк"	ZAT	47 679 000		28.12.2000 р.	276
Вінницька область						
	—	—	—	—	—	—
Волинська область						
96 (1)	Комерційний банк "Волинський торгово-інвестиційний банк"	TOB	11 715 000		04.01.1992 р.	80
97 (2)	Комерційний банк "Західінкомбанк"	TOB	13 440 000		11.03.1993 р.	153
98 (3)	Банк Пекао (Україна) ЛТД	TOB	22 469 000		28.02.1997 р.	265
Дніпропетровська область						
99 (1)	Акціонерний комерційний банк "Південкомбанк"	BAT	12 148 910		03.10.1991 р.	12
100 (2)	"Закрите акціонерне товариство комерційний банк "ПриватБанк"	ZAT	140 000 000		19.03.1992 р.	92
101 (3)	Акціонерний комерційний банк "Новий"	ZAT	17 500 000		06.04.1992 р.	101
102 (4)	Акціонерний комерційний банк "Причорномор'я"	BAT	14 666 600		21.04.1993 р.	163
103 (5)	Акціонерний банк "Кредит-Дніпро"	ZAT	26 640 000		07.07.1993 р.	180
104 (6)	Закрите акціонерне товариство акціонерний банк "Радабанк"	ZAT	14 800 000		03.12.1993 р.	220
105 (7)	Комерційний банк "Земельний Капітал"	TOB	8 150 074		31.01.1994 р.	236
106 (8)	Акціонерний комерційний банк "Прем'єрбанк"	ZAT	30 000 300		22.06.1994 р.	247
107 (9)	Акціонерний комерційний банк "Технобанк"	ZAT	20 026 310		23.06.1994 р.	248
108 (10)	Акціонерно-комерційний банк інвестування програм реконструкції і розвитку "ЗАВОДБАНК"	BAT	3 050 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	20.12.1994 р.	251
109 (11)	Комерційний банк "Класик"	TOB	9 403 514		06.10.1995 р.	254
110 (12)	Український Банк Міжнародного Співробітництва "Інвест-Кривбас Банк"	ZAT	6 671 000		18.10.1996 р.	263
Донецька область						
111 (1)	Акціонерний банк "IKAP-БАНК"	BAT	9 600 000		01.10.1991 р.	6
112 (2)	Донецький акціонерний банк "Донвуглекомбанк"	BAT	2 300 000		01.10.1991 р.	7
113 (3)	Макіївський акціонерний комерційний банк "ШАХТЕКОНОМБАНК"	BAT	2 450 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	01.10.1991 р.	8
114 (4)	Акціонерно-комерційний банк "Капітал"	BAT	18 100 000		31.10.1991 р.	65
115 (5)	Акціонерний комерційний Банк "Азов-Банк"	BAT	2 500 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	31.10.1991 р.	67
116 (6)	"Закрите акціонерне товариство з іноземними інвестиціями та участю українського капітулу "Перший Український Міжнародний Банк"	ZAT	23 000 000		23.12.1991 р.	73
117 (7)	Донецький комерційний біржовий банк "Донбіржбанк"	TOB	8 100 000		27.12.1991 р.	78
118 (8)	Донецький Акціонерно-комерційний Міський Банк	ZAT	58 132 000		06.04.1992 р.	99
119 (9)	Акціонерний банк "Донеччина"	BAT	27 160 000		19.05.1993 р.	170

вище, у нашому банку проводиться цілий комплекс заходів, спрямованих на створення внутрібанківської системи безперервного навчання кадрів. Крім того, наші співробітники регулярно залучаються до різних форм короткострокового навчання, організованого Національним банком України, Центром підготовки банківських працівників, Асоціацією українських банків, Київським банківським союзом, Державною комісією із цінних паперів і фондового ринку, Інститутом розвитку фондового ринку, Українською фінансово-банківською школою, Державною податковою адміністрацією. Однак, на наш погляд, це питання потребує серйознішого, системного підходу. Наприклад, проведення різноманітних семінарів пов'язане, як правило, з конкретними змінами у законодавстві. Принципу безперервності навчання більшою мірою відповідали б постійно діючі курси підвищення кваліфікації. Мабуть, необхідно поліпшити роботу з вивчення, узагальнення і поширення передового досвіду вітчизняних та зарубіжних банків, центрів із підвищення кваліфікації.

На жаль, брак єдиної цільової комплексної програми безперервного про-

фесійного й економічного навчання (ПЕН) банківських працівників гальмує наближення нашої банківської системи до світових стандартів. Цю проблему банки в основному розв'язують самостійно — хто краще, хто гірше. Визначальним у розробці комплексної системи ПЕН є формулювання її головної мети. В основу необхідно покласти такі принципи: наукової обґрунтованості та необхідності галузевої системи; саморозвитку — здатності змінювати форми й методи функціонування цієї системи відповідно до зміни умов, що відбуваються в галузі; максимальної керованості системою, її гнучкості й оперативності; цілеспрямованості функціонування організаційної структури управління; тісного взаємозв'язку системи з професійно-кваліфікаційним зростанням працівників; економічного і правового забезпечення повноважень органів управління навчанням кадрів банківської системи.

Відповідно до поставленої мети і вищезазначених принципів ця комплексна система передбачає вирішення таких завдань:

— розробка системи організаційно-методичного керування ПЕН у галузі;

— визначення видів, форм і послідовності навчання кадрів, що забезпечує його безперервність;

— впровадження методики перспективного та поточного планування ПЕН;

— визначення джерел фінансування системи;

— підготовка методичних рекомендацій;

— визначення важелів матеріально-матеріального і морального стимулювання розвитку системи та підвищення кваліфікації кадрів;

— розробка системи взаємозв'язку результатів навчання та практичного використання отриманих знань із посадовим переміщенням і рівнем заробітної плати банківських працівників.

Комплексне вирішення питання безперервного професійного навчання банківських працівників на державному рівні зі створенням відповідної матеріально-технічної бази та використанням досвіду провідних банків, на наш погляд, істотно сприятиме ефективному використанню банками своїх основних функцій, а також підвищенню ефективності роботи фінансової системи країни у цілому.

МАКРОЕКОНОМІКА

Повідомлення /

“Огляд економіки та фінансів”

Вийшов у світ черговий (третій) випуск збірника “Огляд економіки та фінансів”, підготовлений управлінням перспективних досліджень та макроекономічного прогнозування економічного департаменту Національного банку України.

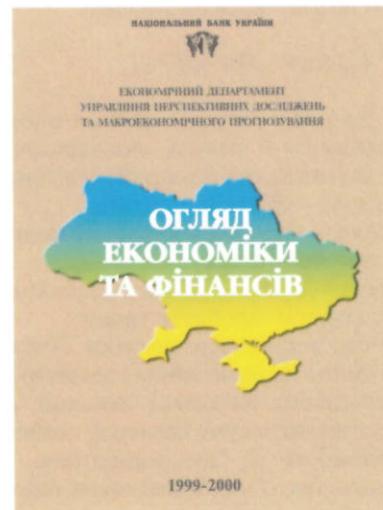
Управління перспективних досліджень та макроекономічного прогнозування економічного департаменту НБУ (нині — департамент економічного аналізу, досліджень та прогнозування) впродовж шести років систематично, майже щомісяця, готує огляди економіки та фінансів, призначення яких — оперативно надавати керівництву Національного банку України актуальну інформацію про ключові тенденції в економіці та фінансах України і світу, знайомити провідних фахівців із результатами досліджень працівників управління. Раз на два роки огляди перевидаються у вигляді однайменного збірника.

Його третій випуск, який нещодавно вийшов друком (до речі, тиражем лише 100 примірників), містить 18 останніх номерів — №№ 40—57.

Тематика досліджень обумовлена специфікою діяльності центрального банку. Вони спрямовані передусім на

аналіз динаміки та прогнозні розрахунки монетарних параметрів, показників діяльності банківської системи, вітчизняної економіки в цілому.

Так, випуск № 45 присвячено аналізу динаміки грошового мультиплікатора в Україні, №№ 47, 53, 55 — грошових агрегатів та інфляції, № 41 — тенденціям обмінного курсу. Реальний сектор економіки та державний бюджет України аналізуються в №№ 50, 52, 56 і 57. 49-й випуск розповідає про досвід економічних реформ у Естонії та Литві, де запроваджено систему валютного бюро. У випуску № 54 аналізуються особливості динаміки ВВП та інфляції, які спостерігалися впродовж останнього десятиріччя в окремих країнах із переходною економікою. 42-й випуск огляду знайомить із даними моніторингу основних тенденцій міжнародного економічного та монетарного розвитку, який постійно ведуть фахівці управління. Стан світових ринків про-

аналізовано з точки зору його можливого впливу на економіку України.

До авторського колективу збірника входять Олександр Петрик, Валерій Оксимець, Ігор Болгарін, Вікторія Бринюк, Тетяна Пілленко, Юрій Половньою.

Збірник “Огляд економіки та фінансів”, безумовно, зацікавить економічних і фінансових аналітиків, учених, практиків банківської справи, широкі кола студентської молоді. З матеріалами збірника можна ознайомитися в бібліотеці Національного банку України.

Андрій Папуша,
“Вісник НБУ”.

До проекту Податкового кодексу/

Про співвідношення неоподатковуваного мінімуму та ставки на прибуток громадян України

У статті порушено проблему, актуальну для кожної держави, зокрема – для України. Як вплинути зміни в оподаткуванні на економічний розвиток? Хто від них виграє, а хто – програє? Чи можуть збігатися інтереси уряду і громадянинів? Що слід зробити, аби людям було вигідно декларувати свої доходи? Пошуки раціонального рівня оподаткування, визначення неоподатковуваного мінімуму мають практичне значення для кожного її держави загалом.

Проблема раціонального оподаткування пов'язана з широким колом питань, зокрема визначенням неоподатковуваного мінімуму. Є кілька підходів до визначення оптимального рівня оподаткування. Якщо використати найпоширеніший – максимізації суми особистої корисності, – то інтеграл особистої корисності від отриманого доходу матиме вигляд:

$$\int_0^\infty U_w(z(w) - T(w))dF = I_0, \quad (1)$$

де $z(w)$ – дохід особи до оподаткування (w – змінна, яка характеризує здатність особи заробляти гроши);

$T(w)$ – сплачені податки;

$U(w)$ – функція корисності людини, що має здатність w ;

$F(w)$ – функція розподілу суспільства за здатністю заробляти гроши.

Уряд встановлює податки $T(w)$ (які набувають як позитивних (податки), так і негативних (виплати) значень), щоб максимізувати суму інтегралу особистої корисності I_0 та корисності для суспільства U_c від податкових надходжень R_0 :

$$\int_0^\infty T(w)dF = R_0;$$

$$I_0 + U_c(R_0) \Rightarrow \max. \quad (2)$$

Завдання максимізації отриманих доходів R_0 завжди актуальне для будь-якої країни, особливо для України на її сучасному етапі розвитку. На жаль, воно розв'язується без належного врахування негативного впливу рівня оподаткування на майбутній розвиток, що приводить до неправильного визначення загального податкового тиску на економіку [2, 5].

Надмірний податковий тягар – це

реальність, яку сьогодні усвідомлюють і суспільна думка, і частково урядові кола. Безперечно, його слід полегшити. Але якою мірою? Щодо цього можливі різні варіанти. У проекті Податкового кодексу пропонується замість нинішніх п'яти ставок оподаткування прибутку громадян запровадити дві: 10 і 20%.

Як відомо, зміна однієї характеристики оподаткування неминуче викликає зміну інших унаслідок їх взаємозалежності. Розглянемо, наприклад, взаємозв'язок неоподатковуваного мінімуму доходу з розміром ставки оподаткування фізичних осіб. Оскільки одним із головних джерел ендогенного розвитку країни є людський капітал, який залежить від рівня освіти [9], з'ясуємо вплив параметрів оподаткування прибутку громадян на отримання ними освіти.

Щоб дослідити це питання, застосуємо модель вибору людиною оптимального освітнього рівня, який виразимо через кількість років, витрачених на освіту (D). Нехай особа максимізує величину доходу $z(w, D)$ за час загальної праці Q , який залежить від здатності заробляти гроши (w) та кількості років, витрачених на освіту (D). Для більшості студентів освіта нині не безоплатна. Щоб її отримати, необхідно витратити певну суму грошей S , яку зазвичай рівномірно розподілено протягом часу навчання; відтак щорічний внесок дорівнює S/D . Величина прибутку та плати за освіту дисконтується за процентною ставкою r до часу початку отримання освіти [8]:

$$\begin{aligned} & \int_0^D [z - T(z)]e^{-ru}du - \\ & - S/D \int_0^D e^{-ru}du \Rightarrow \max. \end{aligned} \quad (3)$$

На даний момент стосовно характеру

номінальних доходів громадян України можемо припустити, що вони мають тенденцію до інфляційного зростання упродовж часу, коли реальні прибутки залишаються сталими, а в деякі періоди зменшуються. Нехай z – прибуток, який не залежить від часу. Тоді за час праці Q можна отримати дохід χ :

$$\chi = (z - T(z))e^{-rD} \times (1 - e^{-rD})/r - \frac{S}{Dr} (1 - e^{-rD}). \quad (4)$$

Нехай існує гарантований прибуток (неоподатковуваний мінімум) та єдина стала маргінальна ставка оподаткування t :

$$T(z) = t \times z - G. \quad (5)$$

Тоді бюджетні обмеження уряду мають вигляд:

$$\int_0^\infty T(z)dF = R_0, \quad (6)$$

де w^* відповідає найнижчій здатності заробляти гроши.

ВИБІР ОСОБИ

Особа, для якої відомі значення t і G , вибирає рівень освіти D , щоб максимізувати χ . Уряд прагне до максимізації R_0 і відповідно змінює t і G . Нехай прибуток індивідуума лінійно залежить від часу навчання D :

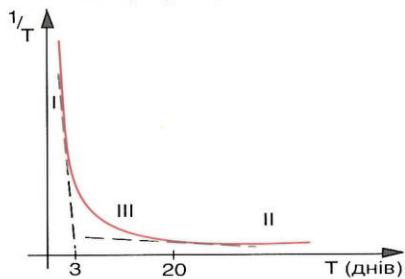
$$z(w, D) = w_0 + wD, \quad (7)$$

де w_0 – дохід некваліфікованої людини (при цьому вважається, що здатність людини заробляти гроши w реалізується лише за наявності освіти). Тоді мету особи – максимізувати прибуток χ – можна записати так:

$$\chi = (G + (w_0 + wD)(1 - t))e^{-rD} \times (1 - e^{-rD})/r - \frac{S}{Dr} (1 - e^{-rD}). \quad (8)$$

Вважатимемо, що для окремої лю-

Залежність ліквідності грошової одиниці від строку зберігання коштів

При структурному аналізі активів і пасивів на відповідність за строками слід зважати при групуванні на характер зміни ліквідності з часом. Наприклад, групи активів і пасивів, що порівнюються при розрахунку нормативу Н5, є якісно однорідними. Проте при порівнянні залишків коштів зі строками зберігання від 1 до 90 днів, як це пропонується у [2], можливі структурні

деформації. Межі часових інтервалів слід встановлювати відповідно до міри зниження ліквідності одиниці грошових коштів. Довільне їх встановлення може призвести до перекручень при аналізі.

Запропонований підхід до розподілу активів комерційного банку на ліквідні й дохідні є найбільш об'єктивним, оскільки базується на аналізі реальних процесів, притаманних банківській діяльності, та враховує всі чинники, які можуть вплинути на стан ліквідності банку. Важливо, що підгрунттям для такого розподілу є вперше отримана можливість кількісної оцінки ризику миттєвої неліквідності [4]. Отримані результати корисні не лише в аспекті нагляду за банківською діяльністю — їх можна використовувати у практиці менеджменту комерційного банку, наприклад, для прогнозування стану коррахунку тощо.

Література.

1. Волошин І. Діаграма миттєвої ліквідності комерційного банку // Вісник НБУ. — 2000. — № 4. — С. 24.
  2. Дзюблюк О. Основні напрями оптимізації регулятивного впливу на кредитну діяльність банківських установ в умовах перехідного періоду // Вісник НБУ. — 2000. — № 8. — С. 37.
  3. Куліков Ю. Резервування, проблеми і методи їх вирішення // Банківська справа. — 1998. — № 1. — С. 38.
  4. Хвостик В. Риск неліквидності - методика количественной оценки // Банковские технологии: компьютеры + программы. — 1998. — № 3. — С. 69.
  5. Ковальчук Т.Т., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків: Навч. посібник. — К.: Знання, 1996.
  6. Мороз А.М. та ін. Банківські операції: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1999.

Перспективи розвитку //

Артур Криклій

Голова правління АКБ "Інтербанк".
Кандидат економічних наук, професор

**“Якщо зануритися у проблему до-
сить глибоко, ми неодмінно поба-
чимо себе як частину проблеми”.**

Аксіома Дюшарма

Сьогодні в Україні діє дворівнева банківська система, яка є не тільки активним учасником економічних програм уряду, а й важливим чинником розвитку макроекономіки країни. Завдяки новим технологіям з'являються нові банківські продукти, впроваджуються і модернізуються комп'ютерні системи. Однак їх не можна вважати визначальним фактором розвитку суспільства, зокрема банківської сфери. Проте відним чинником зростання продуктивних сил була і є людина. Ефективна робота банку неможлива без створення атмосфери загальної зацікавленості у до-

Підготовка кадрів для банківської системи не обмежується вузівською програмою

За американським висловом, “цивілізація – це стадія розвитку суспільства, на якій нічого не можна зробити без фінансування”. Сьогодні практично жоден економічний процес не відбувається без активної участі банків, що забезпечують безперебійне функціонування фінансової галузі – кровоносної системи будь-якої економіки.

Із часу появи перших українських комерційних банків минуло 10 років. Вони створювалися як альтернатива команійній фінансовій системі і пропонували клієнтам нові послуги і новий сервіс. Банки з'явилися, як гриби. Лише протягом 1992 року Національним банком України було зареєстровано 60 комерційних банків, а разом із зареєстрованими у 1991 році їх налічувалося 133.

Акціонерний комерційний банк "Інтербанк" засновано 23 березня 1992 року. Він пройшов ті ж етапи становлення і розвитку, що й більшість вітчизняних банків. Сьогодні це – універсальна фінансово-кредитна установа, яка надає клієнтам новий спектр банківських послуг. Відійшли у минуле часи, коли рівень інфляції давав змогу за рахунок лише спекулятивних операцій на міжбанківському ринку отримувати величезні доходи. Нині з'являються нові установи, що прагнуть постійно вже існуючі й зайняти свою нішу на ринку. Втриматися можуть лише банки, які твердо стоять на позиціях універсалізації, орієнтується на інтереси клієнтів і становлять команду професіоналів-однодумців. З огляду на це хотілося б зупинитися саме на питанні професіоналізму банківських працівників.

сягненні спільного успіху. Він, власне, залежить від компетентності, творчої активності кожного працівника, готовності взяти на себе відповідальність за прий-

няті рішення. Відтак вкладення у людські ресурси і кадрову роботу є довгостроковим фактором конкурентоспроможності й життєздатності банку.

“Є кілька способів закласти сад. Кращий із них — доручити цю справу садівнику”, — писав Карел Чапек. Перефразувавши вислів чеського письменника, можна сказати, що “сад” банківської системи повинні рости професійні банкіри. Крім спеціальних знань, фахівці банківської справи мають володіти багатьма якостями: з одного боку — старанністю й ретельністю, такими необхідними у роботі з фінансами, а з іншого — здатністю осягати процес у комплексі, умінням поєднати його ланки в одне ціле. А ще — глибоко знати законодавство, нормативні акти, інструкції, бути коректними, уважними, доброзичливими у спілкуванні з клієнтами. Для підготовки фахівців такого рівня необхідно, на нашу думку, розробити на державному рівні систему безперервної освіти, яка б складалася з кількох послідовних етапів: професійної орієнтації, навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

З огляду на нинішнє економічне становище і рівень безробіття, основним критерієм при виборі майбутньої професії для більшості старшокласників є реальність майбутнього працевлаштування. Цей вибір значною мірою обмежений соціально-економічними рамками і здебільшого не дає змоги врахувати можливості та інтереси особистості. За таких обставин профорієнтація повинна стати сполучною ланкою між особою, системою професійної освіти і професійною діяльністю, що потребує принципово нового підходу до її організації та проведення. У результаті якісного поліпшення профорієнтації вищі навчальні заклади, зокрема банківські, отримають студентів, які свідомо зробили свій вибір, мають реальне уявлення про обрану професію і необхідну підготовку до опанування професійних знань. Коли по закінченні вузу такий спеціаліст знайде робоче місце в банку, вигода буде обопільною: виграють і фахівець, сповна реалізуючи свій особистий потенціал, і банк, маючи від працівника максимальну віддачу.

Виконуючи функцію підготовки фахівців, система вузівської освіти не може, однаке, навчити людину всьому, що їй доведеться робити протягом трудового життя. Тому одним із найважливіших напрямів роботи з кадрами є постійне підвищення рівня кваліфікації працівників. Це дає змогу виконувати більшу за обсягом і складнішу роботу з меншими трудовитратами, досягаючи при цьому найвищої ефективності. Нині мало цитують шанованих раніше класиків, однак наведу вислів М.Г.Чернишевського: “Жоден з елементів успішного виробництва не має такого величезно-

го значення, як ступінь розумового розвитку працівника: клімат, ґрунт, запаси капіталу, власне міцність фізичних сил, — усе це нішо порівняно з розвитком думки”.

Стосовно банківських фахівців можна з певною мірою умовності говорити про своєрідну “моральну зношеність”, що виявляється у поступовому “старінні” знань. Інтенсивний розвиток нових технологій, зміна законодавчої і нормативної баз спричиняється до їх професійного відставання. Наприклад, випускники вузів, які не поповнюють знання, щорічно втрачають від 10 до 20 відсотків отриманої інформації і для підтримки своєї професійної кваліфікації на сучасному рівні повинні щорічно здобувати нові знання, навіть у більшому обсязі. Змінюється саме поняття освіченості. Воно вже визначається не тільки сумою конкретних знань, а містить у собі методологічну підготовку, комп’ютерну грамотність і певний рівень інформаційної культури. Інакше кажучи, наше високотехнологічне суспільство має відмовитися від старого уявлення про те, що життя складається з 16—20 років навчання і 40 років роботи. Зарараз необхідно діяти за іншою схемою: 10—20 років навчання і 40 років роботи й навчання.

Професійному відставанню можна запобігти, створивши безперервний процес навчання з урахуванням вимог часу. Підвищення кваліфікації — це також можливість реалізувати себе на іншій посаді, іншій ділянці, поєднуючи максимальну професійну ефективність із потенціалом особистості. На думку Наполеона I, “мистецтво керування полягає в тому, щоб не дозволяти людям постаріти на своїй посаді”. Незадоволений роботою працівник поводиться “контрпродуктивно”. З огляду на це необхідно шукати засоби позитивної мотивації персоналу.

Однак через специфічні особливості підвищення кваліфікації працівників банків нині, на жаль, практично відсутні наукові дослідження, присвячені вивченю теоретичних і практичних питань із даної проблеми. Потребують вивчення також питання вдосконалення управління, планування професійного й економічного навчання, морального та матеріального стимулювання працівників банків, які підвищують кваліфікацію.

Стрімкий науково-технічний прогрес, розробка нових технологій, технічна реконструкція підприємств ставлять за мету насамперед підготувати працівника нового типу, професійно гнучкого і мобільного, тобто здатного в разі потреби швидко перекваліфікуватися чи навіть змінити фах.

Незважаючи на актуальність пробле-

ми та наявність цілого ряду публікацій з даного питання, у літературі досі немає единого тлумачення понять “підвищення кваліфікації”, “перекваліфікація”, “перепідготовка”, чіткої їх класифікації. З’ясування сутності цих понять, на нашу думку, допомогло б створити чітку систему підвищення кваліфікації та перепідготовки банківських працівників, поліпшити їх планування. Серед визначені поняття “перепідготовка” в науковій літературі найбільше заслуговує на увагу тлумачення, запропоноване М.Д. Виноградським, А.А. Францишко і Ю.А. Тихомировим: “Перепідготовка — це процес повторного навчання з метою оволодіння іншою спеціальністю, новими посадовими функціями для нової сфери діяльності”. Однак у цьому формулюванні не простежується взаємозв’язок категорій “підвищення кваліфікації” і “перепідготовка”. На наш погляд, перепідготовка — це одна з форм підвищення загальної кваліфікації, оскільки, опановуючи іншу спеціальність, працівник розвиває свої знання, уміння, навички, схильності, задатки тощо.

Із переходом працівника на нову ділянку роботи його колишня кваліфікація не знижується, а процес підготовки проходить значно швидше, ніж початкове навчання. Це пояснюється тим, що працівник, окрім визначеної кваліфікації, володіє ще й загальними правилами виробничої діяльності, методикою опанування спеціальністю. Таким чином, підвищення кваліфікації і перепідготовка — взаємопов’язані поняття.

Перепідготовка може бути плановою або позаплановою. Необхідність у ній може виникати не тільки у зв’язку з оволодінням новою спеціальністю, професією чи переходом на іншу ділянку роботи, а й у зв’язку з призначенням на вищу посаду або поєднанням одним працівником низки функцій.

Для безперервного професійного й економічного навчання кадрів необхідно розробити систему заходів щодо підготовки, перепідготовки та підвищення їхньої кваліфікації, які реалізовуватимуться у навчальних закладах, мережі виробничо-економічного навчання на місцях і шляхом самоосвіти. При цьому необхідно забезпечити постійне, взаємозалежне, послідовне і цілеспрямоване розширення та поглиблення теоретичних знань, практичних навичок, вдосконалення індивідуальних особливостей відповідно до вимог науково-технічного прогресу, актуальних і перспективних суспільних потреб. Від правильного вибору форм і методів навчання, їх оптимального співвідношення суттєво залежить ефективність навчального процесу.

З огляду на важливість зазначеного

Методичні зауваження/

Удосконалення оцінки ліквідності комерційного банку

Моніторинг стану ліквідності комерційного банку проводять, розраховуючи встановлені Національним банком України нормативи та інші показники, що можуть додатково запроваджуватися внутрішніми положеннями комерційних банків. Набір показників, за якими можна було б усебічно охарактеризувати ступінь ліквідності банку і точно визначити його потребу в ліквідних засобах, на сьогодні остаточно не визначено. Із цього приводу на сторінках "Вісника НБУ" вже з'являлися пропозиції науковців стосовно доповнення існуючої системи нормативів ліквідності додатковими показниками [2].

У статті пропонуються нові підходи до побудови оптимальних показників ліквідності комерційного банку.

Визначити оптимальний комплекс характеристик ліквідності банку складно, оскільки саме поняття ліквідності складне й багатогранне.

Стан миттєвої ліквідності комерційного банку оцінюється нормативом Н5. Згідно з методикою розрахунку, наведеною в Інструкції НБУ "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків", економічний зміст цього нормативу може полягати:

— у визначенні частки нестійких пасивів, яку банк спроможний погасити негайно;

— у з'ясуванні ступеня гарантій банку щодо виконання зобов'язань, які обліковуються на поточних рахунках;

— в обчисленні структурного співвідношення між активами і пасивами, за якого банк може бути ліквідним.

Якщо при визначенні стану ліквідності банку за базу розрахунку використовують залишки на поточних рахунках, виникає ряд питань, які не завжди узгоджуються з практикою діяльності комерційних банків.

1. Поточні рахунки призначенні не лише для зберігання коштів клієнтів, а й для проведення розрахунків між суб'єктами господарювання. Тому миттєву ліквідність слід пов'язувати не так із гарантуванням повернення коштів, як із можливістю забезпечення платежів. Річ у тім, що обсяг зобов'язань банку щодо залишків на поточних рахунках може не збігатися із загальним обсягом його платіжних зобов'язань. Це випливає з положень діючої Інструкції НБУ "Про міжбанківські розрахунки в Україні". Так, згідно з пунктом 12 інструкції установи банків можуть здійснювати платежі за дорученням клієнтів з урахуванням сум, які надійшли на їх рахунки

протягом операційного дня. Крім того, банк може надавати овердрафт за поточними рахунками клієнтів. З іншого боку, ризик неліквідності виникає лише при необхідності проводити міжбанківські розрахунки або видавати кошти готівкою. Тому розрахунки, що здійснюються між клієнтами одного банку, хоч і становлять певну частку обороту за поточними рахунками, є безризиковими. Дія зазначених факторів для кожного банку є специфічною. Загалом обсяг платіжних зобов'язань щодо забезпечення розрахункових операцій клієнтів є величиною випадковою і залежить від потреб та можливостей клієнтів.

2. При розрахунку нормативу Н5 усі наявні високоліквідні кошти банку порівнюються із залишками лише за одним, хоча й найризиковішим з точки зору ліквідності видом пасивів. Водночас ліквідний стан банку передбачає змогу забезпечити платежі за всіма видами його зобов'язань — повернення міжбанківських позик, погашення випущених облігацій, ощадних та депозитних сертифікатів, фінансових векселів, виплата коштів за строковими депозитами, досрочкове повернення вкладів.

3. Розуміючи ліквідність як спроможність банку своєчасно виконувати не лише платіжні доручення клієнтів, а й усі інші грошові зобов'язання [6], слід визнати, що ліквідним банк можна вважати лише за умови, що він має змогу здійснювати активні операції, спрямовані на отримання доходу: кредитування, факторинг, купівля цінних паперів тощо. Виплата процентів за залученими та запозиченими коштами є зобов'язанням банку, і це передбачає наявність певного фонду дохідних

Валентин Хвостик

Начальник відділу Волинського центрального відділення Промінвестбанку України

активів у структурі його балансу. Тому здійснення таких операцій опосередковано стає зобов'язанням комерційного банку, і забезпечення платежів за ними є не менш важливим, ніж проведення інших розрахунків.

Крім того, розрахунок нормативу Н5 базується на порівнянні залишку високоліквідних засобів банку з певною групою зобов'язань, тобто ліквідність оцінюють лише як запас, нехтуючи потоком ліквідних засобів, завжди наявним у його щоденній роботі [5]. Так, швидкість руху коштів за кореспондентським рахунком банку може складати 2–5 оборотів за день, що свідчить про значне перевищення грошових потоків над залишками коштів.

З огляду на зазначене вище та враховуючи, що об'єктивна оцінка стану ліквідності банку має ґрунтуватися на визначенні та вимірюванні значень реально існуючих ризиків, норматив Н5 можна тлумачити як такий, що визначає ризик миттєвої неліквідності. Причому за фактор цього ризику береться загальний обсяг залишків на поточних рахунках, нестабільність якого викликає ризик [1]. Величина ризику має відповідати мінімально необхідній кількості високоліквідних активів, які б його повністю покривали. Тоді встановлення граничного значення нормативу Н5 на рівні 20% можна розглядати як рішення про те, що очікуваний розмір коливань залишків на поточних рахунках із достатньою вірогідністю не перевищити 20% від їхнього загального обсягу. Тобто норматив можна подати у вигляді, відображеному в таблиці.

Але й тоді залишаються питання:

— чи дійсно ризик миттєвої неліквідності спричиняють лише операції за поточними рахунками, а решта операцій банку не впливає на його значення;

— чому зі зростанням строковості де-

Структура показника, що визначає ризик		
Ризик	=	Коефіцієнт ризику × Фактор ризику
Середньоквадратичне відхилення фактора від свого середнього значення	Міра коливань фактора навколо середнього значення	Обсяг параметра, що викликає ризик
Високоліквідні активи	=	0.2 × Залишки на поточних рахунках

позитів передбачається збільшення ризику, якщо залишки є добутком обороту і середнього строку зберігання коштів;

— наскільки об'єктивним є визначення коефіцієнта ризику на рівні 0.2.

Наголошуєчи на першочерговому значенні того аспекта миттєвої ліквідності, який полягає у забезпеченні банком усіх необхідних для його нормальног функціонування платежів, спробуємо об'єктивно пійти до оцінки ризику. Зауважимо, що фактори, які викликають ризик неліквідності, відрізняються від чинників, які визначають стан ліквідності банку. Ризик виникає через непевність, невизначеність подальшого розвитку економічної ситуації. Ліквідний стан банку означає, що він у змозі ефективно функціонувати в умовах ризику.

Ризик неліквідності виникає завжди, коли потрібно перерахувати або видати кошти з банку. До непевності у цьому разі спричиняється брак достатньої інформації про обсяги таких перерахувань. Спроможність банку покрити цей ризик залежить від його запасу ліквідних активів. Поняття ліквідності передбачає, що кошти можуть рухатися, тому аналізувати ризик необхідно відповідно до оборотів, а не залишків за рахунками. При цьому банк розглядається як складна фінансово-економічна система, переход якої з одного стану в інший відбувається під впливом випадкових потоків грошових коштів [3].

Отже, ризик миттєвої неліквідності доцільно аналізувати за результатом взаємодії двох протилежно спрямованих грошових потоків:

— відливу коштів із банку, що характеризується кредитовим оборотом O_K за кореспондентськими рахунками та касою;

— надходження коштів у банк, що характеризуються дебетовим оборотом O_D за зазначеними рахунками.

Величини O_K і O_D — випадкові, тому результат взаємодії цих випадкових величин — сальдо операцій за день за коррахунками та касою (C) — також буде випадковим: він може бути як кредитовим, так і дебетовим. Залежно від розміру та знаку сальдо змінюється й залишок ліквідних засобів банку. Якщо середні значення O_K і O_D за певний період приблизно рівні, то середнє значення випадкової величини C наближатиметься до нуля, а сальдо операцій за i -й день, або відхилення випадкової величини C від

своєго середнього значення, характеризуватиме ризик миттєвої неліквідності. При цьому залишок ліквідних засобів виконує роль страхового фонду, який має перекрити ймовірне кредитове сальдо розрахунків за день.

Кількісне значення ризику можна розрахувати за формулою середньоквадратичного відхилення:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n C_i^2}{n}}, \quad (1)$$

де C_i — сальдо розрахунків за i -й день;

n — кількість днів, за якими визначається параметр.

Розподіл випадкової величини C за нормальним законом дає змогу доволі просто встановити залежність між значеннями ризику та вірогідністю його виникнення. Так, вірогідність виникнення за розрахунками за день кредитового сальдо, яке перевищує 2σ , становить 2.5%. Така методика розрахунку значення ризику миттєвої неліквідності дає змогу визначити також тенденцію зміни стану ліквідності, в межах якої працює банк. Якщо O_D стійко перевищує O_K , це свідчить про позитивну тенденцію ліквідності і характеризує надходження грошей у банк, що знижує ризик. Протилежне означає відлив грошей.

Якщо є впевненість, що визначені тенденції збережеться й надалі, її можна врахувати при визначені загального значення ризику:

$$\sigma_K = \sigma - (O_{Dcp} - O_{Kcp}), \quad (2)$$

де σ_K — скориговане значення ризику;

O_{Dcp} , O_{Kcp} — середні за період значення величин O_K і O_D .

Аби абстрагуватися від обсягів грошових потоків, різних для різних банків, необхідно перейти до нормованих величин, увівши коефіцієнт ризику (K_p):

$$K_p = \frac{\sigma}{O_{Kcp}}. \quad (3)$$

Величина цього коефіцієнта залежить від специфічних особливостей того чи іншого банку — структури його клієнтської бази, характеру операцій. Детальніше методику кількісної оцінки ризику неліквідності та деякі практичні результати, отримані з її використанням, висвітлено в [4].

Отже, формула для визначення ризику миттєвої неліквідності матиме вигляд:

$$\sigma = K_p \times O_{Kcp}. \quad (4)$$

Попри певну схожість із методикою обчислення нормативу Н5, існують і деякі відмінності:

— факторною ознакою ризику слугують не залишки за поточними рахунками, а кредитовий оборот за коррахунками та касою банку;

— коефіцієнт ризику може розраховуватися окремо для кожного банку.

Нормування запасу ліквідних засобів можна здійснювати через встановлення вірогідності виникнення небажаної ситуації. Скажімо, якщо прийняти вірогідність на рівні 6.5%, то це означатиме, що обсяг наявних високоліквідних засобів банку повинен мінімум у 1.5 раза перевищувати обчислене значення ризику.

Такий підхід до нормування запобігає нівелюванню індивідуальних конкурентних переваг комерційних банків.

Контроль за ризиком у вказаній способі не передбачає безпосереднього узгодження строків активів і пасивів, але значення ризику при цьому певним чином пов'язане зі строковістю коштів, що виразно проявляється, якщо формулу (4) переписати у вигляді:

$$\sigma = K_p \times O_{Kcp} = \frac{(\sum_{j=1}^K 3_j)_{cp}}{K_p \times T_{cp}}, \quad (5)$$

де $(\sum_{j=1}^K 3_j)_{cp}$ — середні за період залишки коштів, які викликають рух грошей через коррахунки і касу;

T_{cp} — середній строк зберігання коштів.

У такий спосіб можна визначити внесок кожного виду активів і пасивів у загальне значення ризику. Згідно з формуллю (5) ризик зростає при збільшенні обсягу коштів, які викликають цей ризик (у тому числі й доходів активів), і зменшується при зростанні середнього строку зберігання коштів.

Цікавим є математично доведений факт оберненої залежності ризику неліквідності від строковості коштів, хоча цей принцип є загальновідомим: для банку, звичайно, найменш ризиковими є довгострокові пасиви. Аналіз графіка функції $y = 1/T$ (див. графік) дає підставу для висновку, що ліквідність активів або пасивів змінюється в часі не рівномірно, а в межах двох основних тенденцій. Ризик стрімко зростає при строках зберігання коштів менше трьох днів (I). При строках вкладів понад 20 днів його значення повільно зменшується (II). Зазначені тенденції відображають якісну різницю між високоліквідними та строковими (дохідними) коштами. Залежність ліквідності в інтервалі середніх строків зберігання (від 3 до 20 днів) має перехідний характер (III).

Скориставшись рівняннями (4–6), можна зробити прогноз найгіршої вартості застави і обчислити коефіцієнт лімітування α , який хочемо знайти. Для прикладу наводимо деякі результати обчислень (див. таблиці 1–2, графік 2). Тенденція зміни μ та волатильність вартості застави σ подані як щоденна част-

відповідно раз за двадцять днів та раз за сто днів. Якщо рівень довіри знижується, то найменша вартість застави збільшується, а отже, коефіцієнт лімітування зростає. У нашому прикладі обрано найчастіше застосовувані у VaR-технологіях рівні довіри — 95% і 99%.

Часом виникає потреба у розподілі

ви має тенденцію до зниження (див. рядок 2 таблиці 2), нормований коефіцієнт лімітування для строку овернайт дорівнюватиме не 1.51, а 3.68. У разі збільшення волатильності вартості застави σ із 2 до 3% (див. рядки 1 і 3 таблиці 2) нормований коефіцієнт лімітування для строку овернайт дорівнюватиме 1.88.

Отже, поширені думка про те, що ліміт овернайт або ліміт intraday (за операціями форекс) повинен у півтора раза перевищувати загальний строковий ліміт, не завжди правильна.

Після розрахунку коефіцієнта лімітування за формулами, отриманими з рівнянь 3 і 6, обчислюємо нарощену суму та ліміт кредитування:

$$S = \alpha \times A_\theta; \\ Limit = S \times \exp(-r \times t).$$

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

I бчислюючи за даною методикою ліміт кредитування, слід пам'ятати про те, що забезпеченням позички буває не лише застава.

Так, застава, оформленна двостороннім договором, справді, найпоширеніша. Проте є й інші форми забезпечення позички, які здебільшого не оформляються договором між позикодавцем і позичальніком. Один із них — загальні активи позичальніка, які згідно із чинним законодавством реалізуються в разі визнання позичальніка банкрутом.

Зв'язок між явним і неявним забезпеченням позички та самою позичкою обчислюється як кредитний опціон "пут". Тому замість застави в описаній вище моделі можна використовувати й інші активи — загальні, поточні активи, капітал (у розумінні залишку активів після погашення всіх зобов'язань), відкриту позицію поточної ліквідності позичальніка тощо [1, 2].

Література.

1. Проблемы формирования лимитной политики коммерческого банка: Материалы семинара 22 марта 2000 г. — М.: Диалог — МГУ, 2000. — 89 с.

2. Волошин И.В. Проблемы оценки лимитов межбанковского кредитования // Тезисы докл. семинара Клуба банковских аналитиков "Проблемы организации финансово-аналитической службы в коммерческом банке", Москва, 16 ноября 2000 г. — М., 2000. — С.155–158.

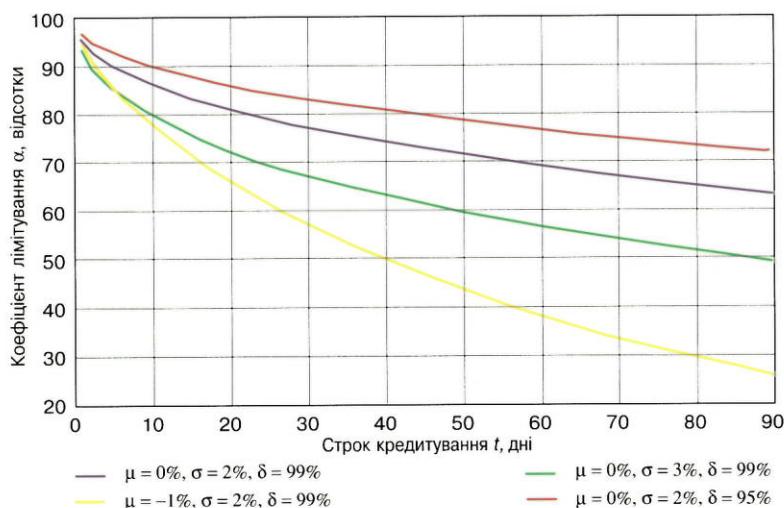
3. Кредитный риск комерційного банку: Навч. посібник / За ред. В.В. Вітлінського. — К.: Т-во "Знання", 2000. — 251 с.

ка безперервно нараховуваних процентів.

Зі збільшенням строку надання позички коефіцієнт лімітування зменшується, що пов'язано зі зростанням невизначеності вартості застави у віддаленому майбутньому. Зі збільшенням волатильності вартості застави σ (порівняйте рядки 1 і 2 таблиці 1) невизначеність її вартості з пливом часу також зростає, тому й коефіцієнт лімітування зменшується. Якщо вартість застави має тенденцію до знецінення

коефіцієнта лімітування (встановленого, наприклад, для позички на тримісячний термін) за іншими строками кредитування. Як випливає з таблиці 2, за рівня довіри $\delta = 99\%$ тенденції зміни вартості $\mu = 0$ і волатильності вартості застави $\sigma = 2\%$ ліміт кредитування строком на 1 день буде в 1.51 раза більший, ніж на термін 90 днів. Це відповідає реальній банківській практиці, яка засвідчує, що ліміти овернайт і intraday (за операціями форекс) справді у півтора раза перевищують загальний строковий ліміт.

Графік 2. Вплив тенденції зміни μ і волатильності σ вартості застави та обраного рівня довіри δ на коефіцієнт лімітування α

($\mu = -1\%$), коефіцієнт лімітування також зменшується (порівняйте рядки 1 і 3 таблиці 1). Зі зниженням рівня довіри δ коефіцієнт лімітування збільшується (порівняйте рядки 1 і 4 таблиці 1).

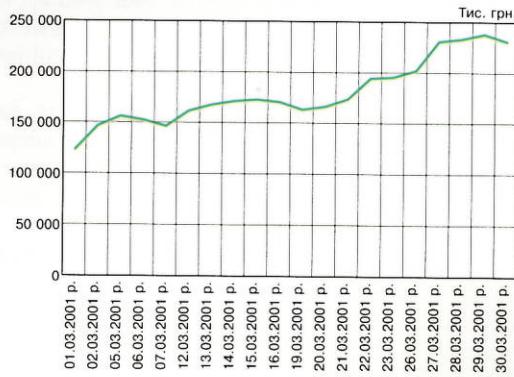
Що означають різні рівні довіри? Рівні довіри 95% і 99% означають, що непередбачені події можуть статися

ра раза перевищують загальний строковий ліміт.

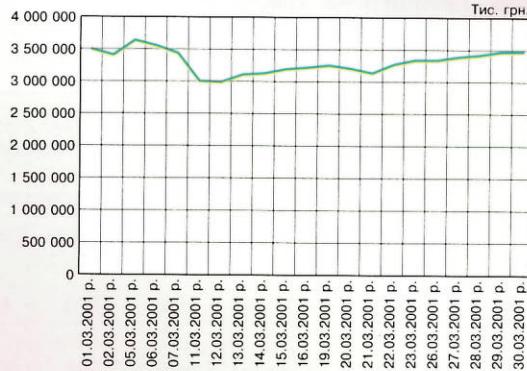
Однак слід зауважити одну особливість. Запропонована модель свідчить, що коефіцієнт лімітування істотно залежить від тенденції зміни вартості та волатильності вартості застави (див. рядки 2 і 3 таблиці 2). Якщо вартість заста-

Динаміка фінансового стану банків України за березень 2001 р.

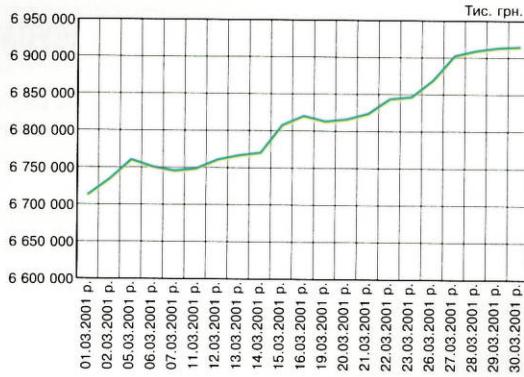
Фінансові результати комерційних банків

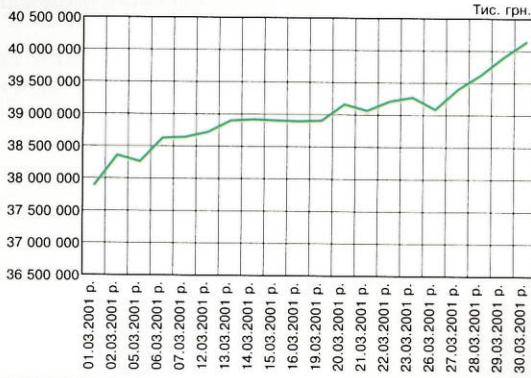
Кошти комерційних банків на коррахунках в НБУ

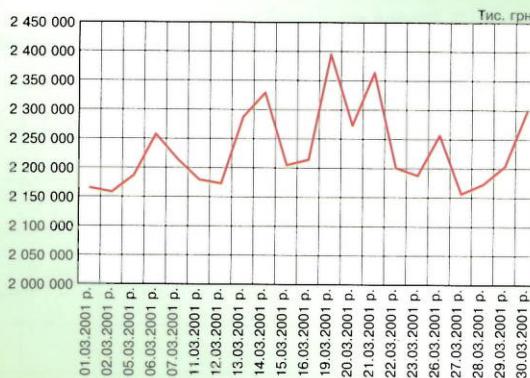
Балансовий капітал комерційних банків

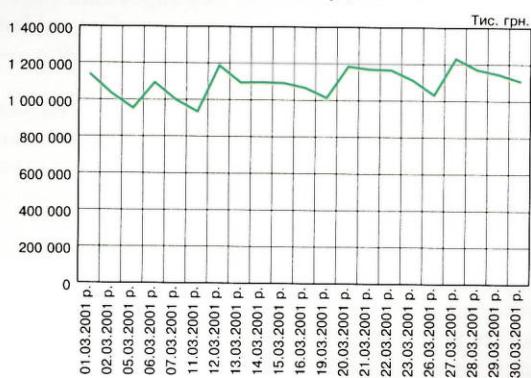
Чисті активи комерційних банків

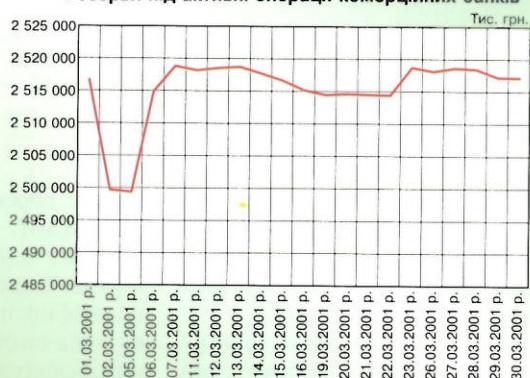
Кредитний портфель комерційних банків

Готівкові кошти комерційних банків

Резерви під активні операції комерційних банків

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління економічного аналізу та звітності генерального департаменту банківського нагляду НБУ.

Обчислення ліміту кредитування за допомогою VaR-технології та з урахуванням часової структури ліміту

Останнім часом набувають популярності методи розрахунків із застосуванням VaR-технологій. У попередньому номері "Вісника НБУ" йшлося про ризик-менеджмент торговельних операцій у комерційному банку на основі VaR-методології та stop-out-механізму. В цій статті наш постійний автор пропонує модель обчислення ліміту кредитування за допомогою VaR-технології.

3 азвичай ліміт кредитування розраховують як частку від вартості забезпечення певного активу позичальника [1]:

$$Limit = \alpha \times A_0, \quad (1)$$

де $Limit$ — ліміт кредитування;

A_0 — поточна вартість певного активу у позичальника;

α — коефіцієнт лімітування.

Визначення активу позичальника, який гарантуватиме відшкодування втрат у разі неповернення позики, залежить від обраного банком способу забезпеченості позичок [2, 3]. Як правило, такий актив може бути заставою (майна або майнових прав), загальними активами, капіталом (у розумінні залишку активів після погашення всіх зобов'язань), поточними активами, відкритою позицією поточної ліквідності позичальника тощо [1-3].

Якщо забезпеченням є застава, то здебільшого застосовують 50-відсотковий коефіцієнт лімітування; якщо капітал (залишок активів після погашення всіх зобов'язань) — 10-відсотковий коефіцієнт; якщо ж — загальні активи, то коефіцієнт лімітування становить 1—3% [1].

Головним недоліком визначення ліміту за формулою (1) є те, що коефіцієнт лімітування найчастіше оцінюють експертним методом, якому притаманний суб'єктивізм. Така методика розрахунку повною мірою не враховує однієї з найважливіших характеристик позички — дозволимого строку її надання.

Встановлення лімітів кредитування на підставі експертної оцінки може привести до їх необґрунтованого заниження або завищення. І перше, і друге спричиняє негативні наслідки, оскільки банк або несповіда використовує кредитні курси, а відтак недооцінює процентні доходи, або (в разі завищення) — має справу з підвищеними кредитними ризиками та зазнає більших втрат у разі неповернення позички.

Метод визначення ліміту за формулою (1), втім, має і перевагу — він простий. До того ж його можна застосувати, навіть не маючи історичних даних щодо вартості забезпечення позичальника. Проте пропонуємо не ризикувати і за браком необхідних даних про вартість забезпечення позичальника користуватися науковим методом обчислення коефіцієнта лімітування з явним урахуванням строків надання позички, який ґрунтуються на застосуванні VaR-технології. Цей метод допускає використання даних про інші види забезпечення — наприклад, про ліквідне майно, грошові кошти (депозити, кошти на поточних рахунках або рахунках "Нострі" тощо) і дає змогу точніше визначити оптимальний ліміт кредитування.

Метод обчислення лімітів із застосуванням VaR-технології та врахуванням часової структури ліміту сприяє підвищенню ефективності використання банком свого кредитного потенціалу, отриманню ним максимального процентного доходу від кредитування, зменшенню збитків у разі неповернення позичок.

Ігор Волошин

Начальник аналітичного відділу АБ "Укргазпромбанк". Кандидат технічних наук

ОПЦІОННА ПРИРОДА ЛІМІТУ КРЕДИТУВАННЯ ТА VaR-ТЕХНОЛОГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЕНТА ЛІМІТУВАННЯ

3 важаючи на обмеженість обсягу журнальної статті, розглядаємо лише один вид забезпечення позички — ліквідну заставу. Вважатимемо, що банк має інформацію щодо історії вартості застави.

Рівняння (1) свідчить про залежність ліміту кредитування від вартості активу в заставі. Якщо вартість одного активу залежить від іншого (базового), то, як відомо, такий актив є деривативом. Що ж це за дериватив? Якщо взяти до уваги те, що метою договору застави є уникнення кредитного ризику (ризику неповернення позички), то вказанний дериватив можна вважати кредитним.

Коли настає час повернати кредит, позичальник має право вибору (опціон): він може зробити завершальний платіж (тобто повністю повернути банку суму позики і процентів за нею) або, як кажуть фінансисти, здійснити поставку обумовленого в угоді активу шляхом продажу застави [2]. Зауважимо: якщо вартість застави менша від нарощеної суми за позичкою (тобто від суми позички і процентів за нею), то позичальнику вигідніше продати заставу. І навпаки — якщо її вартість більша від нарощеної суми за позикою, йому вигідніше її повернути.

Становище банку за цих умов таке: якщо нарощена сума за позичкою більша, ніж вартість застави, то в разі неповернення кредиту і продажу застави банк може зазнати збитків. Вони дорівнюють різниці між нарощеною сумою і ринковою вартістю застави на момент погашення позички. Неминуча втрата банку в результаті продажу застави дорівнюватиме вартості

коштів, які перебувають під ризиком (Value at Risk, або просто VaR). Зазначену вартість можна записати у вигляді:

$$VaR = \min(A_t - S, 0) = Put, \quad (2)$$

де A_t — прогнозна вартість базового активу, тобто застави позичальника на момент t погашення кредиту;

S — нарощена сума за позичкою (сума позички та відсотків за нею).

Нагадаємо формулу залежності нарощеної суми S від ліміту кредитування:

$$S = Limit \times \exp(r \times t), \quad (3)$$

де r — еквівалентна ставка безперервного нарахування відсотків за позичкою;

t — строк надання позички;
 $\exp(\cdot)$ — експоненційна функція.

Для того, щоб уникнути залежності від складних умов реального кредиту (наприклад, від періодичної сплати відсотків тощо) візьмемо для аналізу так звану еквівалентну позичку з безперервним нарахуванням відсотків. Важатимемо, що графік платежів банку збігається із графіком платежів за опціоном "пут" (див. графік 1). Зауважимо, що вираз (2) відповідає внутрішній вартості опціону "пут".

Отже, дериватив на заставу — це європейський кредитний опціон "пут". Нарощена сума за позикою S — ціна виконання зазначеного опціону. Срок його виконання збігається зі строком погашення позики.

Скориставшись термінологією опціонів, назовемо позичальника покупцем "довгого" опціону "пут". У разі невиконання своїх боргових зобов'язань за позичкою він має право здійснити поставку базового активу (продати заставу) за

ціною виконання опціону S .

За цим же принципом банк будемо розглядати як продавця "короткого" опціону "пут". На відміну від позичальника, який користується правом вибору, банк змушений купувати базовий актив (заставу) за ціною виконання опціону, адже це єдиний спосіб відшкодувати

меншою, принаймні дорівнюватиме найнижчій вартості застави з обраним рівнем довіри.

Отже, для того, щоб кредитні операції банку були беззбитковими, він має подбати, аби вартість коштів (з обраним рівнем довіри), які перебувають під ризиком, дорівнювали нулю ($VaR = 0$).

Таблиця 1. Вплив тенденції зміни μ та волатильності вартості застави σ , а також рівня довіри δ на коефіцієнт лімітування α

№ п/п	Фактори	Строк кредитування						
		Овернайт	3 дні	1 тиждень	2 тижні	3 тижні	1 місяць	2 місяці
1	$\mu = 0\%$, $\sigma = 2\%$, $\delta = 99\%$	95.4%	92.2%	88.3%	83.8%	80.5%	77.0%	68.9%
2	$\mu = 0\%$, $\sigma = 3\%$, $\delta = 99\%$	93.2%	88.5%	82.9%	76.5%	71.9%	67.3%	56.7%
3	$\mu = -1\%$, $\sigma = 2\%$, $\delta = 99\%$	94.5%	89.5%	82.3%	72.8%	65.2%	57.1%	37.8%
4	$\mu = 0\%$, $\sigma = 2\%$, $\delta = 95\%$	96.7%	94.4%	91.5%	88.2%	85.6%	83.0%	76.6%
								71.9%

збитки від неповернення позички.

Звичайно, банк зацікавлений у поверненні кредиту, а також у тому, щоб вартість базового активу (застави) виявилася більшою, ніж нарощена сума за позикою (тобто більшою, ніж ціна виконання опціону). За таких умов продаж застави у разі неповернення позички цілком відшкодує кредитні збитки.

Проте на практиці банк постійно наражається на ризик, який полягає в тому, що на момент погашення позички вартість активу в заставі може виявитися меншою, ніж сума кредиту і відсотків за ним (тобто меншою за нарощену суму). Отже, банку слід застрахуватися від знецінення застави. Для цього йому **варто встановити такий ліміт кредитування, за якого нарощена сума за позичкою на момент її погашення виявиться**

інакше кажучи, нарощена сума S на момент погашення позички t повинна дорівнювати найгіршій вартості базового активу в заставі (з обраним рівнем довіри):

$$S = \min(A_t). \quad (4)$$

Отже, щоб визначити ліміт кредитування, треба зробити прогноз найгіршої на момент погашення позички вартості активу в заставі. Для цього можна скористатися широковідомим у фінансовій математиці стохастичним диференційним рівнянням, яке описує дифузійний процес зміни вартості активу:

$$dA = \mu \times A \times dt + \sigma \times A \times d\omega, \quad (5)$$

де dA , A — вартість і зміна вартості застави;

μ — тенденція зміни (drift rate) вартості активу (представленої як безперервно нараховуваний процент) у заставі;

dt — прирощування часу;

σ — волатильність вартості базового активу, вимірювана стандартним відхиленням і представлена як безперервно нараховуваний процент;

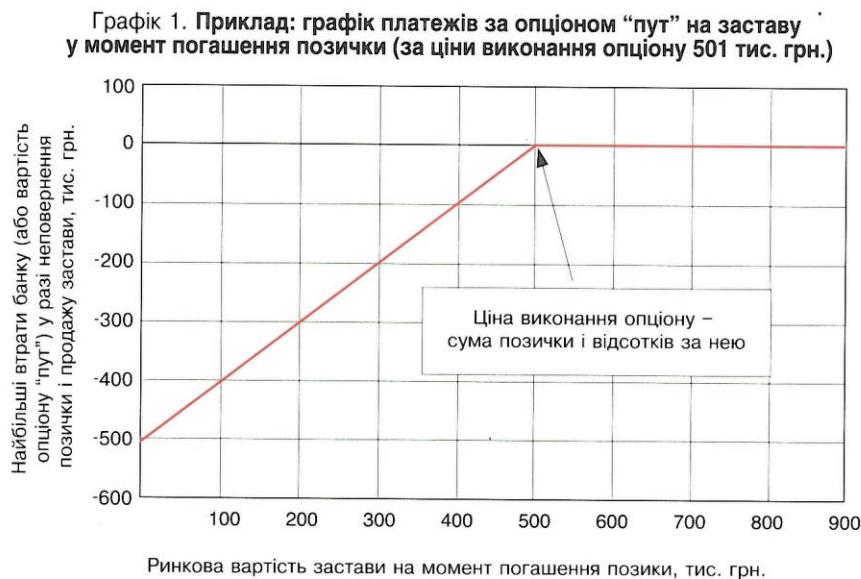
$d\omega$ — стандартний вінерівський процес.

Щоб уникнути залежності нарощеної суми від ставки і строків кредитування, коефіцієнт лімітування доцільно визначити в узагальненому вигляді:

$$\alpha = \frac{S}{A_0}, \quad (6)$$

а не у вигляді, який випливає з формулі (1), тобто

$$\alpha = \frac{Limit}{A_0}.$$

20	Відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними	134
	Кількість банків, у яких цю операцію обмежено	3
	Кількість банків, у яких цю операцію зупинено	7
21	Залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України	138
	Кількість банків, у яких цю операцію обмежено	3
22	Залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках	125
	Кількість банків, у яких цю операцію зупинено	1
23	Валютні операції на міжнародних ринках	77
	Кількість банків, у яких цю операцію зупинено	8
24	Операції з банківськими металами на валютному ринку України	12
25	Операції з банківськими металами на міжнародних ринках	4
	Кількість банків, у яких цю операцію зупинено	1
26	Фінансування капітальних вкладень за дорученням власників або розпорядників інвестованих коштів	140
	Кількість банків, у яких цю операцію зупинено	1
27	Видача поручительств, гарантій та інших зобов'язань за третіх осіб, що передбачають їх виконання у грошовій формі	133
	Кількість банків, у яких цю операцію обмежено	1
28	Купівля, продаж цінних паперів та операції з ними	136
	Кількість банків, у яких цю операцію обмежено	1
	Кількість банків, у яких цю операцію зупинено	5
29	Управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів	144
	Кількість банків, у яких цю операцію обмежено	2
	Кількість банків, у яких цю операцію зупинено	5
30	Купівля, продаж державних цінних паперів та операції з ними	151
	Кількість банків, у яких цю операцію зупинено	2

Банки, вилучені з Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж (1991—2001 рр.)

За станом на 01.04.2001 р.

№ п/п	Назва банку ¹	№ реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
1	"ПІВДЕННА УКРАЇНА"	102	24.06.1992 р.	Реєстрацію анульовано
2	"ДИСКОНТ"	116	27.11.1992 р.	Перетворено на філію банку "ІНКО"
3	"ЕКОНОМІКА"	119	21.12.1992 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
4	"ЯНТАР"	106	05.03.1993 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
5	"САМАРА-АГРО"	72	14.07.1993 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
6	"ЗАХІДКООПБАНК"	48	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ № 80 від 27.09.1993 р.
7	"АГРОПОСТАЧБАНК"	109	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ № 80 від 27.09.1993 р.
8	"АГРОПРОГРЕС"	121	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ № 80 від 27.09.1993 р.
9	"ПАРТНЕР"	90	29.12.1993 р.	Перетворено на філію банку "ІНКО"
10	"СУМИ-БАНК"	143	05.01.1994 р.	Постанова Правління НБУ № 3 від 05.01.1994 р.
11	"ПРИКАРПАТТОРГБАНК"	117	21.01.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСПІЛКА"
12	"ЕКОМЕДБАНК"	130	02.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ № 19 від 02.02.1994 р.
13	"БЛАГОБАНК"	196	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ № 26 від 08.02.1994 р.
14	"НИВА"	137	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ № 27 від 08.02.1994 р.
15	"УНІВЕРСАЛБАНК"	136	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ № 28 від 08.02.1994 р.
16	"ДОНБАС"	66	09.06.1994 р.	Постанова Правління НБУ № 111 від 09.06.1994 р.
17	"КОЛОС"	111	30.06.1994 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
18	"ПЕРСПЕКТИВА"	35	11.07.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКРІНБАНК"
19	"РІВНЕСПОЖИВСПІЛКА"	200	11.07.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСПІЛКА"
20	"АВУАР"	150	09.08.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКРІНБАНК"
21	"ЕЛБІМБАНК"	230	26.01.1995 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
22	КБ "ВОРСКЛА"	224	27.05.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКРСОЦБАНК"
23	КБ "ХЕРСОНІНВЕСТБАНК"	173	27.05.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК"
24	"ЕВІС"	237	09.07.1996 р.	Постанова Правління НБУ № 82 від 09.07.1996 р.

¹ Назви банків подано за орфографією реєстраційних записів.

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

25	"БУККООПБАНК"	185	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСПІЛКА"
26	"ОЛЕВСЬКИЙ"	112	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
27	"ДНІПРОБАНК"	49	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
28	"ЄДНІСТЬ"	191	09.07.1996 р.	Постанова Правління НБУ № 82 від 09.07.1996 р. (Рішення зборів)
29	"ЛЬВІВ-ВЕСТ"	76	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "ЕЛЕКТРОН"
30	АКБ "ПРУТ і К"	100	12.12.1996 р.	Перетворено на філію банку "ЗУКБ"
31	АКБ "КОНГРЕС"	176	26.12.1996 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 187 від 26.12.1996 р.
32	КБ "ПРОМОІНЬ"	56	26.12.1996 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 188 від 26.12.1996 р.
33	КБ "ХЕРСОН"	98	30.01.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 20 від 30.01.1997 р.
34	АБ "ВУГЛЕПРОГРЕСБАНК"	50	27.02.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 28 від 27.02.1997 р.
35	КБ "КООПЕРАТОР"	174	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 54 від 27.03.1997 р.
36	КБ "ЕНЕРГІЯ"	107	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 55 від 27.03.1997 р.
37	АБ "ХАРКІВЛЕГБАНК"	55	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 56 від 27.03.1997 р.
38	КБ "ВІННИЦЯ"	42	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 57 від 27.03.1997 р.
39	АКБ "ЛЕГПРОДБАНК"	141	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 58 від 27.03.1997 р.
40	АКБ "ХАРКІВ"	126	24.04.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 95 від 24.04.1997 р.
41	АКБ "ДНІПРОСЕРВІСБАНК"	113	03.07.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 135 від 03.07.1997 р.
42	АКБ "ЄВРОЦЕНТР"	178	30.10.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 261 від 30.10.1997 р.
43	АКБ "ДНІПРО"	13	06.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 306 від 06.03.1998 р.
44	АКБ "РОСЬ"	85	13.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 325 від 13.03.1998 р.
45	КБ "ПАРИТЕТ"	146	13.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 326 від 13.03.1998 р.
46	КБ "ФДС"	244	26.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 345 від 26.03.1998 р.
47	КБ "ГЕОБАНК"	140	26.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 347 від 26.03.1998 р.
48	АБ "МОНОЛІТБАНК"	233	16.04.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 365 від 16.04.1998 р.
49	АБ "ЕКОНОМБАНК"	34	25.06.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 393 від 25.06.1998 р.
50	АБ "ЄВРОМЕТАЛБАНК"	208	25.06.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 394 від 25.06.1998 р.
51	АКБ "ФІАТБАНК"	97	30.07.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 400 від 30.07.1998 р.
52	КБ "ДНІСТЕР-БАНК"	32	30.07.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 401 від 30.07.1998 р.
53	АБ "ТЕРНОПІЛЬ-КРЕДИТ"	41	05.08.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 402 від 05.08.1998 р.
54	КБ "КОНТИНЕНТ"	88	25.09.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 417 від 25.09.1998 р.
55	АБ "ЮНІВЕРС"	162	27.11.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 437 від 27.11.1998 р.
56	АБ "ІНТРАСТБАНК"	154	27.11.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 438 від 27.11.1998 р.
57	АКБ "СТРИЖЕНЬ"	209	18.12.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 449 від 18.12.1998 р.
58	АКБ "СЕРВІС"	186	31.12.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 450 від 31.12.1998 р.
59	КБ "САНА"	91	29.01.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 455 від 29.01.1999 р.
60	КБ "УКРУНІВЕРСАЛБАНК"	213	01.04.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 474 від 01.04.1999 р.
61	КБ "АЛЕКС"	123	01.04.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 481 від 01.04.1999 р.
62	АБ "ВІКТОРІЯ"	40	17.05.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 489 від 17.05.1999 р.
63	АБ "АРМАНД"	206	14.06.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 509 від 14.06.1999 р.
64	АБ "РЕЗІДЕНТ"	70	30.06.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 512 від 30.06.1999 р.
65	АКБ "ГАЛИЦЬКИЙ"	31	30.07.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 528 від 30.07.1999 р.
66	АБ "ТРАСТ"	159	30.08.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 559 від 30.08.1999 р.
67	АБ "ТЕРНАВА"	235	30.09.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 576 від 30.09.1999 р.
68	АБ "АНТЕК"	104	22.10.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 579 від 22.10.1999 р.
69	АБ "ЦЕНТРАЛЬНО-ЄВРОПЕЙСКИЙ"	232	22.10.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 580 від 22.10.1999 р.
70	АКБ "БУДМБАНК"	10	08.02.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 39 від 08.02.2000 р.
71	АБ "ПОДІЛЛЯ"	151	08.02.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 40 від 08.02.2000 р.
72	АКБ "АРКАДІЯ"	192	22.03.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 70 від 22.03.2000 р.
73	АКБ "УКРАНАФТОГАЗБАНК"	26	22.03.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 71 від 22.03.2000 р.
74	АБ "ЛІКО"	201	04.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 130 від 04.05.2000 р.
75	АКБ "НЕЗАЛЕЖНІСТЬ"	181	04.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 131 від 04.05.2000 р.
76	КБ "ЧЕРКАСИ"	188	16.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 133 від 16.05.2000 р.
77	АКБ "БНП-ДРЕЗДНЕР БАНК (УКРАЇНА)"	275	04.08.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 228 від 04.08.2000 р.
78	АБ "ІНВЕСТ-БАНК УКРАЇНА"	190	08.12.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 347 від 08.12.2000 р.
79	АБ "ЛІГА"	134	27.03.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань банківського нагляду № 65 від 27.03.2001 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків НБУ Олена Сілецька.

дини χ залежить лише від D . Умова першого порядку для вибору оптимального рівня освіти, якщо використати рівняння (8), приводить до виразу, який можна розв'язати лише кількісними методами. Щоб цього уникнути, формально введемо додатковий податок за освіту t^* , який сплачується упродовж усього терміну праці Q . Використовуючи логарифмічну похідну та нехтуючи фактором пропорційності, знайдемо умову першого порядку:

$$\frac{1}{\chi} \frac{d\chi}{dD} = \frac{w(1-t)}{G + w_0(1-t) + wD(1-t)} - r = 0; \\ t' = t + t^*. \quad (9)$$

Після перетворення отримаємо оптимальний (для особи) рівень освіти D :

$$D^* = \frac{1}{r} - \frac{G}{w(1-t')} - \frac{w_0}{w}. \quad (10)$$

Причому з умови $D > 0$ випливає, що освіту доцільно отримувати людині, яка має здібності w , які перевищують певний рівень w_1 :

$$w_1 = \frac{Gr}{1-t'} + w_0 r. \quad (11)$$

Якщо $w < w_1$, то $D = 0$.

Кінцевий рівень прибутку χ для особи зі здібностями $w > w_1$ після вибору рівня освіти D^* та формального введення податку за освіту $t' = t + t^*; S = 0$:

$$\chi = (G + (w_0 + wD^*)(1-t)e^{-rt})(1 - e^{-rt})/r. \quad (12)$$

Якщо підставимо у цей вираз значення D^* (10), отримаємо:

$$\chi = \frac{w(1-t')}{r} e^{(-1+\frac{G}{w(1-t')}+\frac{w_0}{w})} \times \\ \times (1-e^{-rt})/r. \quad (13)$$

Якщо $D = 0$ ($w < w_1$), то рівень доходів людини становитиме:

$$\chi = (G + w_0(1-t))(1 - e^{-rt})/r. \quad (14)$$

Як і очікувалося, кінцевий рівень прибутку пропорційний здібності людини, якщо вона обрала оптимальний рівень освіти D^* . Він також залежить від рівня оподаткування t' , який складається із прибуткового податку t і податку за освіту t^* . Стосовно податку за освіту, то, враховуючи, що плата за освіту становить від 500 до 1200 доларів США за рік при нинішньому рівні зарплат і тривалості трудового циклу (30–40 років), доходимо висновку: t і t^* – величини одного порядку.

Вираз (10) дає змогу зробити певні висновки щодо оптимального терміну освіти. При зменшенні величини маргінального прибутку w оптимальна тривалість освіти також зменшується (на-

вішо отримувати освіту, коли можна стільки ж заробляти й без неї). Як і очікувалося, збільшення G та w_0 веде до скорочення оптимальної тривалості освіти.

Розглянемо, який вибір може зробити особа з огляду на українські реалії. Зупинимося на величині дисконтої ставки r . Якщо відсотки $\hat{r}$ нараховуються раз на рік, то формула для безперервного дисконтування матиме вигляд [7]:

$$r = \ln(1 + \hat{r}). \quad (15)$$

При обчисленні доходу в гривнях за процентну ставку дисконтування можна взяти річні темпи інфляції (насправді згідно з теорією ставка дисконтування повинна бути дещо більшою). Нехай $\hat{r} \sim 0.2 - 0.3$ [4], тоді $\hat{r} \sim (0.18 - 0.26)$.

Величина w_0 відповідає рівню річних доходів некваліфікованої людини $w_0 = 100 \times 12 = 1200$ грн. Величину w можна обчислити, якщо прийняти середній річний дохід кваліфікованої людини на рівні 2400 грн. [3] ($12 \times 200 = 2400$ грн.). За умови, що середня тривалість оволодіння вищою освітою дорівнює 5 рокам, величина w становитиме:

$$w = \frac{2400 - 1200}{5} = 240 \text{ грн.}$$

Щомісячна величина G у перерахунку на рік дорівнює приблизно 40 грн. ($G = 17 \times 12 \times 0.2 \approx 40$), якщо $t = 0.2$ вважати граничною ставкою для більшості працюючих із вищою освітою. Для визначених параметрів D набуває від'ємного значення, що свідчить про некоректність зроблених припущень.

Зроблені нами розрахунки свідчать, що використовувані в моделі оцінки оплати кваліфікованої праці не відповідають реальності, тобто необхідні інші припущення стосовно причин отримання освіти в Україні. Якщо виходити з того, що доходи людини складаються з офіційних і тіньових, а величина останніх значною мірою залежить від посади [6], яку особа може обійтися, лише отримавши належну освіту, то величина $\frac{w_0}{w}$ зменшиться. Однак при існуючих процентних ставках дисконтування доходів у гривнях тривалість освіти не перевищує 3.5 року. Причина полягає у нестабільноті національної валюти та відповідно значній ставці дисконтування.

Картина проясниться, якщо замість r візьмемо процентну ставку за валютними депозитами $r = 0.07 - 0.1$. Тобто, розраховуючи свій життєвий цикл, випускник орієнтується не на офіційні показники, виражені у гривнях, а швидше на доходи, в тому числі тіньові, у доларовому еквіваленті (як правило, опла-

та за навчання визначається у доларовому еквіваленті).

ВИБІР УРЯДУ

Нехай шляхом варіації G і t , w_0 і r уряд установлює граничний рівень освіти низьким, а вузі встановлюють незначну плату t^* , так що для будь-якої особи виконується умова $w > w_1$.

Знайдемо очікуваний рівень доходів держави (бюджетне обмеження) від особи R ($\int dF = 1$), якщо вона вибрала рівень освіти D (використовуються рівняння (5)–(7), (10)). Вважається, що оплата освіти не є доходом держави:

$$\int T(z) dF = \frac{t}{r} \bar{w} - \frac{tG}{1-t} - G = \\ = \frac{tw}{r} - \frac{G(1-t^*)}{1-t}, \quad (16)$$

де $\bar{w} = \int w_i dF$ – середня маргінальна здатність заробляти залежно від рівня освіти.

Після перетворення останній вираз набуде вигляду:

$$\frac{G(1-t^*)}{1-t} + R = \frac{\bar{w}}{r}. \quad (17)$$

У явному вигляді залежність податкового параметра G від t має вигляд:

$$G = \left(\frac{\bar{w}}{r} - R\right)(1-t)/(1-t^*). \quad (18)$$

Умова першого порядку максимуму параметра G :

$$G'_t = \frac{\bar{w}}{r}(1-t-t^*) - \frac{\bar{w}}{r} + R = 0; \quad (19)$$

$$t = \frac{1}{2} - \frac{1}{2}t^* + \frac{Rr}{2\bar{w}}. \quad (20)$$

Останній вираз має прозорий зміст: якщо головною метою є підвищення неоподатковуваного мінімуму, це призводить до надмірного завищення ставки оподаткування прибутку (величина оптимальної за цим параметром ставки перевищує 50% при $t^* = 0$).

Залежність G від t має квадратичний характер. G зростає зі збільшенням t у межах $t < t_0$. Стосовно величини неоподатковуваного мінімуму, то зазвичай вона вимірюється в одиницях доходу на душу населення [11]. За умови, що він становить 60% від ВВП, при величині ВВП 600 доларів на рік та неоподатковуваному мінімумі 17 грн. (204 грн., або 37 доларів на рік) це становить приблизно 0.1 прибутку громадянині України. Таку низку величину неоподатковуваного мінімуму серед країн, що розвиваються, має лише Мексика [11]. До загальних особливостей податкових систем країн цієї категорії слід віднести значну кількість маргінальних ставок на прибуток громадян (в Україні їх 5) та

значну величину цих ставок для найзабезпеченіших верств населення. Такий тип структури оподаткування прибутку має більше політичний, ніж економічний зміст, оскільки для більшості цих країн характерні численні пільги та вилучення.

Реаліям України швидше відповідає ситуація, коли для певної частини випускників немає економічного сенсу здобувати освіту (існують особи з $w < w_1$).

Щоб наблизити запропоновану модель до реальної структури оподаткування прибутку громадян, зробимо деякі перетворення. За чинної системи податки нараховуються за залежністю від величини прибутку z [1]:

$$T(z) = \beta_i + t_i(z - z_i); \quad z_i < z < z_{i+1}; \quad (21)$$

де β_i — нарахування на прибуток, який не перевищує z_i ;

z_i, z_{i+1} — межі дії маргінальної ставки оподаткування t_i .

Шляхом алгебраїчних перетворень приведемо вираз (20) до вигляду (5):

$$T(z) = t_i z - G_i; \quad G_i = t_i z_i - \beta_i. \quad (22)$$

У цьому випадку можна ввести умовний неоподатковуваний мінімум, який дорівнює:

$$G_i/t_i = z_i - \beta_i/t_i. \quad (23)$$

Нехай існує лише дві категорії працюючих і відповідно дві маргінальні ставки (t_0 і t) та два параметри G . До першої належать громадяни зі здатністю $w \leq w_1$, до другої — зі здатністю $w \geq w_1$. Для цього випадку бюджетне обмеження становитиме:

$$R = \int T(z) dz = \int_{w_*}^{w_1} (t_0 w_0 - G_0) dF + \int_{w_1}^{\bar{w}} \left[t \frac{w}{r} - \frac{tG}{1-t} - G \right] dF, \quad (24)$$

де w_* — найнижчий рівень здібностей людини.

Введемо такі значення:

$\bar{w}' = \int_{w_*}^{\bar{w}} w dF$ — оцінка неповної усередненої здібності для осіб, яким вигідніше отримати освіту;

$F(w_1)$ — частка осіб, здібності яких не перевищують w_1 ;

$1 - F(w_1)$ — частка осіб зі здібностями, що перевищують w_1 ;

$F(w_*) = 0, F(\infty) = 1$ — із властивостей функції розподілу.

Після інтегрування (24) перетворюється на:

$$G_0 F(w_1) + G \frac{1-t^*}{1-t'} (1 - F(w_1)) = t_0 w_0 F(w_1) + \frac{t \bar{w}'}{r} - R. \quad (25)$$

Якщо $w_1 = w_*$, то $F(w_1) = 0$, і остан-

ній вираз перетворюється у (17), коли освіта доступна будь-кому.

Зменшення вартості освіти ($t^* \rightarrow 0$; $F(w_1) \rightarrow 0$) дає змогу підвищити параметр G_0 (у межах $0 < G_0 < G$); збільшення її вартості ($F(w_1) \rightarrow 1$) — підвищити неоподатковуваний мінімум G для тих, хто у змозі отримати освіту за цих умов.

G_0 має пряму лінійну залежність від t_0 при фіксованих G і t . При фіксованих G_0 і t_0 залежність G від t — квадратична з екстремальним (найбільшим) значенням G_* при певному t_* , однак це значення досягається за рахунок надмірного збільшення t .

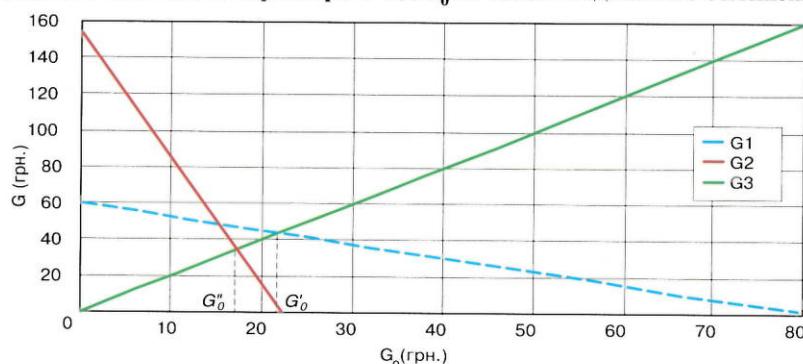
Випадок, коли існують дві маргінальні ставки оподаткування, — складний для розрахунків. Важко також знайти умову, за якої інтереси уряду та особи щодо параметрів оподаткування прибутку певною мірою збігаються.

Нехай, як пропонується у проекті Податкового кодексу, існують лише дві ставки оподаткування прибутку громадян — 10 і 20%. Розглянемо взаємозв'язок між G_0 і G , який існує при використанні бюджетного обмеження (25). R дорівнює 360 грн. (ця величина забезпечує загальну суму надходжень від прибуткового податку з громадян (ППГ) обсягом від 7 до 9 млрд. грн.); $r = 0.1$; $F(w_1) = 0.5$; $t^* = 0.2$; $\bar{w}' = 170$ грн. Бюджетне обмеження (25) матиме вигляд: $0.5 \times G_0 + 0.67 \times G = 40$.

Взаємозв'язок параметрів G_0 та G відображене на графіку 1 (пряма G). Щодо можливих рішень повинна виконуватись умова $G > 2G_0$ (G_3 — пряма $G = 2G_0$). Остання умова відповідає нерівності $\frac{G}{t} > \frac{G_0}{t_0} \Rightarrow \frac{G}{0.2} > \frac{G_0}{0.1} \Rightarrow G > 2G_0$, коли неоподатковуваний мінімум при ставці 10% не повинен перевищувати аналогічної величини при ставці 20%. Найбільша можлива величина G_0' у цьому разі практично відповідає існуючій величині неоподатковуваного мінімуму для громадян із доходами від 86 до 170 грн. Тобто перехід до нової системи не спричинить підвищення чистих доходів громадян.

Якщо частка громадян, котрим є сенс отримати освіту, зменшується (скажімо,

Графік 1. Залежності параметра G від G_0 на основі бюджетного обмеження (25)

$F(w_1) = 0.9$; $\bar{w}' = 86$, то бюджетне обмеження (25) має вигляд:

$$0.9 \times G_0 + 0.13 \times G = 20.$$

Цьому виразу відповідає пряма G_2 на графіку 1. Граничне значення G_0 також зменшується (G_0''), тобто збільшується частка доходів, які сплачуються у вигляді податків найбіднішими верствами населення.

Як можливий варіант розвитку подій розрахуємо бюджетне обмеження, коли існує одна маргінальна ставка оподаткування t і, відповідно, неоподатковуваний мінімум G/t . Отримати освіту має змогу лише частина суспільства $1 - F(w_1)$, де w_1 — граничний рівень здібностей, за яких доцільно мати освіту. Тоді бюджетні обмеження становитимуть:

$$R = \int T(z) dF = \int_{w_*}^{w_1} T_1(z) dF + \int_{w_1}^{\bar{w}} T_2(z) dF; \quad (26)$$

$$T_1(z) = w_0 t - G; \quad (27)$$

$$T_2(z) = (w_0 + wD)t - G = \frac{wt}{r} - G \frac{1-t^*}{1-t}. \quad (28)$$

Після інтегрування отримуємо:

$$R = (w_0 t + G)F(w_1) + \frac{tw'}{r} - G \frac{1-t^*}{1-t} (1 - F(w)). \quad (29)$$

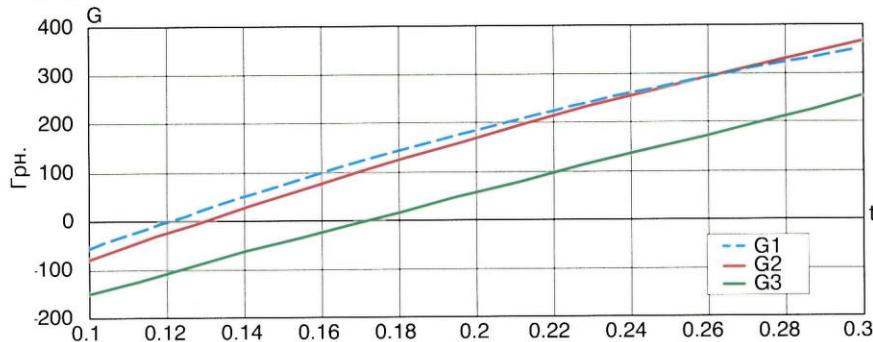
Останній вираз цілком узгоджується з виразом (18) при $F(w_1) = 0$, коли всі індивідууми мають змогу (сенс) отримати освіту.

У явному вигляді залежність G від t має вигляд:

$$G = \frac{(t(w_0 F(w_1) + \frac{w'}{r}) - R)(1-t')}{1-t^* - F(w_1)t}. \quad (30)$$

На графіку 2 відображені три випадки: у першому — освіта доступна 90% індивідуумів (G_1), у другому — 50% (G_2), у третьому — 10% (G_3). Залежності мають зміст бюджетних обмежень уряду, яким задоволяють різні значення параметра G (неоподатковуваний мінімум дорівнює G/t) і ставки оподаткування t .

Вважається, що середня величина надходжень від однієї людини на рік R дорівнює 360 грн., або 65 доларам, що

Графік 2. Залежність параметра G від ставки оподаткування доходів громадян t

при 20–25 млн. працюючих дає величину прибуткового податку від 7 до 9 млрд. грн. Це значно більше, ніж величина від прибуткового податку з громадян, запланована на 2001 рік. Податок на освіту становить 20% від прибутку громадян до оподаткування. На залежність G від t впливає величина $F(w_i)$ — частка населення, для якої недоцільно отримувати освіту. Якщо $F(w_i)$ зростає, крива залежності G від t зміщується праворуч — у напрямі збільшення податків. Від'ємні значення G означають, що при малих t неоподатковуваний мінімум перейде до додаткового податку. Шодо вибору діапазону можливих значень t , то він має відповідати таким умовам: ставка оподаткування повинна бути найменшою з можливих варіантів, оскільки слід урахувати можливість оплати за освіту; необхідно досягнути стану, коли частині громадян із відносно високим рівнем доходів, які не працюють у державному секторі економіки, буде вигідніше декларувати свої справжні доходи. Маргінальна величина податку, для якого виконуються ці умови, міститься у межах 12–15%.

Детальніші розрахунки залежності G від t , при яких параметрично задавалися величини t^* — податок за освіту, та $F(w_i)$ — частка громадян, котрим освіта недоступна, — дали змогу зменшити діапазон можливих варіантів рішень для уряду щодо встановлення єдиної ставки на прибуток. Як свідчать розрахунки, вона знаходитьться у межах 12–13%. Якщо встановити єдину маргінальну ставку оподаткування 13%, то величина неоподатковуваного мінімуму повинна відповідно до (29) дорівнювати 40–50 грн. за місяць

$$\bar{t}_i = \frac{\int_{x_i}^{x_{i+1}} T(x) dx}{\int_{x_i}^{x_{i+1}} x dx} \quad (31)$$

Шляхом нескладних перетворень, використовуючи (21), (22) і (23), можна довести, що середня ставка оподаткування (податковий тиск) дорівнює:

$$\bar{t}_i = t_i - \frac{G_i}{(x_{i+1} + x_i)/2} = t_i - \frac{t_i(x_i - \beta_i/t_i)}{(x_{i+1} + x_i)/2}. \quad (32)$$

У таблиці наведено середні ставки оподаткування при діючій системі нарахування прибуткового податку з громадян та при єдиній маргінальній ставці оподаткування для двох випадків: а) $t = 12\%$; $G/t = 25$ грн.; б) $t = 13\%$; $G/t = 45$ грн.

Як випливає з таблиці, для всіх платників прибуткового податку перехід до єдиної маргінальної ставки означає зменшення податкового тиску. Проте вибір конкретної ставки оподаткування залежить від доходу платника податків. Так, для найменш забезпечених, тобто для двох категорій населення, щомісячний прибуток яких не перевищує 170 грн., найліпшою є 13-відсоткова ставка опо-

даткування, якщо неоподатковуваний мінімум більший, ніж 40 грн. Коли ж прибуток громадянина перевищує 170 грн., то він надасть перевагу 12-процентній ставці оподаткування. Податкова реформа в Росії, згідно з якою там перейшли на єдину 13-процентну ставку оподаткування при нульовому неоподатковуваному мінімумі, спричинилася до посилення податкового тиску на найменш забезпечених.

Перехід до нової системи нарахування прибуткового податку можливий лише за умови збільшення частки громадян, які вказуватимуть свої справжні доходи. З іншого боку, це питання пов'язане зі зборами на обов'язкове соціальне страхування, які нині сплачуються підприємствами у незначних обсягах. Воно стосується також пенсійної реформи, яка має сприяти зростанню зацікавленості громадян у декларуванні справжніх доходів.

Література.

1. Азаров М., Кольга В., Онищенко В. Все про податки. — К.: Експерт Про, 2000. — С. 40.
2. Илларионов А. Уровень государственной нагрузки на экономику и темпы ее развития // Вопросы экономики. — 2000. — № 1. — С. 4—20.
3. Лощінін М. Економетрія середнього класу // Економіст. — 1999. — № 12. — С. 62—75.
4. Скрипник А., Варваренко Г. До питання взаємозв'язку динаміки рівня цін, валютного курсу та обсягу грошової маси // Вісник НБУ. — 2000. — № 11. — С. 7—10.
5. Скрипник А. Який він, оптимальний рівень оподаткування? // Вісник НБУ. — 1999. — № 6. — С. 10—12.
6. Турчинів О.В. Особливості сучасного етапу економічного розвитку України // Вчені записки. Київський національний економічний університет. — 1999. — Випуск 2. — С. 64—70.
7. Ширяев А. Основы стохастической финансовой математики. — М.: Фазис, 1998. — С. 8—10.
8. Энтони Б. Аткинсон, Джозеф Э. Стиглиц. Лекции по экономической теории государственного сектора. — М.: Аспект Пресс, 1995. — 832 с.
9. Maddison A. Dynamic forces in capitalist development. Oxford, New York. Oxford University Press. 1991. — P. 65—66.
10. Vazquez I.M., Mchab P.M. The tax reform experiment in transition Countries. National Tax Journal. V LIII, № 2. 2000, pp. 273—299.
11. Vito Tanzi Tax Policy for emerging markets: developing Countries. National Tax Journal. V LIII, № 2. 2000, pp. 299—323.

Андрій Скрипник,

доцент кафедри математики та математичних методів в економіці Академії державної податкової служби України.
Кандидат фізико-математичних наук.

Порівняльні характеристики діючої системи оподаткування та запропоновані системи із єдиною маргінальною ставкою				
Процентна ставка (t , %)	Діапазон доходів до оподаткування ($x_i - x_{i+1}$, грн.)	Податковий тиск ($\bar{t}_i$, %)	Неоподатковуваний мінімум ($\bar{t}_i(a)$; $t = 12\%$; $G/t = 25$ грн.)	Неоподатковуваний мінімум ($\bar{t}_i(b)$; $t = 13\%$; $G/t = 45$ грн.)
10	17–85	6.7	6.5	3.8
15	86–170	10.2	9.7	8.3
20	171–1020	17.5	11.5	12.0
30	1021–1700	21.4	11.8	12.6
40*	≥ 1701	27.8	12	13.0

* Вважається, що більша частина доходів останньої категорії платників переважно обчислюється сумою в межах 1701–3000 грн.

Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо?

Автори аналізують найпоширеніші в економічній літературі визначення кредитоспроможності позичальника. Пропонують власне формулювання, яке, на їхню думку, сприятиме точнішій оцінці кредитоспроможності зазначених суб'єктів економічних відносин.

У процесі надання кредитів перед будь-яким банком постає необхідність оцінки кредитоспроможності позичальників. Її достовірність істотно впливає як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку загалом. Точність оцінки важлива й для позичальника, адже від неї залежить рішення про надання кредиту та про можливий його обсяг.

Наслідком систематичних помилок в оцінці кредитоспроможності позичальників може бути погіршення якості кредитного портфеля, через що банк змушений збільшувати витрати на додаткове резервування. У країному випадку це призводить до погіршення фінансового стану банку, у гіршому — до його банкрутства.

Щоб уникнути такої невтішної перспективи, слід розробити і застосовувати єдину науково обґрунтовану методику оцінки кредитоспроможності позичальників. Однак про яку єдину науково обґрунтовану методику (чи навіть — про підхід) можна говорити, якщо немає єдиного науково обґрунтованого визначення самого поняття кредитоспроможності?

Його визначені в економічній літературі чимало. Проаналізуємо деякі з них. (Відразу зауважимо: порядок нумерації визначень умовний; застосовуємо його лише для зручності посилань).

1). “Під кредитоспроможністю позичальника розуміють його спроможність повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов’язаннями” [1, с.287].

2). “Кредитоспроможність [creditworthiness] — система умов, що визначають спроможність підприємства залучати позиковий капітал і повернати його в повному обсязі у передбачені терміни” [2, с.161].

3). “Кредитоспроможність позичальника — це його спроможність повністю і своєчасно розрахуватися за своїми бор-

говими зобов’язаннями” [3, с.183].

4). “Кредитоспроможність (creditworthiness) — спроможність компанії або приватної особи залучати позиковий капітал і в майбутньому належним чином обслуговувати свій борг” [4, с.533].

5). “1. Наявність передумов для отримання кредиту, що підтверджують спроможність повернути його. 2. Спроможність повернути кредит” [5, с.109].

6). “Кредитоспроможність — це здатність позичальника в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов’язаннями” [6].

Розглянемо основні відмінності наведених вище визначень. Так, у першому, третьому і четвертому з них кредитоспроможність пояснюється як “спроможність”, у другому — як “система умов”, у п’ятому — як “наявність передумов”, а в шостому — як “здатність”. Очевидно, етимологія терміна “кредитоспроможність” усе ж не випадкова і варто говорити про кредитоспроможність як про “спроможність”.

У першому, третьому і шостому визначеннях ідеється про “позичальника”, у другому — про “підприємство”, у четвертому — про “компанію” та “приватну особу”, у п’ятому суб’єкт не згадується взагалі. Звичайно, у визначенні поняття кредитоспроможності суб’єкт неодмінно має бути вказаний і, швидше за все, ним повинен бути “позичальник”, адже у його ролі можуть бути і фізичні, і юридичні особи.

У першому, третьому і шостому визначеннях мовиться про спроможність “розрахуватися за своїми борговими зобов’язаннями”, у другому — про здатність “залучати” і “повертати” капітал, у четвертому — про спроможність “залучати позиковий капітал” і “обслуговувати свій борг”, у п’ятому — про передумови “отримання” кредиту та здатність “повернути” його. Говорити про кредитоспроможність як про здатність “залучати” капітал або як про передумови для “от-

римання” кредиту не зовсім коректно, адже кредитоспроможність оцінюється з точки зору банку, якого передусім цікавить не спроможність позичальника “залучати” кошти, а його здатність розраховуватися за своїми зобов’язаннями. Недостатньо точно відображає суть явища і положення про спроможність повернати “капітал” чи “кредит” — позичальник має бути здатним не лише повернути “капітал” або “кредит”, а й заплатити за користування ним. На нашу думку, сутності поняття кредитоспроможності найбільшою мірою відповідає формулювання про спроможність позичальника “розрахуватися за своїми борговими зобов’язаннями”, адже вони передбачають і повернення кредиту, і виплату відсотків, і інші зобов’язання позичальника.

У першому визначенні йдеться про спроможність позичальника розрахуватися за своїми борговими зобов’язаннями “повністю і в строк”, у другому — “в повному обсязі у передбачені терміни”, у третьому — “повністю і своєчасно”, у четвертому — “належним чином”, у п’ятому такого уточнення немає, у шостому — “в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін”. Найточніше, на нашу думку, останнє формулювання, оскільки у ньому мовиться не про абстрактну “своєчасність”, а про “визначений кредитною угодою” строк.

Порівнявши різноманітні визначення, перевагу надамо шостому (за нашим переліком) формулюванню, яке міститься в Положенні Національного банку України “Про кредитування”: “**Кредитоспроможність — це здатність позичальника в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов’язаннями**”. Вочевидь, це визначення найточніше відображає сутність проаналізованого вище поняття. Проте, зауважимо, що і воно не є вичерпним. Чому?

Потоки грошових коштів позичальника, які можуть розцінюватися банком як джерело погашення кредитної заборгованості

Потоки грошових коштів позичальника

Розглянемо ще один аспект проблеми.

Як відомо, свої зобов'язання підприємство може погашати різними видами активів — грошовими коштами, готовою продукцією, товарами тощо. Здатність підприємства виконувати зобов'язання характеризується його платоспроможністю.

Виникає запитання: чим **кредитоспроможність** підприємства відрізняється від його **платоспроможності**? І чи потрібно застосовувати термін “кредитоспроможність”, якщо існує поняття платоспроможності?

Звичайно, потрібно. Між кредито- і платоспроможністю є істотна відмінність. Кредитні зобов'язання позичальника перед банком, на відміну від інших, мають погашатися **виключно грошовими коштами**. Тож для банку, який надає кредит, важливо, щоб позичальник був не лише **плато-**, а й **кредитоспроможним**.

Це обумовлює необхідність використання в процесі оцінки кредитоспроможності позичальників поняття **“потік грошових коштів”**. Зауважимо на відмінності цього терміна від поняття **“грошовий потік”**. Потік грошових коштів слід розуміти як рух **виключно грошових коштів**, тоді як **грошовий потік** трактується як рух і грошових коштів, і їх еквівалентів. Зокрема, в Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (МСБО) визначення грошових потоків подається так: “надходження та вибуття грошових коштів і їх еквівалентів” [7, с.106]. Щодо останніх у МСБО зазначається: “Грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання” [7, с.105]. “Еквіваленти грошових коштів — це короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості” [7, с.106].

Слід також розрізняти поняття **“потік грошових коштів”** та термін **“умовно-грошовий потік”**, запропонований авторами в попередніх публікаціях [8–10].

Зважаючи на викладені вище аргу-

менти, пропонуємо уドосконалити визначення кредитоспроможності, що міститься в Положенні НБУ “Про кредитування”, і попередньо сформулювати його так: **кредитоспроможність — це спроможність позичальника в повному обсязі й у визначеній кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами**.

Постає ще одне запитання: чи всі потоки грошових коштів підприємства можуть розцінюватися банком як потенційне джерело погашення кредитної заборгованості? Очевидно, у такому значенні доцільно розглядати ті потоки грошових коштів, які у майбутньому будуть мати **регулярний**, а не **випадковий** характер. Мовою бухгалтерського обліку про це можна сказати так: потенційним джерелом погашення кредитної заборгованості доцільно розглядати потоки грошових коштів, які виникають в результаті **звичайної діяльності**, а не потоки грошових коштів, що утворюються внаслідок **надзвичайних подій** (див. схему).

Нагадаємо, що згідно з положенням (стандартом) бухгалтерського обліку З “Звіт про фінансові результати” (надалі — ПБО 3) звичайна діяльність — це “будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають унаслідок її проведення”. За цим же положенням, основна діяльність — це “операції, пов’язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу”. “Надзвичайна подія”, за визначенням ПБО 3, “подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді”.

Врахувавши викладене вище, попередньо сформулюємо визначення кредитоспроможності так: **кредитоспроможність — це спроможність позичальника в повному обсязі й у визначеній кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності**.

Здавалося б, таке визначення — вичерпне і його можна було б застосовувати на практиці. Однак є ще один важливий фактор, не врахувавши якого можна одержати парадоксальний результат.

Припустимо, виникла така ситуація. Позичальник “Х” хоче отримати кредит обсягом 1 гривня. Після ретельного

аналізу його діяльності банк робить висновок, що цей позичальник спроможний генерувати в ході звичайної діяльності потоки грошових коштів, необхідні для погашення кредитної заборгованості. Інакше кажучи, позичальника “Х” визнано кредитоспроможним.

А тепер уявімо іншу ситуацію: той же позичальник хоче отримати кредит обсягом 1 мільйон гривень. Після ретельного аналізу його діяльності банк робить висновок, що позичальник “Х” не спроможний генерувати в ході звичайної діяльності потоки грошових коштів, необхідні для погашення кредитної заборгованості. Тобто позичальника “Х” визнано некредитоспроможним.

Чому той же банк дає щодо кредитоспроможності одного й того ж позичальника діаметрально протилежні характеристики? Причиною тому — зміна однієї з умов кредитування. У даному випадку — обсягу кредиту. Зазначимо, що такою причиною може бути зміна і будь-якої іншої передумови — величини відсотків за позичкою, періоду кредитування, способу погашення позички тощо.

Як бачимо, характеризувати кредитоспроможність позичальника безвідносно до **конкретних умов кредитування** некоректно.

Висновок щодо кредитоспроможності позичальника, який фіксується в тих чи інших документах, необхідно має містити посилання на конкретні умови кредитування, у контексті яких здійснювалася оцінка кредитоспроможності.

Отже, враховуючи всі викладені у статті аргументи, визначення кредитоспроможності остаточно можна сформулювати так: **кредитоспроможність — це спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначеній кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності**.

Таке визначення, на наш погляд, повною мірою відображає сутність поняття кредитоспроможності. Його застосування має не лише важливе теоретичне, а й практичне значення, оскільки визначає спрямованість і зміст процесу оцінки кредитоспроможності позичальника, а отже, і його результати.

Література.

- Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / Под общей редакцией

ей проф., д.э.н. А.П.Градова и проф., д.э.н. Б.И.Кузина. — Санкт-Петербург: Специальная литература, 1996. — 510 с.

2. Словарь-справочник финансового менеджера. — К.: "Ника-Центр", 1998. — 480 с. (Серия "Библиотека финансового менеджера"; Вып. I).

3. Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. — К.:Т-во "Знання", КОО, 2000. — 215 с. (Вища освіта ХХІ століття).

4. Техника финансового анализа / Пер. с англ. Под ред. Л.П.Белых. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. — 663 с.

5. Словник-посібник економічних термінів: Рос.-укр.-англ. / О.М.Дрозд, В.В.Дубічинський, А.С.Д'яков та ін.; За ред. Т.Р.Кияка. — К.: Вид. Дім "KM Academic".

mia", 1997. — 264 с. — Бібліогр.: С. 9—12.

6. Положення Національного банку України "Про кредитування", затверджене постановою Правління НБУ № 246 від 28.09.1995 р.

7. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Перекл. з англ. за ред. С.Ф. Голова. — К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. — 736 с.

8. Галасюк В.В. О необходимости использования понятия "условный денежный поток" // Финансовые риски. — 2000. — № 1. — С. 125—128.

9. Галасюк В.В., Галасюк В.В. Понятия денежных потоков и условных денежных потоков в контексте финансовой концепции капитала МСБУ // Финансовая консуль-

тация. — 2000. — № 31—32. — С. 17—19.

10. Галасюк В.В., Галасюк В.В. Понятия денежных потоков и условных денежных потоков в контексте финансовой концепции капитала МСБУ // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. — 2000. — № 18. — С. 4—5.

Валерій Галасюк,

академік АЕН України, генеральний директор аудиторської фірми "Каупервуд" (м. Дніпропетровськ), голова ревізійної комісії Українського товариства оцінювачів.

Віктор Галасюк,

консультант інформаційно-консалтингової фірми "Інкон-центр" (консалтингова група "Каупервуд", м. Дніпропетровськ).

Спеціально для "Вісника НБУ"

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у березні 2001 р.

Розміри діючих облікової та ломбардної ставок Національного банку України в 2000—2001 pp.

Відсотки річних

Дата введення у дію	Розмір діючої облікової ставки	Розмір діючої ломбардної ставки
24.05.1999 р.	45	50
01.02.2000 р.	35	40
24.03.2000 р.	32	37
10.04.2000 р.	29	34
15.08.2000 р.	27	30
10.03.2001 р.	25	
07.04.2001 р.	21	

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті у березні 2001 р.*

Відсотки річних

Показники	Березень 2001 р.
На міжбанківському ринку:	
за кредитами, наданими іншим банкам	5.9
за кредитами, отриманими від інших банків	5.9
за депозитами, розміщеними в інших банках	4.4
за депозитами, залученими від інших банків	4.3
На небанківському ринку:	
за кредитами	33.6
за депозитами	8.3

*За щоденною звітністю банків.

Темпи зростання грошової маси у січні — березні 2001 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2001 р.	01.02.2001 р.	01.03.2001 р.	01.04.2001 р.
Готівка. Гроші поза банками				
Грошова маса (M0), % до початку року	100.0	92.6	95.3	99.5
M0 + кошти до запитання та на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті				
Грошова маса (M1), % до початку року	100.0	94.0	96.3	102.1
M1 + строкові депозити та інші кошти в національній та іноземній валютах				
Грошова маса (M2), % до початку року	100.0	96.2	98.6	103.2
M2 + цінні папери				
Грошова маса (M3), % до початку року	100.0	96.0	98.6	102.9

Примітка. Норма формування комерційними банками обов'язкових резервів, яку, починаючи з 16 січня 2001 р., диференційовано залежно від видів залучених коштів (див. "Вісник НБУ", № 3, 2001 р.) у березні 2001 р. не змінювалася.

Операції з рефінансування Національним банком України комерційних банків у березні 2001 р. не проводилися.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Розрахунок фінансового результату валютних операцій комерційного банку

Міжнародні принципи бухгалтерського обліку увійшли в практику АППБ "Авал". У статті детально викладено основні напрями впровадження у комерційному банку обліку реалізованого фінансового результату валютних операцій, який здійснюється саме на засадах міжнародних стандартів.

Три роки працюючи за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, банківська система України вдосконалює його організацію. АППБ "Авал" теж пройшов тернистий шлях формування нової облікової політики. Оскільки довелося одночасно переходити на новий план рахунків і нові форми звітності, фахівці не мали змоги до початку реформи бухгалтерського обліку визначитися з методикою організації розрахунків реалізованого фінансового результату від операцій з іноземною валютою.

Методичну базу для розробки цього блоку розрахунків становлять:

- ◆ Міжнародний стандарт (IAS)30 "Розкриття інформації у фінансових звітах банків та подібних фінансових установ";

- ◆ Міжнародний стандарт (IAS)32 "Фінансові інструменти: розкриття та подання";

- ◆ "Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах" у редакції постанови Правління Національного банку України від 7 грудня 2000 року № 471;

- ◆ внутрішні стандарти автоматизованої обробки банківської інформації, що склалися за останні п'ять років співпраці з розробником основного обсягу використовуваного в банку програмного забезпечення — малого впроваджувального підприємства "ІБІС".

ПОНЯТТЯ ВІДКРИТОЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЗИЦІЇ

Це поняття безпосередньо пов'язане з ціновим (валютним) ризиком. Тобто відкрита валютна позиція у банку може спричинити як додаткові доходи, так і витрати. Валютна позиція банку розглядається нами в розрізі таких операцій:

- операції дилінгу;

- біржові операції клієнтів;
- неторгові операції;
- інші операції (у тому числі одержані нараховані доходи і виплачені нараховані витрати).

Для кожного виду операцій ведеться своя валютна позиція, яка може бути довгою або короткою, незалежно від того, довгою чи короткою є вона в цілому, за всіма операціями банку.

Коротка — це відкрита валютна позиція у відповідній валюті, за якої пасиви і позабалансові зобов'язання перевищують активи та позабалансові вимоги.

Довга — це відкрита валютна позиція у відповідній валюті, за якої активи і позабалансові вимоги перевищують пасиви та позабалансові зобов'язання.

Отже, якщо валютна позиція відкрита, нам необхідно оцінити її вартість, тобто вартість придбання одиниці іноземної валюти.

ОЦІНКА "ЗАПАСІВ"

Termін "запаси" є умовним. Він дає змогу глибше зрозуміти необхідність описаних нижче розрахунків.

Собівартість "запасів" визначається за одним із трьох методів (відповідно до облікової політики банку):

- 1) FIFO;
- 2) метод визначення середньозваженої вартості;
- 3) LIFO.

Ми вибрали метод, який передбачає визначення середньозваженої вартості придбаної одиниці валюти (далі — середньозважений курс купівлі). Середньозважений комерційний курс валюти — це величина середньої вартості придбання одиниці певної валюти.

Угоди щодо придбання іноземної валюти за операціями дилінгу і неторговими операціями виконуються за курсами, встановленими банком окремо для кожного виду операцій або для кож-

Іван Волощук
Головний бухгалтер АПБ "Авал"

ної угоди. Середньозважений комерційний курс валюти за цими видами операцій розраховується за курсами, обумовленими в угоді або встановленими для обмінних операцій.

Залежно від глибини деталізації управлінського обліку в банку валютні кошти за одним видом операцій на валютну позицію за іншим їх видом можуть передаватися як за курсом НБУ, так і за курсом, установленим банком для внутрішнього перерозподілу валютої позиції. Тому, розраховуючи середньозважений комерційний курс валюти, необхідно враховувати операції між підрозділами одного банку.

Середньозважений комерційний курс валюти розраховується за кожним видом операцій для кожної валюти щодня. Регламент розрахунку та періодичність визначають з огляду на облікову політику банку. Він може бути щоденним, щодекадним, щомісячним. Тому програмне забезпечення має враховувати різні його варіанти та індивідуальні схеми розрахунку різних банків. Ми використовуємо щоденний регламент.

РЕАЛІЗОВАНИЙ ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ЯК ЧИСТА ВАРТІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ

Realізований фінансовий результат слід розглядати як суму фактично отриманих доходів (або фактичних витрат) за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти. Якщо раніше придбана валюта розглядається нами як актив (запаси), то realізований фінансовий результат становитиме різницю між вартістю реалізації та вартістю придбання такої ж суми іноземної валюти.

Середньозважений курс і realізований фінансовий результат розраховуються у розрізі тих же видів операцій, що й валютна позиція.

Для зручності опису алгоритму розрахунку реалізованого фінансового результату за операціями з іноземною валютою розглянемо його, виходячи з того, що валютна позиція — довга. Виникнення короткої валютної позиції розглядатимемо як тимчасове й умовне залучення коштів клієнтів (купівля у них валюти) за курсом НБУ.

Маючи дані щодо витратної частини операції, банк самостійно визначає періодичність розрахунків дохідної частини та розріз необхідної інформації. Як уже зазначалося, розрахунки здійснюються щодня, щодекади, щомісяця. Реалізований фінансовий результат можна визначати за кожною операцією з реалізації іноземної валюти, або за певний період (день, декаду, місяць). Наш банк дотримується такого порядку:

— розрахунок реалізованого фінансового результату здійснюється щодня;

— розрахунок проводиться за кожною операцією з реалізації іноземної валюти.

Чому, власне, за кожною операцією? А тому, що така деталізація дає змогу (звичайно, за умови використання деякої додаткової інформації) аналізувати ефективність операцій і з контрагентами банку, і з дилерами, і за підрозділами банку, а також узагальнювати результати за будь-який період.

Передача валютних коштів усередині валютної позиції розглядається як продаж валюти одним підрозділом іншому. Він може здійснюватися також за комерційним курсом.

Реалізовані фінансові результати за кожною угодою на продаж за кожним видом операцій підраховуються і фіксуються в "Журналі обліку реалізованого фінансового результату від торгових операцій з валютою", (надалі — Журнал), який ведеться за видами операцій. До кожного запису в ньому формується "Відомість розрахунку реалізованого фінансового результату по валютних операціях в розрізі угод на дату". Результати розрахунку реалізованого фінансового результату від торгових операцій з валютою щодня відображаються у балансі банку. Аналітичний облік і бухгалтерську модель розроблено на основі описаних вище позицій з урахуванням можливостей існуючого в операційному дні банку "ІКАОД" механізму обробки особових рахунків за їх типами, які використовуються при обліку реалізованого фінансового результату.

Ми розробили власну організаційно-технологічну схему виконання цього блоку робіт. Перед закриттям ОДБ виконуються такі дії:

а) із суми нарахованих доходів і витрат виокремлюється сума фактично от-

риманих доходів і фактично сплачених витрат у кожній валюті. (Мовиться про доходи й витрати, які нараховуються за різними видами банківських операцій, — наприклад, доходи від кредитних операцій, витрати за депозитами фізичних осіб тощо);

б) виконуються проводки з відображенням фактично отриманих доходів і витрат на відповідних рахунках валютної позиції;

в) формується довідка до розрахунку фактично отриманого доходу і витрат у валютах;

г) розраховується і заноситься до Журналу середньозважений комерційний курс за кожною валютою на кінець дня;

г) розраховується і заноситься до Журналу реалізованій фінансовий результат від торгових операцій за кожною валютою;

д) автоматично формуються проводки з відображенням на рахунку 6204 реалізованого фінансового результату за валютними операціями;

е) формується "Відомість розрахунку реалізованого фінансового результату по торгових операціях з валютою" за поточний день;

е) формується і вдається "Відомість розрахунку реалізованого фінансового результату по валютних операціях у розрізі угод" за поточний день;

ж) формується протокол роботи програми.

Таку схему роботи можна запроваджувати, якщо всі етапи обробки валютних операцій автоматизовано і вдається організувати накопичення необхідної інформації.

Часто виникає потреба ввести (чи скоригувати) додаткову інформацію щодо валютної операції в оплачені валютні документи, у тому числі й минулим числом, тобто не в той день, коли угода виконана, а в наступний. Це спричиняє перерахування даних у Журналі за будь-який період. Відтак виникає необхідність перерахування середньозважених комерційних курсів і фінансових результатів від торгових операцій з валютою за ті дні, на які впливає введена (модифікована) додаткова інформація, задана минулим числом, із занесенням цих даних (коригуванням) у Журнал. Таке трапляється, наприклад, через затримки з передачею документів із територіально віддалених підрозділів банку.

З огляду на імовірні затримки з передачею документів із віддалених робочих місць, потрібно передбачити можливість уведення додаткової інформації у валютні документи минулим числом, тобто не того дня, коли угоду виконали, а наступного.

Розрахунки повинні бути детально задокументовані, у сформованих звітах слід відобразити всі коригування в додатковій інформації оплачених валютних документів, виконаних минулим числом, що призвело до зміни середньозваженого комерційного курсу і реалізованого фінансового результату за розрахунковий період.

Інформацію слід накопичувати у таких обсягах і розрізах, щоб її можна було використовувати для складання як фінансової, так і управлінської звітності, зокрема, для автоматичного формування файлу звітності №39 "Дані про курс та обсяги операцій з іноземною валютою" чи будь-якої іншої звітності, що, можливо, з'явиться завтра.

Крім розрахунку фінансового результату, в програмному забезпеченні передбачено блок регламентних робіт, який забезпечує відповідність стану технічних рахунків 3800 та 3801 нормативним вимогам Національного банку України. Завдяки комплексному підходу до розробки програмного забезпечення досягається повна автоматизація розрахунків і бухгалтерського обліку проведених операцій.

Підсистема обліку реалізованого фінансового результату після дослідної експлуатації в центральному офісі АПБ "АВАЛЬ" запроваджена в усіх структурних підрозділах банку.

КОРОТКО ПРО ПЕРСПЕКТИВУ

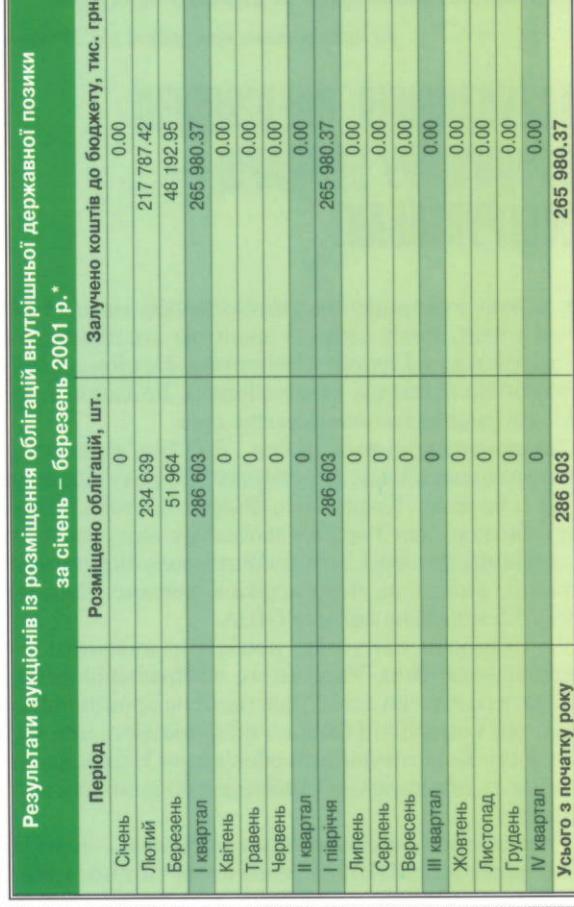
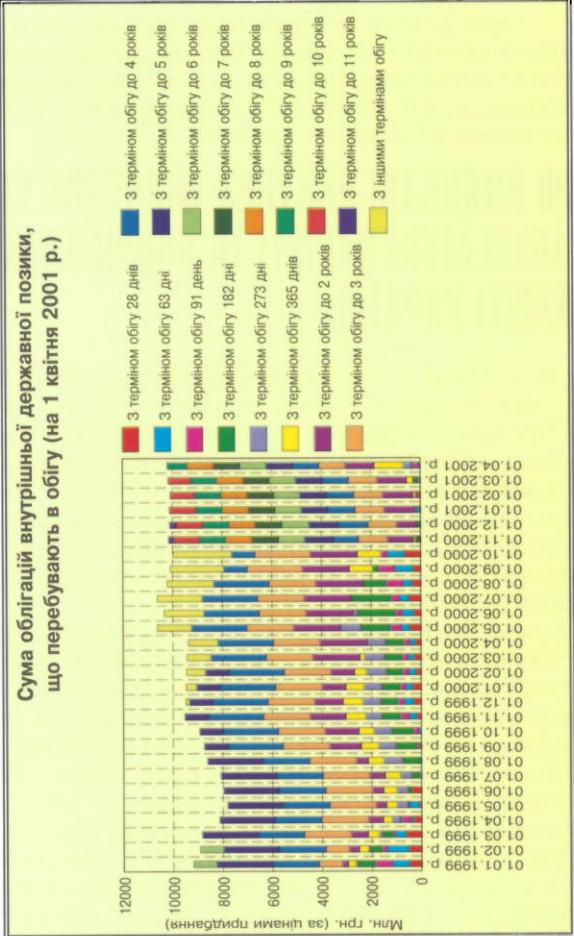
Комплексне впровадження підсистем "Валютна біржа" (облік і виконання заявок клієнтів на купівлю-продаж валюти) та "Валютний дилінг" (облік і ведення угод "спот" і "форвард") даст змогу завершити автоматизацію обліку практично всіх валютних операцій банку. Оскільки інформація про курси угод передаватиметься до ОДБ із перелічених вище систем автоматично, відпадає необхідність у додатковому введенні даних про угоду в оплачені валютні документи. Таким чином, весь процес обліку і розрахунку реалізованого фінансового результату за операціями з валютою та формування звітності буде повністю автоматизовано.

Розробка цього функціонального блоку — яскрава ілюстрація застосування практично всіх міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Вони стали невід'ємно складовою практичної діяльності нашого банку. Запровадження нових інформаційних технологій дало змогу на основі зведеній аналітичної бази даних застосувати принципово нові підходи до організації та проведення розрахунків, необхідних для аналізу результатів діяльності банку і прийняття управлінських рішень.

Ринок державних цінних паперів України у березні 2001 р.

ФОНДОВИЙ РИНOK

Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція					Результати аукціону	
		Виставлено облігацій, шт.	Номінал облігаций, грн.	Проголошена ставка дохідності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	
10	07.03.2001 р.	0	1000	—	11.07.2001 р.	18827	17778.25	16.97
11	07.03.2001 р.	0	1000	—	10.10.2001 р.	11175	10081.50	18.00
12	07.03.2001 р.	0	1000	—	06.03.2002 р.	—	—	0.00
13	14.03.2001 р.	0	1000	—	18.07.2001 р.	6440	6079.51	16.95
14	14.03.2001 р.	0	1000	—	17.10.2001 р.	3992	3601.26	18.00
15	21.03.2001 р.	0	1000	—	25.07.2001 р.	1760	1661.49	16.95
16	21.03.2001 р.	0	1000	—	24.07.2001 р.	—	—	0.00
17	21.03.2001 р.	0	1000	—	18.09.2002 р.	—	—	0.00
18	28.03.2001 р.	0	1000	—	25.07.2001 р.	3570	3380.08	17.00
19	28.03.2001 р.	0	1000	—	24.10.2001 р.	6200	5610.88	18.00
Разом		X	X	X	X	51964	48192.95	X

Хроніка /

У прес-релізах, підготовлених прес-службою НБУ у другій половині березня 2001 р., повідомляється про визнання Правлінням НБУ Інструкції “Про порядок відкриття та функціонування кодованих рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та національній валюті України” такою, що втратила чинність, про зміни в грошовому обігу Англії, аргументується необґрунтованість звинувачень органами прокуратури колишнього першого заступника Голови Правління НБУ В.О.Бондаря.

ПРО КОДОВАНІ РАХУНКИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ УКРАЇНИ

Згідно з Указом Президента України від 3 лютого 2001 року “Про визнання таким, що втратив чинність, Указу Президента України від 21 липня 1998 року” та відповідно до Закону “Про Національний банк України” Правління НБУ постановило визнати такою, що втратила чинність, Інструкцію “Про порядок відкриття та функціонування кодованих рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та національній валюті України”, затверджену постановою Правління НБУ від 09.11.1998 р.

Комерційні банки за кодованими рахунками фізичних осіб (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та національній валюті України, відкритими до моменту скасування інструкції, можуть проводити за розпорядженням власників кодованих рахунків у процесі їх закриття операції з виплати готівкою та/або перерахування коштів на їх власні поточні чи вкладні (депозитні) рахунки, відкриті відповідно до вимог чинного законодавства в цьому ж або іншому банку України.

Відсотки за залишками, які знаходяться на цих рахунках, у обсязі, передбаченому угодою між фізичними особами та банками, в яких відкриті кодовані рахунки, за розпорядженням власників виплачуються з кас банків готівкою або перераховуються на їхні поточні чи депозитні рахунки.

За матеріалами прес-релізу від 28 березня 2001 р.

ЗВИNUВАЧЕННЯ, ПРЕД'ЯВЛЕНІ ВОЛОДИМИРУ БОНДАРЮ, – НЕОБГРУНТОВАНІ

Узв’язку з підвищеною увагою засобів масової інформації до подій, пов’язаних із арештом колишнього першого заступника Голови Правління Національного банку України Володимира Олексійовича Бондаря, прес-служба НБУ уповноважена повідомити таке.

За повідомленнями преси, В.О.Бондарю пред’явлено обвинувачення в тому, що у грудні 1997 року він від імені НБУ уклав із банком “Креді Свісс Фьюрст Бостон (Кіпр) Лімітед” явно збиткову для України депозитну угоду про розміщення 75 мільйонів доларів США із коштів золотовалютного резерву України, внаслідок чого державі завдано збитків на суму понад 5.5 мільйона доларів США.

Розглядаючи цю угоду, необхідно виходити з того, що Національний банк України як центральний банк держави діє (що передбачено законодавством) на принципово інших засадах, ніж комерційні банки, і прибутковість не є метою його діяльності. Конституційним обов’язком Національного банку України є забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

Управління золотовалютними резервами — одне із виключних повноважень НБУ, передбачених чинним нині Законом

“Про Національний банк України”. На час укладення депозитної угоди з банком-нерезидентом “Креді Свісс Фьюрст Бостон (Кіпр) Лімітед” проведення таких операцій передбачалося статтею 8 Закону України “Про банки і банківську діяльність” (у редакції 1991 року) та статутом НБУ, затвердженим постановою Президії Верховної Ради України від 7 жовтня 1991 року. Так, частиною четвертою статті 8 Закону України “Про банки і банківську діяльність” було встановлено, що Національний банк, згідно із законодавством України, накопичує золотовалютні резерви, які зараховуються на баланс НБУ, здійснює операції з їх розміщення (в тому числі в іноземних банках) самостійно або через банки, уповноважені ним на виконання зовнішньоекономічних операцій.

Отже, розміщення Національним банком золотовалютних резервів України в іноземних банках повністю узгоджується із чинним законодавством і цілком відповідає його функціям резервного банку, який здійснює управління золотовалютними резервами та дорогоцінними металами.

Варто наголосити, що, укладаючи зазначену вище депозитну угоду, Національний банк України, керуючись державними інтересами, вирішував водночас кілька важливих завдань. Серед них:

- ◆ розміщення частини золотовалютних резервів;
- ◆ погашення ажіотажного попиту на іноземну валюту (який виник через різкий відплів коштів нерезидентів, вкладених у державні цінні папери України — облігації внутрішньої державної позики) за умови майже цілковитої відсутності її пропозицій;
- ◆ стабілізація ситуації на грошово-кредитному ринку, яка різко погіршилася наприкінці 1997 року внаслідок фінансово-економічної кризи в азіатському регіоні;
- ◆ зупинення подальшого падіння курсу гривні за умови збереження золотовалютних резервів.

Слід також підкреслити, що в час, коли укладалася угода, перед урядом і Національним банком України стояло нелегке завдання відвернути бажання іноземних інвесторів — власників державних цінних паперів України — піти з фондового ринку України, а також продемонструвати, що ситуація перебуває під контролем і підстав для виникнення глибокої фінансової кризи в державі немає.

Розміщення валютних резервів НБУ на депозитному рахунку в “Креді Свісс Фьюрст Бостон (Кіпр) Лімітед” (із метою засікання іноземних інвесторів вкладати кошти в державні цінні папери) якраз і було одним зі стабілізаційних заходів.

Із 17 грудня 1997 року по 7 вересня 1998 року (період дії угоди) “Креді Свісс Фьюрст Бостон (Кіпр) Лімітед” постійно працював на фондовому ринку державних цінних паперів, придбавши їх на суму 293 млн. гривень (еквівалент 148 млн. доларів США); у тому числі на первинному ринку — на суму 151.4 млн. грн., на вторинному — 141.6 млн. грн., що підтверджується даними депозитарного обліку. Участь зазначеного банку у роботі фондового ринку дала змогу істотно знизити дефіцит державного бюджету і забезпечити фінансування найнеобхідніших видатків уряду, зокрема — у соціальній сфері.

Умовами укладеної депозитної угоди між Національним банком України та “Креді Свісс Фьюрст Бостон (Кіпр) Лімітед” від 16 грудня 1997 року передбачалося розміщення Національним банком 75 млн. доларів США терміном із 17.12.1997 р. по 19.10.1998 р. під 6% річних. Угода також передбачала право

“Креді Свісс Фьюрст Бостон (Кіпр) Лімітед” повернути суму депозиту і нарахованих за ним відсотків як у доларах США, так і у вигляді облігацій внутрішньої державної позики України номінальною вартістю 180 млн. грн. з терміном погашення не пізніше 19 жовтня 1998 року. Це означало, що на момент укладення угоди за 180 млн. гривень можна було купити 94 млн. доларів США.

Унаслідок припинення дії зазначененої угоди Національний банк України отримав фінансові активи (цінні папери) вартістю 180 млн. гривень, що за офіційним курсом НБУ на дату припинення угоди відповідало еквіваленту 80 млн. доларів США. Це означає, що до України повністю повернуто всю суму депозиту з доходом 5 млн. доларів США. Обмін доларових активів на гривневі та навпаки є звичайною операцією НБУ із золотовалютним резервом і постійно здійснюється на валютному ринку України.

Отже, твердження про те, що внаслідок укладення та реалізації зазначененої вище угоди державі завдано збитків на суму понад 5.5 млн. доларів США, є необґрунтованим.

За матеріалами прес-релізу від 30 березня 2001 р.

За матеріалами прес-релізу від 28 березня 2001 р.

Добірку підготовлено прес-службою Національного банку України.

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Монети України

Про введення в обіг ювілейних монет “10-річчя Національного банку України”

П родовжуючи серію “Відродження української державності”, Національний банк України 29 березня 2001 р. ввів у обіг ювілейні монети “10-річчя Національного банку України” номіналами 10 та 5 гривень, присвячені центральному банку країни — єдиному емісійному центру держави, який проводить послідовну монетарну політику, забезпечує ефективне функціонування банківської системи країни та стабільність національної грошової одиниці — гривні.

Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла. Діаметр монети — 38.61 мм, вага дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, якість виготовлення — пруф, тираж — 3 000 штук. Гурт монети — рифлений.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу. Діаметр монети — 35.0 мм, вага — 16.54 г, якість виготовлення — звичайна, тираж — 50 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На лицьовому боці (аверсі) обох монет між двома орнаментованими прорізами розміщено малій Державний герб України та написи в чотири рядки: на монеті зі срібла — УКРАЇНА / 2001 / 10/ ГРІВЕНЬ.

ГРИВЕНЬ, а також позначення металу та його проба — Ag 925, вага дорогоцінного металу в чистоті — 31.1; на монеті з нейзильберу — УКРАЇНА / 2001 / 5/ ГРИВЕНЬ. На аверсах обох монет розміщено логотип Монетного двору Національного банку України.

На зворотному боці (реверсі) обох монет зображені фасад головного корпусу банку (архітектори О.В.Кобелев, О.М.Вербицький), над яким розміщено логотип Національного банку України та круговий напис: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**; внизу в два рядки — 10 / РОКІВ.

Художники — Сергій Беляєв, Володимир Дем'яненко. Скульптори — Святослав Іваненко, Володимир Дем'яненко.

Ювілейні монети “10-річчя Національного банку України” номіналами 10 та 5 гривень є дійсними платіжними засобами України й обов’язкові до приймання за їх номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Гордість і слава України

За 10 років існування НБУ ним введено в обіг 117 пам'ятних і ювілейних монет 86 найменувань. Вони привернули до себе увагу і викликали захоплення не лише вітчизняних колекціонерів, шанувальників української історії, культури та мистецства, а й зарубіжних нумізматів. Зокрема, за підсумками міжнародного конкурсу "Монета року", срібну пам'ятну монету "Різдво Христове" в одній із номінацій визнано кращою монетою світу. Це вагомий успіх Банкнотно-монетного двору НБУ та його молодого колективу.

Банкнотно-монетний двір НБУ недаремно називають підприємством ХХІ століття. Він — гордість не лише Національного банку. Це слава й України. Банкноти і монети (передусім — колекційні), створені підприємствами центрального банку держави, розповідають світові про її історію, природні багатства, видатних людей.

Українські монети експонувалися на численних міжнародних нумізматичних виставках, зокрема у рамках таких авторитетних зібрань, як Базельська монетна конвенція (Швейцарія), Міжнародна конференція Асоціації нумізматів Америки (США) та багатьох інших.

Наприкінці минулого року Монетний двір НБУ набув статусу дійсного члена Конференції директорів монетних дворів. Це найавторитетніша у світі міжнародна організація виробників монетної продукції. Членство у ній рівнозначне міжнародному визнанню країни нумізматичною державою.

Створення власного банкнотно-монетного виробництва — турбота і заслуга керівництва держави та Національного банку України, трудових колективів проектних, будівельних організацій, Банкнотно-монетного двору, Фабрики банкнотного паперу (в м. Малині), які зуміли спорудити унікальний виробничий комплекс, обладнати його новітньою технікою, налагодити виробництво банкнот і монет.

Про одну з перемог українських виробників монет стало відомо у перші

Скульптор Роман Чайковський у майстерні.

дні нового тисячоліття: в Національний банк надійшла звітка про те, що срібну пам'ятну монету "Різдво Христове" (художник і скульптор — Роман Чайковський) за підсумками міжнародного конкурсу "Монета року", спонсорами якого є відомий журнал "World Coin News" та видавництво "Krause Publication", визнано кращою монетою світу, відкарбованою в 1999 році (у номінації "Найбільш надихаюча монета"). Урочисте вручення посвідчення лауреата відбудеться у серпні — напередодні святкування Україною десятої річниці державної незалежності.

Щиро вітаємо наших колег із великим успіхом!

"Вісник Національного банку України" неодноразово розвіюдав про унікальне технічне оснащення, новітні технології, які застосовуються на нашому монетному виробництві і які дають змогу творити з металу диво. Проте метал перетворюють на промовисті витвори мистецтва люди. Вважаємо, що Банкнотно-монетному двору на них пощастило: тут трудяться справжні майстри своєї справи. Серед них — талановиті художники і скульптори, які за короткий час зуміли створити українську школу монетного мистецтва. Надаємо слово одному з них — скульптору Роману Ярославовичу Чайковському.*

Уривки есе, пропоновані вашій увазі, скульптор написав під час роботи над першою монетою із серії "На межі тисячоліть", випуском якої Банкнотно-монетний двір НБУ завершив ХХ століття.

Монета як мистецький твір

Один із варіантів ескізу аверсу монети "На межі тисячоліть".

*Зображення скульптурних робіт Р.Чайковського вміщено на стор. 63.

Роман Чайковський

Скульптор Банкнотно-монетного двору
Національного банку України

Дві тисячі років тому люди, мабуть, навіть не здогадувалися, що події, свідками яких їм судилося бути, згодом поділять історію на дві часових епохи — до і після нашої ери.

І ось уже нам випало переступити у третє тисячоліття. Розуміємо, що нічо-

Символ. Бронза, кубинський мармур. 17 × 6 см.

Побратими. Бронза. 35 × 35 см.

Скіфія. Бронза. 60 × 28 см.

Дід та внучка. Бронза. 61 × 26 см.

го особливого, власне, не відбувається. Прожили ще один рік. Настав новий — черговий. Однак зміна у числі року відразу чотирьох цифр сприймається як мистика. Це заворожує, збуджує уяву. Здається, лише за мить ми перелетіли через ціле століття. І навіть — тисячоліття!

Таке загострене відчуття часу, очевидно, спричинене відносною недовговічністю людського життя. Якби ми жили вічно, то гортали б століття, ніби сторінки книги. Як у Святому письмі: “У Бога один день — як тисяча років, а тисяча років — як один день...”

Проте люди — не боги. І мабуть, через те, що усвідомлювали свою минущість, завжди прагнули зупинити час, принаймні зафіксувати у чомусь нетлінному пам’ять про важливі події свого життя. Найкраще людям у цьому прислужилося мистецтво. Воно як жодна інша форма творчості зберігає пам’ять про прожите...

Монета — один із найдовговічніших творів мистецтва, якому властиво зберігати історичну пам’ять. До того ж вона наповнена особливою енергетикою.

Князі, царі, королі розміщували власні портрети на монетах не випадково. Кожна людина в країні, користуючись ними, повинна була розуміти, чи

багатство в її руках насправді. Сама ж вона — лише тимчасовий користувач. Пам’ятаєте, як Ісус Христос, викриваючи марноту людської влади, сказав, вказуючи на денарій: “Віддайте кесарю кесареве...”

Сьогоднішні монети не несуть у собі

на, яка жила і творила...

Ось найголовніші образи, які мають закарбуватися на українській монеті міжнародної серії “На межі тисячоліття”.

Число три підказане самим переходом у третє тисячоліття. А ще тим, що саме в тріаді складаються такі глобальні поняття, як минуле, сьогодення, майбутнє; молодість, зрілість, старість; віра, надія, любов; Отець, Син, Дух Святий...

Аверс монети композиційно простий і водночас урочистий. Нескладне геометричне плетиво із кількох дуг утворює тришпигастий знак, який нагадує собою трипроменеву зірку, а може — трипелюсткову квітку, у серцевині якої тризуб — малий Державний герб України. Цей символ, наче своєрідна мантра, поєднує в собі всі триедіні поняття. Трипелюстковий простір ділить поверхню монети на три рівні сектори, у верхній частині кожного з яких міститься найменішої інформації: Україна. 5 гривень. 2000 рік...

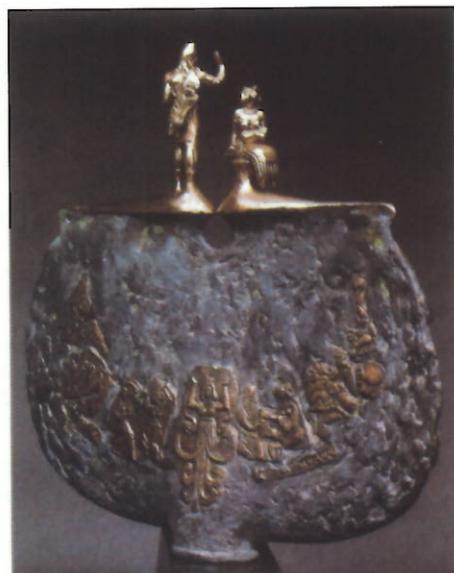
Реверс будь-якої монети доповнює ідею і зміст її лицьового боку. На аверсі монети “На межі тисячоліття” теж домінует одвічна тріада: небо, земля і людина.

Небо і землю скомпоновано як цілісний круг, розділений горизонтальною лінією на два сегменти. Нижній (менший) — символ землі; верхній (більший) — неба. На їх тлі зображені силуети людини, яка головою майже торкається верхньої дуги (неба), ногами ж стоїть на площині (на землі). У фігури людини вгадується Сівач. Це — домінантна композиції.

Можливо, прийдешні покоління, дивлячись на цю монету, згадають про нас праведним словом нашого Поета:

Доле...

Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.

Двоє в одному. Бронза, лабрадорит. 58 × 45 см.

такого психологічного навантаження. Адже нині переважна більшість фінансових операцій здійснюється за допомогою цінних паперів. Монети взяли на себе роль розмінних грошей.

Колекційні ж монети взагалі перевтвоюються на суто мистецькі мініатюри.

***

Людство входить у третє тисячоліття...

Як закарбувати для майбутніх українців почуття, з якими зустрічали його ми?

Що було? Що є? Що буде?

Була земля. Було небо. І була Люди-

На дільниці дизайну Монетного двору НБУ.

АННОТАЦІЇ

Анатолій Гальчинський. *Главний приоритет — денежная стабильность.*
Глава Совета НБУ рассказывает о задачах и функциях этого руководящего органа, проблемах экономического развития страны, основах денежно-кредитной политики на 2001 год.

Лидия Воронова, Анатолий Мороз, Майя Пуховкина, Михаил Савлук. *Національний банк України.*

В связи с 10-летием НБУ перепечатывается статья о Национальном банке Украины из "Енциклопедії банківської справи України" — первого в истории нашего государства научного справочного издания о банковской деятельности и банках, построенного по принципам национальной отраслевой энциклопедии.

Анатолий Савченко, Виктор Кравец. *Розвиток платежної системи України за десятиліття.*

Авторы подробно знакомят с историей развития платежной системы Украины, рассказывают о каждом знаменательном событии за десятилетнюю деятельность национальной системы электронных платежей. Много внимания уделено перспективам развития Национальной системы массовых электронных платежей в Украине.

Сергей Михайличенко. *Основные тенденции валютного рынка України в начале 2001 г.*

Проанализирована ситуация на валютном рынке Украины в 2000 г. и первом квартале 2001 года. Раскрыты основные положения валютно-курсовой политики НБУ. По мнению автора, положительные тенденции, сложившиеся на валютном рынке, сохранятся, если политика Национального банка будет поддержана соответствующими действиями правительства.

Офіційний курс гривні к іноземним валютах, установлюваний Національним банком України один раз в місяць (за березень 2001 року).

Офіційний курс гривні к іноземним валютах, установлюваний Національним банком України щоденно (за березень 2001 року).

Дмитрий Гладких. *Динамика ценоїв структури банківських послуг.*

В статье анализируются главные составляющие цены кредитных ресурсов и банковских услуг в Украине за период с 1998 по 2000 год. Предлагаются пути оптимизации ценообразования в банковской сфере.

Станислав Аржевитин. *Формування банківського менеджменту в Україні.*

Автор прослеживает шаги становления банковского менеджмента в Украине, анализирует его развитие и влияние на деятельность банков.

Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на проведення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України.

Список содержит основные данные о банках — официальное название, юридический адрес, даты регистрации и получения лицензии НБУ, вид собственности, уставной капитал.

Перелік операцій, підлягаючих ліцензуванню Національним банком України.

Банки, виключені з Реєстру банків, їх філіалів та представництв, валютних бирж (1991—2001 рр.).

Ігор Волошин. *Расчет лимита кредитования с помощью VaR-технологии и с учетом временной структуры лимита.*

Предлагается авторская модель расчета лимита кредитования с помощью VaR-технологии. Обосновывается ошибочность мнения о том, что лимиты овернайт и intraday (по операциям форекс) всегда должны в 1.5 раза превышать общий срочный лимит.

Динамика фінансового состояння банків України за березень 2001 р.

Аналитические материалы в форме графиков, характеризующие финансовое состояние банковской системы Украины по основным показателям активов и пассивов банков.

Валентин Хвостик. *Совершенствование оценки ликвидности коммерческого банка.*

Предлагается новый подход к построению оптимальных показателей ликвидности, базирующийся на анализе реальных процессов банковской деятельности и учитывающий все факторы, влияющие на состояние ликвидности банка.

Артур Криклий. *Подготовка кадров для банковской системы не ограничивается вузовской программой.*

Автор ставит вопрос о внедрении системы последовательной подготовки банковских специалистов по объединенной схеме: профориентация — учеба — повышение квалификации — переподготовка кадров.

Андрей Папуша. *“Огляд економіки та фінансів”.*

Сообщение о выпуске сборника "Огляд економіки та фінансів", в который вошли аналитические материалы управления перспективных исследований и макроэкономического прогнозирования экономического департамента НБУ, подготовленные в течение 1999—2000 годов.

Андрей Скрипник. *О соотношении налогонеоблагаемого минимума и ставки на доход граждан Украины.*

Предложена модель, позволяющая оценить результаты перехода к единой маргинальной ставке налога на доход при разных ее значениях и величинах налогонеоблагаемого минимума.

Валерий Галасюк, Виктор Галасюк. *Оценка кредитоспособности заемщиков: что оцениваем?*

Авторы анализируют наиболее распространенные в экономической литературе определения кредитоспособности заемщика. Предлагают собственную формулировку этого понятия.

Основные монетарные параметрическі параметри денежно-кредитного рынка України в березні 2001 р.

Учетная ставка НБУ, средние процентные ставки коммерческих банков, динамика роста денежной массы и другие монетарные показатели по состоянию на 01.04.2001 г.

Іван Волошук. *Расчет финансового результата валютных операций коммерческого банка.*

Автор излагает основные направления внедрения в практику учета реализованного финансового результата. Статья рассчитана на специалистов, занимающихся валютными операциями и их анализом, а также работников подразделений бухгалтерского учета.

Ринок государственных ценных бумаг України в березні 2001 р.

Аналитические материалы в форме таблиц и графика о результатах аукционов по размещению облигаций внутреннего государственного займа в марте 2001 года.

Пресс-служба НБУ сообщает.

Изложение избранных пресс-релизов, подготовленных пресс-службой НБУ во второй половине марта 2001 года. Сообщается, в частности, об отмене Инструкции "О порядке открытия и функционирования кодированных счетов физических лиц (резидентов и нерезидентов) в иностранной валюте и национальной валюте Украины", аргументируется необоснованность обвинений, предъявленных органами прокуратуры бывшему первому заместителю Председателя Правления НБУ В.А.Бондарю.

О выпуске в обращение юбилейных монет "10-річчя Національного банку України".

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейных монет номинальной стоимостью 5 и 10 гривен, посвященных 10-летию Национального банка Украины. Фотоизображение аверса и реверса монет.

Гордость и слава України.

Краткое редакционное обозрение основных достижений банкнотно-монетного производства Национального банка Украины.

Роман Чайковский. *Монета как произведение искусства.*

Фрагменты эссе скульптора Банкнотно-монетного двора Национального банка Украины Р.Я.Чайковского, написанного во время его работы над монетой "На межі тисячоліть", посвященной переходу человечества со второго в третье тысячелетие.

ANNOTATIONS

Anatoliy Halchynsky. *Monetary Stability is the Main Priority.*

The Chairman of the NBU Council informs about tasks and functions of this governing body, problems of the country's economic development and the basis of monetary policy for 2001.

Lidiya Voronova, Anatoliy Moroz, Maya Pukhovkina, Mykhailo Savluk. *The National Bank of Ukraine.*

In connection with the 10th anniversary of the NBU, the article about the National Bank of Ukraine is reprinted from the "Encyclopedia of Banking in Ukraine." This is the first scientific and reference publication in our state about banking and banks, based on the principles of the national branch encyclopedia.

Anatoliy Savchenko, Viktor Kravets. *Development of Ukraine's Payment System for 10 Years.*

The authors make a detailed presentation of the history of Ukraine's payment system development, inform about every important event in the course of 10 years' functioning of the national electronic payment system. The prospects of the National Electronic Payment System development in Ukraine were given priority in this information.

Serhiy Mykhailychenko. *Main Trends of the Foreign Exchange Market of Ukraine at the Beginning of 2001.*

The situation of 2000 and the first quarter of 2001 in the Ukrainian foreign exchange market was analyzed. The main regulations of the NBU monetary and rate policy are disclosed. In the author's opinion, the positive trends in the foreign exchange market would be preserved provided the Government supported the policy of the National Bank of Ukraine by correspondent actions.

Official Exchange Rates Set Monthly by the NBU for the Hryvnia against Foreign Currencies (March, 2001).

Official Exchange Rates Set Daily by the NBU for the Hryvnia against Foreign Currencies (March, 2001).

Dmytro Hladkykh. *Dynamics of the Price Structure in Banking Services.*

This article analyzes the main components of the value of credit resources and banking services in Ukraine from 1998 till 2000. The ways for optimizing price formation in banking are proposed.

Stanislav Arzhevitin. *Formation of Banking Management in Ukraine.*

The author investigates the ways of banking management coming into being in Ukraine and analyzes its development and influence on the activities of banks.

Official List of Ukrainian Commercial Banks and Operations Licensed by the National Bank of Ukraine.

This list includes the main information on banks — official name, jurisdictional address, dates of the NBU's license registered and received, type of ownership and statutory fund.

List of Operations to be Licensed by the National Bank of Ukraine.

Banks Removed from the Register of Banks, their Branches and Representative Offices and Currency Exchanges (1991 — 2001).

Ihor Voloshyn. *Calculation of Crediting Using VaR-Technologies and Taking into Account the Time Limit Structure.*

The author proposes his model of calculating crediting limit with the help of VaR-technologies. He substantiates the falsity of the opinion that overnight and intraday limits (on forex operations) should always exceed the general term limit by 1.5 times.

Dynamics of the Financial State of Ukrainian Banks for March, 2001.

The analytical materials presented in diagrams are characterizing the financial status of the Ukrainian banking system by main indicators of banks' assets and liabilities.

Valentyn Khvostyk. *Improving Commercial Bank Liquidity Rating.*

A new approach is proposed to forming the liquidity benchmarks, based on the analysis of actual processes in banking activities and considering all factors, influencing the state of bank liquidity.

Artur Krykliy. *Staff Training for the Banking System is not Limited by the Higher Educational Program.*

The author suggests to implement the system of consistent training of banking experts according to a universal scheme: professional orientation, training, raising qualifications and re-training.

Andriy Papusha. *"Ohliad Ekonomiky ta Finansiv" (Review of the Economy and Finances)*

An information on publishing Review of the Economy and Finances, which included analytical materials, prepared in the course of 1999 — 2000 by the Division of Prospective Research and Macroeconomic Forecast under the NBU Economic Department.

Andriy Skrypnyk. *On the Ratio Between Nontaxable Minimum Income and the Population's Income Tax.*

A model is proposed enabling to estimate the results of transition to a single marginal income tax rate under various values of nontaxable minimum income.

Valeriy Halasyuk, Viktor Halasyuk. *Credit Rating of Borrowers.*

The authors analyze the definitions of borrowers' credit rating, which are widely spread in the economic literature. They propose their own wording of this concept.

Main Monetary Parameters of Money and Credit Market of Ukraine in March 2001.

The NBU discount rate, average interest rates of commercial banks, dynamics of money supply growth and other monetary indices as of April 1, 2001, are presented.

Ivan Voloshchuk. *Calculation of the Financial Results of Commercial Bank Foreign Exchange Operations.*

The author presents the main trends of implementing the effected financial result. The article is intended for experts engaged in foreign exchange operations and their analysis, as well as for the workers of accounting subdivisions.

State Securities Market of Ukraine in March 2001.

The analytical materials in the form of tables and a diagram on the auction results of placing domestic T-bills in March 2001 are presented.

The NBU Press Service Informs.

A survey of selected press releases is presented, prepared by the NBU press service in the second half of March 2001. It informs, in particular, about abolition of the Instructions "On the Procedure for Opening and Functioning of the Coded Accounts of Physical Entities (Residents and Nonresidents) in Foreign Currency and National Currency of Ukraine." It also substantiates the groundlessness of accusations brought against Volodymyr Bondar, the former First Deputy Governor of the NBU, by the Office of Public Prosecutor's bodies.

On Putting into Circulation the Commemorative Coins "The 10th Anniversary of the National Bank of Ukraine."

An official information on putting into circulation and a numismatic description of commemorative coins of 5 and 10 hryvnias denomination, dedicated to the 10th anniversary of the National Bank of Ukraine. Photos of obverse and reverse are presented.

Pride and Glory of Ukraine.

A short editorial review of the main achievements of the banknote printing and minting production of the National Bank of Ukraine.

Roman Chaikovsky. *Coin as a Work of Art.*

Fragments of the essay by Roman Chaikovsky, sculptor of the Banknote Printing and Minting Works of the National Bank of Ukraine, written in the course of his work on the coin "On the Verge of Millenniums," dedicated to the transition of the humanity from the second millennium to the third millennium.

Передплатний індекс журналу "Вісник НБУ і додатка до нього
"Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"
у Кatalозі періодичних видань України – 74132